МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

на тему: **ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНА СТІЙКІСТЬ СУБ'ЄКТІВ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА**

Виконала: студентка ІІ курсу,
групи 8.0534-2-з-дн
спеціальності 053– Психологія
освітньої програми: 053 Психологія
Фадєєва Віта Михайлівна
Керівник: д. психол. н., професор
кафедри психології Гура Т.Є.
Рецензент: д. психол. н., професор
кафедри психології Клопота Є.А.

Запоріжжя – 2026

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціальної педагогіки та психології
Кафедра психології
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 053 Психологія
Освітня програма 053 Психологія

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
_____
к.психол.н., доцент. Н.О. Губа
«____»_____2026 р.

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ
Фадєєвій Віті Михайлівні

Тема роботи Інформаційно-психологічна стійкість суб'єктів публічного права
керівник роботи Гура Т.Є. д.психол.н., професор
затверджені наказом ЗНУ від «02» жовтня 2025 року № 1393-с
2. Строк подання студентом роботи _____
3. Вихідні дані до роботи аналіз психолого-педагогічної літератури.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки: здійснити теоретичний аналіз сутності інформаційно-психологічної стійкості особистості; проаналізувати інформаційно-психологічну стійкість суб'єктів публічного права в структурі професійної компетентності фахівців; емпірично дослідити інформаційно-психологічну стійкість у посадових осіб органів місцевого самоврядування, у тому числі виконавчого апарату Запорізької обласної ради; виявити особливості інформаційно-психологічної стійкості суб'єктів публічного права при виконання посадових обов'язків в органах публічної влади.
5. Перелік графічного матеріалу: 3 таблиці, 7 рисунків.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		Завдання Видав	Завдання прийняв
Вступ	Гура Т.Є, професор		
Розділ 1	Гура Т.Є, професор		
Розділ 2	Гура Т.Є, професор		
Розділ 3	Гура Т.Є, професор		
Висновки	Гура Т.Є, професор		

7. Дата видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Збір та систематизація матеріалу	березень-квітень 2025 р.	Виконано
2	Робота над вступом	травень 2025 р.	Виконано
3	Робота над першим розділом	червень-липень 2025 р.	Виконано
4	Робота над другим розділом	серпень-вересень 2025 р.	Виконано
5	Робота над третім розділом	жовтень-листопад 2025 р.	Виконано
6	Написання висновків	грудень 2025 р.	Виконано
7	Передзахист	січень 2026 р.	Виконано
8	Нормоконтроль	січень 2026 р.	Виконано

Студент _____ В. М. Фадєєва

Керівник роботи _____ Т. Є. Гура

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ Г. В. Коваль

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота магістра: 131 сторінка, 7 рисунків, 3 таблиці, 63 джерела, 6 додатків.

Об'єкт дослідження: інформаційно-психологічна стійкість особистості.

Предмет дослідження: особливості інформаційно-психологічної стійкості суб’єктів публічного права.

Мета дослідження: науково-теоретичне та емпіричне визначення особливостей інформаційно-психологічної стійкості суб’єктів публічного права.

Гіпотеза дослідження: інформаційно-психологічна стійкість суб’єктів публічного права визначається складною системою взаємопов'язаних факторів. Інформаційно-психологічна стійкість має нерівномірний характер розвитку за різними компонентами, при цьому найбільші труднощі суб’єкти публічного права відчувають під час комунікативної взаємодії при виконання службових обов’язків у тому числі в цифровому середовищі.

Методи дослідження: теоретичні: теоретико-методологічний аналіз, класифікація й систематизація наукових джерел, порівняння й узагальнення даних досліджень; емпіричні: спостереження, тестування.

Наукова новизна полягає у дослідженні інформаційно-психологічної стійкості фахівців у сфері публічного права, удосконаленні методичного інструментарію діагностики та системи психологічних рекомендацій щодо розвитку інформаційно-психологічної стійкості під час кризових ситуацій.

Галузь використання: кадрова служба, служба психічного здоров’я в органах державної влади та місцевого самоврядування

СТРЕС, КРИЗОВІ СИТУАЦІЇ, ПСИХОЛОГИЧНІ ЧИННИКИ, ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНА СТІЙКІСТЬ, СУБ’ЄКТИ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА, ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ.

SUMMARY

Fadieieva V. M. Informational and psychological stability of public law entities.

The qualifying work consists of Introduction, 3 Chapters, Conclusion, References (63 items, 5 of foreign origin), 6 appendix on 24 pages. The qualifying work volume is 164 pages long, 131 of them – main text. There are 3 tables and 7 illustrations.

The qualifying work gives theoretical survey and describes the experimental research informational and psychological stability of public law entities. The master thesis is composed of 3 chapters, each of them dealing with different aspect of informational and psychological stability of public law entities.

The research object: informational and psychological stability of the individual.

The research subject: features of informational and psychological stability of public law subjects.

The research goal: scientific, theoretical and empirical determination of the features of the informational and psychological stability of public law entities.

The research tasks are:

1. To analyze the theoretical foundations of the study of the informational and psychological stability of the individual.

2. To identify the features of the informational and psychological stability of public law subjects.

3. To develop and test a set of methods for diagnosing the informational and psychological stability of public law subjects.

4. To develop a program for the development of informational and psychological stability of specialists in the field of public law.Chapter 1 «Theoretical basis of researching informational and psychological resilience of personality» provides theoretical analysis informational and psychological resilience of personality.

Chapter 2 «Informational and psychological stability of public law entities in the structure of professional competence of specialists» provides theoretical analysis informational and psychological stability of public law subjects in the structure of professional competence of specialists.

Chapter 3 «Empirical research of informational-psychological resilience» explains the design and methods of research.

*Key word*s: stress, crisis situations, psychological factors, informational-psychological resistance, public law entities, professional activity.

ЗМІСТ

ВСТУП 8

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ОСОБИСТОСТІ 13

1.1. Сутність явища психологічної стійкості особистості в сучасній науці 13

1.2. Зміст поняття інформаційно-психологічної стійкості особистості 20

1.3. Психологічні характеристики діяльності суб'єктів публічного права 36

РОЗДІЛ 2. ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНА СТІЙКІСТЬ ФАХІВЦІВ У СФЕРІ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА В СТРУКТУРІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ 60

2.1. Професійні вимоги до фахівців у сфері публічного права 60

2.2. Методики діагностики інформаційно-психологічної стійкості фахівців у сфері публічного права 75

РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ФАХІВЦІВ У СФЕРІ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА 91

3.1. Організація та хід емпіричного дослідження 91

3.2. Результати емпіричного дослідження 100

3.3. Програма розвитку інформаційно-психологічної стійкості фахівців у сфері публічного права 120

ВИСНОВКИ 127

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 132

ДОДАТКИ 140

ВСТУП

Актуальність дослідження теми зумовлена сукупністю сучасних суспільно-політичних, правових та безпекових чинників та пояснюється тим, що в сучасних реаліях в Україні суб'єкти публічного права є пріоритетними цілями інформаційно-психологічного впливу, оскільки в першу чергу на них покладено обов'язок щодо збереження державного суверенітету та незалежності. Дезінформація, маніпуляції, психологічний тиск, фейки та інформаційні атаки спрямовані на дестабілізацію управлінських рішень, підрив довіри до державних інститутів, формування дезорієнтованої або деморалізованої поведінки фахівців у сфері публічного права.

Особлива актуальність дослідження інформаційно-психологічної стійкості суб'єктів публічного права обґрунтовується необхідністю: захисту фахівців у сфері публічного права від деструктивних інформаційних впливів, професійного вигорання, деформації управлінської поведінки, підвищення ефективності діяльності органів влади та забезпечення стабільності демократичного розвитку суспільства. Поєднання функцій, які належать до повноважень фахівців у сфері публічного права зі стресовими факторами в умовах криз, воєнних загроз, особливо в умовах гібридної війни та інформаційної турбулентності створює унікальну психологічну ситуацію, що потребує спеціального наукового осмислення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інформаційно-психологічна стійкість суб'єктів публічного права сьогодні є малодослідженою, єдині підходи до ґрунтовного вивчення цього явища ще не напрацьовані, критерії оцінок не визначені. Разом з цим, поняття інформаційно-психологічної стійкості особистості та соціуму досліджував та аналізував підходи до цього явища в інформаційну епоху Зіновій Коваль, доцент кафедри державознавства і права ОРІДУ НАДУ при Президентові України.

Даній проблематиці частково присвячені публікації як українських науковців – Я. Амінєвої, Т. Андреєвої, І. Аршави, Е. Носенко, В. Белюмова, Л. Карамушки, М. Костенко, Т. Мазур, так і закордонних – Б. Бернард, С. Кобейс, С. Мадді.

В.Т. Бондар і С.Ю. Ціпоренко в роботі «Психологічна стійкість як компонент регулювання в публічному управлінні» розглядали психологічний аспект стійкості в діяльності публічних інститутів. М. Весельська, досліджує психологічну стійкість публічних службовців, у тому числі під час воєнного стану.

Однак, попри наявність окремих досліджень, комплексне вивчення психологічних особливостей інформаційно-психологічної стійкості суб'єктів публічного права залишається недостатньо дослідженим. Відсутні системні дані про фактори, що визначають успішність цього процесу, не розроблено спеціалізовані методики діагностики та корекції інформаційно-психологічної стійкості в даному контексті.

Об'єкт дослідження: інформаційно-психологічна стійкість особистості.

Предмет дослідження: особливості інформаційно-психологічної стійкості суб'єктів публічного права.

Мета дослідження: науково-теоретичне та емпіричне визначення особливостей інформаційно-психологічної стійкості суб'єктів публічного права.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати теоретичні основи дослідження інформаційно-психологічної стійкості особистості.

2. Визначити особливості інформаційно-психологічної стійкості суб'єктів публічного права.

3. Розробити та апробувати комплекс методик діагностики інформаційно-психологічної стійкості суб'єктів публічного права.

4. Розробити програму розвитку інформаційно-психологічної стійкості фахівців у сфері публічного права.

Гіпотеза дослідження: інформаційно-психологічна стійкість суб’єктів публічного права визначається складною системою взаємопов'язаних факторів, серед яких провідну роль відіграють: рівень психологічного благополуччя та відсутність травматичних симптомів фахівців у сфері публічного права; використання проблемно-орієнтованих стратегій подолання стресу; наявність адекватної соціальної підтримки; технологічна готовність та доступ до якісних ресурсів підвищення кваліфікації; соціально-економічний статус сім'ї; умови праці; атмосфера в трудовому колективі, інформаційна безпека та медіакомпетентність. Інформаційно-психологічна стійкість має нерівномірний характер розвитку за різними компонентами, при цьому найбільші труднощі суб’єкти публічного права відчувають під час комунікативної взаємодії при виконання службових обов’язків у тому числі в цифровому середовищі. Усвідомлене сприйняття інформації та системна підтримка особистості здатні мінімузувати негативні психологічні наслідки інформаційного впливу.

Методи дослідження : теоретико-методологічною основою дослідження є системний, екосистемний та інтегративний підходи до вивчення інформаційно-психологічної стійкості. Використано комплекс взаємодоповнюючих методів:

Теоретичні методи: аналіз наукової літератури, класифікація й систематизація наукових джерел, порівняння й узагальнення даних досліджень.

Емпіричні методи: спостереження, тестування, експеримент, вимірювання, опис, порівняння, опитування (бесіда, анкетування, інтерв'ю) та аналіз результатів діяльності**.**

Дослідження проводилося протягом 2025 року на базі виконавчого апарату Запорізької обласної ради. Загальна вибірка склала 15 осіб посадових осіб місцевого самоврядування з загальним стажем служби в органах державної влади та місцевого самоврядування від 5 до 30 років, серед них троє чоловіків та 12 жінок.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження:

Вперше:

- комплексно досліджено інформаційно-психологічну стійкість суб’єктів публічного права;
- виявлено чинники, які впливають на інформаційно-психологічну нестабільність фахівців у сфері публічного права: ;
- установлено типологію.

Поглиблено:

- розуміння наслідків впливу інформаційно-психологічної атаки, гібридної війни на процеси управління державою, адаптацію фахівців у сфері публічного права через виявлення медіаційних механізмів впливу та адаптацію через психологічне благополуччя та копінг-стратегії;
- знання про прояви стійкості фахівців, що належать до сфері публічного права та їхні особливості.

Удосконалено:

- методичний інструментарій діагностики інформаційно-психологічної стійкості через розробку та валідизацію спеціалізованих шкал;
- систему психологічних рекомендацій щодо підтримки інформаційно-психологічної стійкості суб’єктів публічного права.

Практичне значення результатів дослідження**.** Результати дослідження мають безпосереднє практичне застосування в системі публічного управління України. Розроблена система діагностики дозволяє виявляти фахівців сфери публічного права з труднощами адаптації до інформаційно-психологічного впливу та надавати їм цілеспрямовану підтримку. Комплекс психологічних рекомендацій може використовуватися практичними психологами, фахівцями по роботі з персоналом, керівниками органів державної влади та місцевого самоврядування для вжиття відповідних заходів.

Надійність і достовірність результатів дослідження забезпечуються репрезентативністю вибірки (15 посадових осіб виконавчого апарату Запорізької обласної ради), використанням валідизованих та

стандартизованих методик дослідження, дотриманням етичних принципів проведення досліджень в кризових умовах.

Публікації. За темою дослідження опубліковано 1 наукову працю:

Фадєєва В. Інформаційно-психологічна безпека особистості в умовах воєнних дій. Збірник наукових праць студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених «Молода наука-2025»: у 5 т. / Запорізький національний університет. Запоріжжя : ЗНУ, 2025. Т.1. С. 311-314.

Структура та обсяг роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 131 сторінку основного тексту. Список використаних джерел містить 63 найменувань, з них 5 англомовних та 58 україномовних джерел. Робота містить 3 таблиці, 7 рисунків, 6 додатків.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ОСОБИСТОСТІ

1.1. Сутність явища психологічної стійкості особистості в сучасній науці

Сучасна людина зазнає постійного випробовування на міцність своєї життєвої стійкості. Зокрема, внаслідок суспільних змін, інтенсивність яких підвищується з кожним роком, люди відчувають наростаюче збільшення інформаційного потоку, потерпають від постійних соціальних, економічних та політичних криз, дивуються несподіваним технічним і технологічним «стрибкам». Крім того, в житі кожної людини періодично виникають ситуації, які стають випробовуванням стійкості особисто для неї. Все це, провокуючи інтенсивні стреси часто негативно позначається на психічному здоров'ї людини, проявляючись у неврозах, депресивних станах, неадекватної поведінки тощо. Негативний вплив вищезгаданих чинників було істотно посилено пандемією COVID-19. А для жителів України надзвичайно інтенсивним за силою стресового впливу та негативними наслідками чинником стала повномасштабна збройна агресія РФ, що почалася в лютому 2022 року.

Таким чином в сучасному лексиконі набули широкого поширення та вжитку такі поняття як стресостійкість, життєстійкість, життєздатність, резилієнс, резильєнтність, стійкість до нестандартної ситуації, емоційна стійкість тощо. Саме ці поняття пов’язані з ресурсами, необхідними людині для успішного подолання стресових ситуацій, захисту від їх травмуючого впливу, для уникнення негативних психологічних наслідків, які вони можуть спричинити.

Термін «резилієнс» (resilience), або стійкість, досить широко використовувався протягом століть і з часом він набув різноманітних значень. Однак лише в останні кілька десятиліть цей термін набув популярності в якості психологічного феномену. В світовій науковій літературі він вперше почав з'являтися в 1970-х роках (Bonanno & Diminich, 2013). На сьогодні поняття «резилієнс» широко використовується у психології, медицині, біології та соціальних науках в контексті впливу на людину певних екстремальних, загрозливих чи стресових умов, а також її здатності до збереження повноцінного функціонування під час та після такого впливу. В україномовній літературі термін «resilience» перекладають як «стресостійкість», «життєстійкість», «життєздатність», «стійкість до травми», «психологічна пружність», «психологічна стійкість».

Відмінність у змісті понять резилієнсу («resilience») та резильєнтності («resiliency»), полягає в тому, що резилієнс є процесом, а резильєнтність – властивістю (або здатністю) особистості (Ассонов та Хаустова, 2019).

За визначенням Американської психологічної асоціації (American Psychological Association, 2023), резилієнс є процесом і результатом успішної адаптації людини до важких або складних життєвих обставин, насамперед, через розумову, емоційну та поведінкову гнучкість, а також через пристосування до зовнішніх і внутрішніх вимог. Загалом резилієнс може одночасно характеризуватися як:

- стабільне психічне функціонування під час стресового впливу;
- швидке повернення до норм після деструктивної дії психотравмуючих факторів;
- здобуття якісно нових рис та більш успішне функціонування як результат подолання психологічної травми [3].

Термін «резильєнтність» пов'язаний зі здатністю психіки людини відновлюватися після несприятливих умов.

За визначенням Н. Гусак резильєнтність це здатність людини або соціальної групи (спільноти) амортизувати вплив надзвичайних ситуацій,

тобто «пом’якшувати» дію їхніх соціальних та психологічних наслідків через актуалізацію ресурсів окремих людей, груп, організацій та громад, здатних запобігти загостренню психологічних проблем і розладів серед учасників і свідків важких подій [4].

Рівень резильєнтності особистості, загалом, зумовлюється такими психосоціальними факторами як цілеспрямоване подолання, позитивні емоції, моральна мужність, когнітивна гнучкість, здатність регулювати емоції, мету або місію, увага до фізичного здоров’я, високий рівень позитивної соціальної підтримки. Серед дій, першочергово необхідних для збереження та посилення резильєнтності, виділяються наступні: прийняти, що зміни є частиною життя; дивитися на все в перспективі; пам’ятати про хороші речі в житті; проводити практику усвідомленості; піклуватись про фізичне здоров’я; зосередитися на позитивних очікуваннях; визначити ресурси; підтримувати зв’язки; допомагати іншим; шукати можливості та помічників (Чернобровкін та Морозова, 2021). Психологічними чинниками розвитку резильєнтності є націленість життя на певну мету, почуття узгодженості життя, перевага позитивних емоцій, висока адекватна самооцінка, активний копінг, самоефективність, оптимізм, наявність соціальної підтримки та спроможність звертатись за підтримкою до інших, когнітивна гнучкість, висока духовність особистості (Грішин, 2021).

В літературі поняття життєстійкості досить часто використовується в якості синоніму резильєнтності. Проте, останнім часом, ці поняття стали розмежовуватися в ракурсі того, що життєстійкість стала розглядатися в якості захисного фактору резилієнсу/резильєнтності (Ассонов та Хаустова, 2019). У науковий обіг поняття «життєстійкості» (hardiness) включено переважно зусиллями S. Kobasa та S. Maddi в роботах, що були опубліковані в кінці 70-х – першій половині 80-х років минулого століття [5]. Цей феномен, що є багатовимірною особистісною властивістю, покликаною захистити людину від впливу стресу, привертає інтенсивну увагу дослідників вже декілька десятиліть. Виникнення цього поняття пов'язують із

збільшенням зацікавленості науковців, внаслідок розвитку екзистенціальної психології та прикладної психології стресу, до таких явищ як стійкість особистості, її здатність протистояти несприятливим умовам середовища, долати професійні та життєві кризи [6].

Вперше поняття «hardiness» було введене в роботі S. Kobasa в 1979 р. на основі результатів досліджень за участі менеджерів середньої ланки телефонної компанії, шо протягом декількох років зазнавала великих потрясінь. Дослідниця встановила, що керівники, які внаслідок цього зазнавали серйозних організаційних стресів, характеризувалися двома протилежними способами реагування на них. Одна їх група виявилася досить вразливою до стресів, що виражалося у виникненні проблем зі здоров’ям, зниженні працездатності, виснаженні. В той час, як інша група менеджерів процвітала, незважаючи на стресові ситуації на роботі [7].

У зв’язку з цим S. Kobasa висловила припущення, що існують три взаємопов'язані особистісні характеристики – включеність, контроль, та прийняття виклику (commitment, control, challenge), які зумовлюють відмінності між цими двома групами менеджерів. Вчена запропонувала використовувати термін «стійкість до стресу» (stress hardiness / життєстійкість) для опису характеристик групи, яка, здавалося, процвітала в умовах стресу. Тобто, життєстійкість була названа ключовою змінною, що диференціювала менеджерів на дві групи. Також вченою було доведено, що підвищений рівень стресу часто надає можливості для особистісного зростання та актуалізації потенційних ресурсів. У зв'язку з цим було наголошено, що природнє прагнення людей уникати ситуацій підвищеного стресу також може призводити й до втрати ними можливостей зробити своє життя кращим [8].

Аналіз досліджень життєстійкості, проведених за останні 40 років, переконливо показує її виняткову та багатоаспектну значимість, як для людини та суспільства в цілому, так і для всіх галузей професійної діяльності та освіти. Про це, зокрема, свідчить доведена в численних дослідженнях на

різних вибірках здатність життєстійкості у значній мірі зумовлювати навчальну та професійну ефективність, стресостійкість, мотивацію, адаптивність, креативність, залученість, усвідомленість, сумлінність, позитивну особистісну налаштованість, фізичну та психічну витривалість, психологічне благополуччя, задоволеність роботою, професійну спрямованість, прояв лідерських якостей, емоційну стабільність тощо [3].

Крім того, в цих дослідженнях показано виняткове значення життєстійкості щодо попередження прояву різних несприятливих особистісних якостей та явищ. Таких як професійне вигорання, посттравматичні та інші розлади психічного здоров'я, соматичні скарги, зловживання алкоголем, уникнення, депресія, тривога, одержимість, трудоголізм тощо (Кокун, 2021) [6].

Також слід зазначити, що зараз на базі координаційного центру з психічного здоров'я при Кабінеті Міністрів України здійснюється супровід впровадження Всеукраїнської програма ментального здоров'я за ініціативою Олени Зеленської.

Платформу «Ти як?» створено за підтримки американського народу, наданої через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID).

На теперішній час за допомогою платформи «Ти як?» в Україні працюють 326 центрів життєстійкості – це безбар'єрні простори, де кожен може отримати психосоціальні послуги, взяти участь у групових терапевтичних заняттях та зустрічах. До проєкту залучені понад 300 громад у 24 областях та Києві, із них 17 – релоковані громади з тимчасово окупованих територій. Всього в центрах життєстійкості провели понад 1,5 млн заходів для 2,5 млн людей [9].

В процесі цілеспрямованої діяльності, людина набуває специфічних властивостей та якостей самоактуалізації, самоорганізації, самоконтролю, які визначають її особистісну стійкість у подоланні труднощів.

Питання психологічної стійкості особистості відіграє велике практичне значення, оскільки стійкість охороняє особливість від дезінтеграції і

особистісних розладів, створює основу внутрішньої гармонії, повноцінного психічного здоров’я, високої працездатності. Дезінтеграцію особистості розуміють як втрату організуючої ролі вищого рівня психіки в регуляції поведінки і діяльності, розпад ієрархії життєвого сенсу, цінностей, мотивів, цілей. Психологічна стійкість індивідуума безпосередньо визначає його життєздатність, психічне і соматичне здоров'я [10].

У сучасному світі з його підвищеним темпом життя, очікуваннями щодо кожного з нас, більш динамічними змінами важливою характеристикою людини стає її здатність до адекватного реагування на критичні ситуації, в які вона потрапляє у повсякденному житті, зі збереженням працездатності, тобто психологічна стійкість.

Проблема психологічної стійкості порушується у багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідженнях. Зарубіжні автори схильні використовувати термін стресостійкість (Г. Сельє, Г. Лазарус, М. Борневассер, Р. Бернс), у вітчизняній психології використовують терміни емоційна, психічна та психологічна стійкість особистості (О. Кокун, О. Романчук, Т. Гузенко, Ю. Павлов, О. Охрименко, Л. Аболін, та ін.).

У боротьбі з кризами та стресами нам допомагає психічна властивість особистості, а саме – стресостійкість. Вона є необхідною властивістю, яка дозволяє зберегти фізичне та психічне здоров’я.

Психологічна стійкість – це якість особистості, окремими аспектами якої є стійкість, врівноваженість, опірність. Вона дозволяє особистості протистояти життєвим труднощам, несприятливого тиску обставин, зберігати самопочуття і працездатність в різних випробуваннях.

Психологічну стійкість особистості можна розглядати як складну якість особистості, синтез окремих якостей та здібностей. Наскільки вона виражена – залежить від безлічі факторів.

Також слід звернути увагу на те, що включення людей у складну, а часом і суперечливу систему відносин багато в чому залежить від їхнього уміння правильно сприймати й оцінювати не тільки самого себе, але і якості

інших людей, людські взаємини, давати їм адекватні, принципові оцінки. Але не менш актуальною є оцінка самого себе у особистостей, які вже ввійшли в соціальне життя і мають професійний досвід. На цих етапах дуже актуальною виступає проблема депресії.

Стійкість до стресу є важливим фактором забезпечення ефективності та успішності виконання поставлених завдань. Тому дослідження природи стійкості до стресу, механізмів її розвитку і прояву, залежності від особливостей діяльності дозволяє зрозуміти сутність цього феномена та обґрунтувати шляхи і методи його оцінки, формування і підтримки.

Теоретичний аналіз психологічної літератури з проблеми вивчення психологічної стійкості особистості та подалання критичних ситуацій дозволив зробити висновки, що психологічна стійкість – це здатність людини чинити якісний опір негативним зовнішнім впливам і стресам, а також відновлюватися після криз та успішно розвиватися в обставинах, які швидко змінюються. Складовими психологічної стійкості є: реалістичне сприйняття подій; здатність до аналізу й прогнозування подій; гнучкість мислення; критичне ставлення до інформації; вміння знаходити альтернативні рішення; емоційна стабільність та саморегуляція; толерантність до фрустрації; наполегливість, самодисципліна; відповідальність; віра у власні можливості; внутрішня мотивація; уникнення деструктивних реакцій; конструктивне розв’язання проблем; адаптивні форми поведінки; здатність звертатися по допомогу; ефективні копінг-стратегії.

Аналізуючи сутність понять психологічна стійкість, життєстійкість особистості та резилієнс можемо зробити висновок, що ці поняття є змістовно близькі але не ідентичні. У науковій психології вони розмежовуються за походженням, змістом і сферою застосування.

Головними відмінностями є те, що психологічна стійкість – це інтегральна властивість особистості, що виявляється у здатності зберігати внутрішню рівновагу, адекватність поведінки та ефективність діяльності під впливом стресів і несприятливих чинників. Її ключовими характеристиками є

орієнтація на внутрішній стан і саморегуляцію. Вона пов’язана з емоційною стабільністю, вольовими якостями, когнітивною гнучкістю. Може бути ситуативною або відносно стабільною. Широко використовується в вітчизняній психології, педагогіці, юридичній та військовій психології.

Життєстійкість – це особистісна диспозиція, що означає як людина інтерпретує стрес і залучається до подолання життєвих труднощів. За припущенням S. Kobasa класична модель життєстійкості полягає в залученості – відчутті сенсу життя, контролі – віри у власний вплив на події та виклику – сприйняття змін як можливостей. Активно використовується в психології здоров’я.

Резилієнс – це динамічний процес і результат успішної адаптації і відновлення після значних труднощів, травм або криз. Ключовими його характеристиками є його процесуальний та динамічний характер. Він передбачає не лише збереження а й відновлення та зростання. Формування резилієнсу відбувається у взаємодії особистісних і соціальних ресурсів. Широке використання резилієнсу спостерігається в клінічній, соціальній, кризовій психології, а також в міжнародних дослідженнях.

Разом з цим, усвідомлення цих понять може стати в нагоді фахівцям в галузі практичної психології, соціальної роботи, освіти, охорони здоров’я та іншим фахівцям, робота яких пов’язана з забезпеченням та підтримкою психологічного благополуччя населення.

1.2. Зміст поняття інформаційно-психологічної стійкості особистості

Вивчення проблеми психологічної стійкості в нових умовах інформаційної епохи отримало особливу актуальність, оскільки сучасні соціальні, політичні та економічні зміни швидкоплинні і часом непередбачувані. Особливо прояви психологічної стійкості є вкрай необхідними у сфері державного управління та публічного адміністрування.

Упродовж більш ніж десяти років населення України перебуває у постійному стані психологічної напруги внаслідок реформ, пандемії, який значно загострився військовою агресією, деструктивним впливом в публічному, інформаційному і медіа просторі. Дезінтеграція територіальна та соціальна, зростаюча чисельність тимчасово переміщених осіб і біженців війни справляє потужний тиск як на громадян в цілому, так і на фахівців у сфері публічного управління зокрема. Адже на владні органи покладено забезпечення основних прав громадян, недопущення їх порушення.

Тому вкрай необхідним постає забезпечення інформаційно-психологічного захисту населення, підвищення його опірності та психологічної стійкості через гарантування державою стабільного стану інформаційної безпеки як складової системи національної безпеки, модернізацію механізмів державного управління.

Поняття інформаційно-психологічної безпеки особистості, досить багатогранне та в найбільш загальному тлумаченні визначається як стан захищеності психіки людини від деструктивного впливу негативної інформації [11].

Закон України «Про національну безпеку України» у ч. 4 ст. 3 визначає, що державна політика у сферах національної безпеки і оборони спрямовується на забезпечення воєнної, зовнішньополітичної, державної, економічної, інформаційної, екологічної безпеки, кібербезпеки України (Про національну безпеку України. № 2469-VIII. 2018). [12].

Указом Президента України від 28.12.2021 № 685/2021 «Про рішення Ради національної безпеки України від 15 жовтня 2021 року «Про Стратегію інформаційної безпеки» введено в дію рішення Ради національної безпеки України від 15 жовтня 2021 року Про Стратегію інформаційної безпеки[13].

Метою Стратегії інформаційної безпеки є посилення спроможності щодо забезпечення інформаційної безпеки держави, її інформаційного простору.

Шляхами досягнення мети є ужиття заходів щодо стримування та протидії загрозам інформаційній безпеці України та нейтралізації інформаційної агресії, у тому числі спеціальних інформаційних операцій держави-агресора, спрямованих на підрив державного суверенітету, територіальної цілісності України, забезпечення інформаційної стійкості суспільства та держави, створення ефективної системи взаємодії між органами державної влади, органами місцевого самоврядування та суспільством, а також розвиток міжнародної співпраці у сфері інформаційної безпеки [13].

Стратегія національної безпеки України, а також Стратегія воєнної безпеки України не виключають, що одним з ключових завдань сучасної держави має стати забезпечення інформаційної безпеки особистості, захищеність її психіки від негативних інформаційних впливів: маніпулювання, дезінформації. Стратегія інформаційної безпеки окреслює актуальні виклики та загрози інформаційній безпеці [14, 15].

У. Ільницька в інформаційній безпеці вбачає інтегровану та пріоритетну складову національної безпеки держави, що полягає в якісному всебічному інформуванні суспільтсва, вільному доступі до джерел інформації, контроль за непоширенням дезінформації, протидія пропаганді та захист інформаційного простору суспільства від маніпулятивних впливів та інформаційно-психологічних операцій [16].

Г. Ложкін визначає психологічну безпеку особистості, як стан суспільної свідомості в якому, як і суспільство в загальному, так і окремі індивіди, сприймають поточну якість життя як надійну та адекватну, так як вона надає можливість задовольнити особисті та соціальні потреби в реальному часі та надає впевненості в майбутньому. Безпека, на думку автора, полягає у стабільності існування людини, а психологічна безпека – виражається у відображенні цієї стабільності в свідомості. Інформаційно-психологічну безпеку, дослідник розглядає з точки зору відсутності негативного впливу інформації на суспільну та індивідуальну свідомість, що

визначає стосунки суспільства та окремих індивідів як в теперішньому часі, так і в майбутньому [17].

В. Алещенко, під інформаційною безпекою особистості розуміє захищеність психіки та свідомості людини від негативних інформаційних впливів, що здійснюються шляхом впровадження деструктивної інформації у свідомість і (або) у підсвідомість людини, що призводить до неадекватного сприйняття нею дійсності [11].

Разом з цим, властивістю сучасних суспільних відносин є наявність численних інформаційних впливів на їх суб'єктів. Такі впливи можуть мати як технологічний, так і психологічний характер, що, відповідно, впливає на їх сутність, особливості та наслідки застосування.

Особливістю людської цивілізації є існування багатоманітних впливів, за допомогою яких суб'єкти суспільних відносин реалізують свої інтереси, створюють соціальні структури, призначені для досягнення їх цілей, формують бажаний стан поведінки індивідуумів та їх груп тощо.

У загальному тлумаченні вплив розуміється як дія, яку певна особа чи предмет або явище здійснюють стосовно іншої особи чи предмета; сила влади, авторитету; конотація цього терміну включає державне або інше ділове й політичне керівництво [18, 205]

Інформаційно-психологічний вплив – це вплив на свідомість та підсвідомість особистості й населення з метою внесення змін у їхню поведінку та світогляд. Його базовими методами інформаційно-психологічного впливу вчені В.М. Петрик та інші вважають переконання й навіювання.

Переконання звернене до власного критичного сприйняття дійсності. Воно має власні алгоритми впливу:

- логіка переконання повинна бути доступною інтелекту об'єкта впливу;

- переконання необхідно здійснювати, спираючись на факти, відомі об'єкту;

- переконуюча інформація повинна містити узагальнюючі пропозиції;

- переконання має складатися з логічно несуперечливих тез;

- факти, що повідомляються, повинні бути відповідним чином емоційно забарвлені.

Навіювання навпаки спрямовано на суб'єктів, що некритично сприймають інформацію. Його особливостями є:

- цілеспрямованість і плановість застосування;

- конкретність визначення об'єкта навіювання (селективний вплив на визначені групи населення, що враховує основні соціально-психологічні, національні й інші особливості цих груп);

- некритичне сприйняття інформації об'єктом навіювання (навіювання засновано на ефекті сприйняття переданої інформації як інструкції до дії без її логічного аналізу);

- визначеність, конкретність поведінки, що ініціюється (об'єкту необхідно дати інструкцію щодо здійснення конкретних його реакцій і вчинків, що відповідають меті впливу) [19].

Інформаційно-психологічний вплив має, щонайменше, чотириступеневу структуру і складається зі стадій:

- отримання повідомлення;

- співвіднесення його з ціннісно-мотиваційною та когнітивною сферами особистості, позицією референтної групи;

- вироблення особистої реакції на вплив шляхом заперечення, підкорення, згоди, ідентифікації;

- зміна поведінки особистості.

Таким чином можливо сформулювати поняття інформаційно-психологічного впливу як цілеспрямованого поширення інформаційних повідомлень або їх сукупності з метою досягнення бажаного стану поведінки суб'єктів суспільних відносин. [20].

З початком агресії у лютому 2022 року російська федерація активізувала розповсюдження через засоби масової комунікації контенту відверто антиукраїнської спрямованості, продовжила спотворення інформації

в політичній, економічній, історичній, культурній та соціальних сферах, почала здійснювати кібератаки на критичну інфраструктуру України.

Під час ведення інформаційної війни, з метою руйнування інформаційної безпеки суспільства, ворог часто вдається до проведення інформаційно-психологічних операцій, які реалізуються через розробку та реалізацію за продуманим планом інформаційно-психологічних впливів на життєві установки та поведінку людей для досягнення заздалегідь визначених цілей.

В. Жадько, Ю. Харитоненко та Ю. Полтавець запропонували найбільш загальне визначення інформаційно-психологічних операцій:

1) у широкому сенсі, поняття «інформаційно-психологічна операція» тлумачать як сплановане використання технологій та методів поширення інформації з метою впливу на свідомість людини;

2) у вузькому – інструмент впливу, що застосовується під час ведення активних бойових дій, з метою деморалізації противника [21, 230–231].

Одним з найбільш вагомих інструментів проведення інформаційно-психологічних операцій, визначають здійснення інформаційно-психологічних впливів. В. Остроухов та В. Петрик, визначають дане явище, як організоване та цілеспрямоване застосування спеціальних інформаційних засобів та технологій для внесення змін у свідомість населення, з метою корекції поведінки [22, 136].

В. Горбулін зазначає, що завданням інформаційно-психологічних впливів є маніпулювання масовою свідомістю з метою:

1) внесення в суспільну свідомість і свідомість окремих людей визначених ідей і поглядів;

2) дезорієнтації та дезінформація населення;

3) ослаблення усталених переконань людей, що складають основу суспільства;

4) залякуванням [23, 15].

В. Петрик, в свою чергу, визначає наступні цілі інформаційно-психологічних операцій:

1) прийняття управлінських рішень, на які розраховує агресор;

2) отримання компрометуючих матеріалів;

3) дестабілізація економіки та політичної ситуації [24, 73].

Згідно з дослідженнями Інституту національно-стратегічних досліджень США до основних складових інфрмаційно-психологічного впливу відносяться: внесення в свідомість суспільства деструктивних ідей та поглядів агресора, дезорієнтація та дезінформація громадян, послаблення переконань мас, залякування суспільства могутністю країни-агресора, залякування образом ворога [16, 138].

З метою досягнення власних цілей, агресор використовує широкий спектр каналів передачі інформаційно-психологічного впливу, що діє на індивідуальну, групову та суспільну свідомість громадян. Останнім часом, застосовуються наступні канали реалізації:

1) засоби масової інформації;

2) комп'ютерні програми, мережа «Інтернет», месенджери;

3) розповсюдження чуток;

4) застосування агітаційних листівок;

5) передача пропагандистської інформації через твори мистецтва, тощо.

На сьогоднішній день, найбільш дієвими, для здійснення інформаційно-психологічного впливу на велику кількість людей, тобто маси, вважаються саме засоби масової інформації та мережа «Інтернет». Саме вони виступають основною складовою стратегічних сил інформаційно-психологічних операцій і несуть шкоду інформаційно-психологічній безпеці великої кількості населення.

Окрім вищеописаних каналів здійснення інформаційно-психологічних впливів, у науковій літературі, значна увага приділяється методам, що використовуються для дезорієнтації населення. Зокрема, більшість дослідників, виділяють наступні:

1) дезінформація, тобто оманливий вплив на суб'єкта з метою спонукання його до запрограмованих дій;

2) психологічний тиск, що передбачає залякування та агресивні дії щодо громадян, з ціллю примусу діяти за певною схемою;

3) маніпулювання, яке полягає у впливі на психіку людини (здебільшого непомітному) та має на меті зміну напрямку активності особи, на яку діє цей вплив;

4) інформаційний тероризм, що передбачає особливий вплив на певні групи в суспільстві та органи влади, котрий виражається в застосуванні погроз, залякувань, розправ та вбивств і супроводжується викривленням об'єктивної інформації, з метою каталізації напруги серед громадян;

5) поширення чуток, що визначається як передача, здебільшого, неправдивої інформації задля дестабілізації суспільства;

6) диверсифікаця громадської думки, тобто розпорошення уваги органів влади держави на несуттєві проблеми, з метою відволікання їх уваги від вирішення важливих суспільно та економічно значущих завдань [19, 46–48].

В. Петрик, в своїй статті «Сутність інформаційної безпеки держави, суспільства та особи», визначає наступні форми реалізації інформаційно-психологічного впливу:

1) тенденційне викривлення фактів, що полягає в поданні необ'єктивної інформації із застосуванням спеціально підібраних правдивих даних;

2) дезінформація «від зворотнього», яка виражається в поданні правдивих даних в переробленому вигляді або в таких ситуаціях, коли суб'єкт впливу, без сумніву, сприймає інформацію як неправдиву;

3) термінологічне «мінування», що полягає в спотворенні первинного сенсу базових термінів;

4) «сіра» дезінформація – подавання в змішаному вигляді правдивої та хибної інформації;

5) «чорна» дезінформація – інформування громадян відбувається з використанням великої кількості неправдивих фактів [25, 122–135].

З огляду на вищесказане, постає важливе питання щодо способів та заходів протидії негативним інформаційно-психологічним впливам.

Протидія негативному інформаційно-психологічному впливу може бути реалізована в двох напрямках:

1) як відповідь на інформаційну агресію противника, у складі «операцій-відповідей»;

2) в межах розробки та використання стратегій розвитку безпекової політики держави.

Існують численні погляди вчених щодо стратегій та способів протидії негативному інформаційно-психологічному впливу.

Так, В. Панченко пропонує наступні способи нейтралізації негативного інформаційно-психологічного впливу:

1) проводити інформаційно-роз'яснювальну роботу з населенням за допомогою мережі «Інтернет», радіо та ЗМІ;

2) засуджувати діяльність незаконних угруповань та їх керівників та підривати довіру до дій ворожого уряду;

3) акцентувати увагу на законності дій українського уряду, пояснювати їх;

4) інформувати суспільство щодо діяльності військових підрозділів та їх успіхів;

5) сприяти формуванню психологічної стійкості громадян;

6) нейтралізувати ворожі канали масової інформації та ЗМІ, що дезінформують та маніпулюють населенням;

7) об'єднувати суспільство навколо загальнонаціональних та суспільно значущих ідей;

8) інформувати лідерів та населення інших держав щодо ситуації, що складається в нашій державі, діяльності керівництва, а також формувати позитивний імідж України у міжнародної спільноти;

9) акцентувати увагу суспільства на неприйнятності порушення норм міжнародного права та на неприпустимості застосування терористичних засобів боротьбі;

10) надавати психологічну допомогу населенню та військовослужбовцям [26, 75–76].

В. Маркова та А. Марков мають свій погляд на заходи, які потрібно застосовувати для зменшення дії інформаційно-психологічних впливів. Так, дослідники зосереджують увагу на двох підходах щодо захисту від деструктивних впливів:

1. Системний (державний) підхід, що полягає у реалізації стратегії охорони психічного здоров'я нації та передбачає застосування мультидисциплінарного підходу у сфері охорони психічного здоров'я із залученням спеціалістів різних галузей, які можуть допомогти суспільству формувати психологічну стійкість від негативних впливів інформаційного середовища; детальне вивчення впливу стресів на психічне здоров'я громадян, здійснення превентивної та профілактичної роботи щодо розвитку стійкості громадян до інформаційно-психологічних впливів та запобігання появи психічних розладів пов'язаних з цим, тощо.

2. Індивідуальний підхід, що полягає в здійсненні суб'єктами, комплексу заходів для захисту від інформаційно-психологічних впливів. Зокрема, розвитку критичного мислення та застосування правил «інформаційної гігієни» [27, 81].

Запобігання та нейтралізація інформаційно-психологічних впливів, на рівні окремих громадян, передбачають наступні дії:

1) «відволікання» від каналу отримання інформації, що передбачає збільшення дистанції з джерелом інформації або повного переривання контакту з ним (відмова від перегляду телевізійних передач, блогів, прослуховування радіопрограм, зміна теми розмови, обмеження зустрічей тощо);

2) «блокування», що полягає в контролі інформації шляхом застосування психологічних бар'єрів для захисту психіки від негативних впливів (осмислення інформації, критичне сприймання фактів, емоційне відчуження, збільшення «зони спілкування» під час розмови, приниження

авторитету джерела ворожої інформації, несерйозність, висміювання, тощо);

3) «керування», яке полягає в повному контролюванні інформації, яка отримується та впливі на джерела її отримання (надання зворотного зв'язку телеканалам щодо програм, несхвалення, що може виражатися у формі протестів, тощо);

4) «затихання», що полягає в контролі власної реакції за інформаційним впливом (відкладання передчасних висновків та реакцій, відмова від передчасних дій, що були спричинені деструктивним інформаційно-психологічним впливом, маскування емоцій і т. д.) [27, 82].

Наведені вище способи, досить ефективно діють на цивільне населення.

Оскільки в інформаційну епоху однією з найхарактерніших особливостей сучасного життя є ніщо інше як підвищений інформаційно-психологічний вплив на людину, суспільство, державу, то доречним є наряду з психологічною стійкістю приділяти більше уваги її новій якості – інформаційно-психологічній стійкості. В нових інформаційних обставинах психологічна стійкість являє собою процес збереження найбільш оптимального режиму роботи психіки людини і соціуму в умовах постійно мінливих обставин і їх стресового впливу.

Властивість інформаційно-психологічної стійкості особистості формується у людини в процесі її розвитку і не є генетично обумовленою. До того ж, сама психологічна стійкість – це не стовідсоткова гарантія стійкості взагалі до всього. Психологічна стійкість є скоріше гнучкістю психіки людини, ніж непохитністю і стабільністю її нервової системи.

В ситуації, коли суспільство майже щодня переживає потрясіння, живе у нав'язливому інформаційному негативі, з'являється необхідність розробки нової концепції психологічної стійкості.

Нова концепція психологічної стійкості повинна бути концепцією інформаційно-психологічної стійкості, адже суспільні потрясіння транспортуються інформаційним шляхом [28].

Інформаційно-психологічна стійкість – це інтегративна психологічна властивість, що виявляється у здатності людини зберігати психічну рівновагу, автономність мислення та адекватність поведінки в умовах інтенсивного, суперечливого або маніпулятивного інформаційного впливу. Вона дає змогу особистості усвідомлено відбирати, критично осмислювати та безпечно інтерпретувати інформацію без руйнівних наслідків для психічного здоров'я та особистісної ідентичності.

Особливістю підвищення інформаційно-психологічної стійкості людини та соціуму є прийняття того беззаперечного факту, що коли людина та соціум нездатні змінити об'єктивні обставини, але вони в силах змінити своє ставлення до них. Це особливо характерно для управлінських процесів, в яких безпосередньо приймають участь фахівці у сфері публічного права.

На підвищення інформаційно-психологічної стійкості впливають умови, в яких перебуває людина та соціум.

Вміння систематично розвантажувати свою нервову систему, долати випробування, зберігати власні цінності – це один із основних спосіб підвищити свою психологічну стійкість. Позитивно вплинути на це може не тільки повноцінний своєчасний відпочинок, у тому числі здоровий сон, фізична активність із задоволенням, з урахуванням вподобань, прогулянки, заняття медитацією, дихальними вправами, а також філософське ставлення до життя. Психічне здоров'я людини та соціуму тісно взаємопов'язане і з такими якостями, як гумор, позитивне мислення, вміння посміятися над собою, самокритичність. Але й тут необхідна межа, за якою йдуть негативні процеси заниженої самооцінки, невпевненості, ослаблення волі до спротиву. Психологічна стійкість, в певній мірі, полягає в психологічній гнучкості.

Важливим ефективним методом для формування інформаційно-психологічної стійкості є позитивний образ самого себе і самих себе, свого трудового колективу. Але потрібно бути обережним і не перейти чергову межу, що призводить до саможалю і сприйняттю світу з позиції вічної жертви, інакше психологічна нестійкість тільки посилиться. Особливо

потрібен інформаційно-психологічний позитив у ЗМІ. На жаль, українська дійсність роботи демократичних ЗМІ сьогодні продукує значно більше негативу, ніж позитиву. Читацькі та глядацькі аудиторії привчають жити в інформаційно-психологічному негативі, чим підриваються основи інформаційно-психологічної стійкості людини та соціуму. Вихід з такої ситуації лежить саме в правовому полі, де ця проблема повинна бути врегульована нормами права.

З початком повномасштабної агресії основний вектор ворожої пропаганди був спрямований на:

- створення атмосфери бездуховності й аморальності, негативного відношення до культурної спадщини противника;
- маніпулювання суспільною свідомістю соціальних груп населення країни з метою створення політичної напруженості;
- дестабілізація політичних відносин між партіями, об’єднаннями й рухами з метою провокації конфліктів, розпалення недовіри, підозрілості, загострення політичної боротьби, провокування репресій проти опозиції і, навіть, громадянської війни;
- зниження рівня інформаційного забезпечення органів влади й управління, інспірація помилкових управлінських рішень;
- дезінформація населення про роботу державних органів, підрив їхнього авторитету, дискредитація органів управління, в тому числі і військових, спрямована на підрив мобілізаційних та інших заходів;
- підрив міжнародного авторитету держави, його співробітництва з іншими країнами з метою припинення постачання воєнної допомоги;
- дискредитація громадян України, які вимушено виїхали за кордон та отримали тимчасовий притулок в сусідніх країнах, розпалювання міжнаціональної ворожнечі;
- нанесення збитку життєво-важливим інтересам держави в політичній, економічній, оборонній та інших сферах [29].

А основними суб’єктами інформаційно-психологічного впливу як зазначає В. Алещенко стали:

- особи, які приймають рішення, і насамперед військово-політичне керівництво держави;

- окремі індивіди, військовослужбовці та цивільне населення, у тому числі, дружніх та нейтральних держав;

- політичні партії;

- громадські та релігійні організації, меншини;

- певні соціальні групи [11].

Отже, спираючись на це ствердження, слід вважати, що з метою протидії негативному інформаційно-психологічному впливу для сприяння підвищення якості державного управління та забезпечення стабільності в суспільстві в першу чергу слід звернути увагу на інформаційно-психологічний захист в системі державного управління, а також інформаційно-психологічну стійкість фахівців у сфері публічного права.

Важливим аспектом нейтралізації негативних інформаційно-психологічних впливів виступає, з одного боку, якісно спланована, органами державного управління система заходів профілактики, вчасного виявлення та нейтралізації негативних впливів, а з іншого – індивідуальні психологічні характеристики, уміння та навички кожного громадянина, до яких можна віднести: інформаційно-психологічну стійкість, рівень розвитку критичного мислення, дотримання правил інформаційної гігієни, тощо.

Таким чином, інформаційно-психологічна стійкість особистості – це здатність протидіяти деструктивним інформаційно-психологічним впливам (дезінформації, пропаганді, психологічному тиску, інформаційному перевантаженню), зберігаючи цілісність цінностей, переконань, емоційної регуляції та здатність до самостійного прийняття рішень.

У своїй структурі вона включає такі компоненти:

1) когнітивний компонент – критичне мислення, інфомедіаграмотність;

2) емоційно-вольовий компонент – контроль емоцій, толерантність до невизначеності, стресостійкість;

3) поведінковий компонент – усвідомлена інформаційна поведінка, опір маніпуляціям;

4) ціннісно-смисловий компонент – стабільність світогляду, національна та професійна ідентичність, моральні орієнтири.

Когнітивний компонент стійкості – це система знань, уявлень і мислення, яка дозволяє особистості адекватно сприймати, осмислювати й оцінювати інформацію та події, що надходять із зовнішнього середовища. Він включає:

- здатність до аналізу ситуацій, прогнозування можливих наслідків,

розпізнавання загроз і ресурсів;

- усвідомлення власних внутрішніх станів, цілей і можливостей;
- здатність відбирати релевантну інформацію й ігнорувати фонові,

дезорганізуючі сигнали;

- формування адекватних ментальних моделей і стратегій поведінки.

Когнітивний компонент є важливим для критичного оцінювання джерела інформації та недопущення маніпуляцій.

Емоційно-вольовий компонент – це сукупність емоційних і вольових процесів, що забезпечують здатність особистості регулювати свої почуття і поведінкові реакції у складних (стресових) ситуаціях**.** Він включає:

- емоційну стабільність та самоконтроль;
- здатність витримувати тривале напруження і невизначеність;
- волю до досягнення цілей, рішучість, наполегливість, активність і відповідальність за свої вчинки;
- мобілізацію внутрішніх ресурсів у відповідь на виклики.

Цей компонент особливо важливий для подолання стресу, тривоги та емоційної перевантаженості, що виникають під впливом потоку інформації та соціально-психологічних факторів.

Поведінковий компонент демонструє реальні дії і реакції особистості**,** що проявляються в стресових, та непередбачуваних ситуаціях. Він включає:

- вибір і реалізацію поведінкових стратегій у відповідь на зовнішні вимоги;

- здатність адаптувати свою поведінку, змінювати її відповідно до змінних обставин;
- поведінкову гнучкість і здатність ефективно діяти навіть за умов невизначеності чи тиску.

У міжособистісній взаємодії цей компонент проявляється в умінні встановлювати контакти, адаптуватися до соціальних вимог та конструктивно поводитися в інформаційному середовищі.

Ціннісно-смисловий компонент – це система цінностей, життєвих смислів і життєвих орієнтацій, яка надає значення і спрямованість поведінці та рішенням, що приймаються. Він включає:

- усвідомлення життєвих цілей, сенсу діяльності та свого місця у світі;
- систему цінностей, що визначає пріоритети особистості;
- внутрішню мотивацію діяти відповідно до власних переконань, а не лише зовнішніх стимулів чи вимог.

Цей компонент забезпечує довготривалу мотивацію і внутрішню опору**,** що особливо важливо для стійкості особистості в умовах інформаційного перевантаження та соціальних викликів.

Отже, інформаційно-психологічна стійкість – це інтегративна психологічна властивість, що виявляється у здатності людини зберігати психічну рівновагу, автономність мислення та адекватність поведінки в умовах інтенсивного, суперечливого або маніпулятивного інформаційного впливу. Вона дає змогу особистості усвідомлено відбирати, критично осмислювати та безпечно інтерпретувати інформацію без руйнівних наслідків для психічного здоров’я та особистісної ідентичності.

Розвинена на достатньому рівні інформаційно-психологічна стійкість особистості є результативною протидією інформаційно-психологічним впливам та стає запорукою інформаційно-психологічної безпеки особистості.

1.3. Психологічні характеристики діяльності суб'єктів публічного права

Поняття «суб'єкти публічного права», «посадові особи публічного права» або «фахівці у сфері публічного права» є узагальнюючий доктринальний термін, який застосовується до суб'єктів (особистості), які в Україні наділені владними повноваженнями. Застосування цих термінів залежить від того, в якому контексті вони вживаються. В кодексах, законах, постановах, указах, наказах та інших нормативно-правових документах нашої держави під поняттям «суб'єкти публічного права» розуміють публічних службовців, державних службовців, посадових осіб органів місцевого самоврядування, фахівці у сфері публічного управління, суб'єктів публічного адміністрування та інших осіб, наділених владними повноваженнями, які займають посади в органах державної влади та органах місцевого самоврядування, діють від імені держави або територіальної громади та є особами, які уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

В цій роботі вищезазначені терміни вживатимуться як синоніми та доводять масштабність суб'єктів, які охоплені проблематикою, порушеною в даній науковій роботі.

Разом з цим, все частіше стали опубліковувати наукові статті, де їх автори акцентують увагу на занадто розгалуженій термінології та намагаються узагальнити, конкретизувати, чітко розмежувати та мінімізувати її, виходячи з пропозицією подальшого закріпленням цих термінів в відповідних нормативно-правових документах.

Поняття «суб'єкти публічного права» та «суб'єкти публічного адміністрування» закріплене в таких нормативно-правових актах нашої держави, як конституційне, адміністративне, цивільне законодавство тощо.

Разом з цим, як зазначає українська дослідниця О. М. Семеній, в нормативно-правових актах, а це Конституція України [30], чинне

адміністративне законодавство України, спеціальні кодифіковані процесуальні акти (головним чином, Кодекс адміністративного судочинства України [31]), закони України «Про центральні органи виконавчої влади» [32], «Про державну службу» [33], «Про місцеві державні адміністрації» [34], для позначення спеціально уповноваженого органу при здійсненні владно-управлінських функцій застосовують термін «суб'єкт владних повноважень».

Кодекс Адміністративного Судочинства України дає визначення таких понять як «публічна служба» та «суб'єкт владних повноважень».

Відповідно до норм статті 4 Кодексу адміністративного судочинства України публічна служба це діяльність на державних політичних посадах, у державних колегіальних органах, професійна діяльність суддів, прокурорів, військова служба, альтернативна (невійськова) служба, інша державна служба, патронатна служба в державних органах, служба в органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування.

Відповідно суб'єктом владних повноважень є орган державної влади (у тому числі без статусу юридичної особи), орган місцевого самоврядування, орган військового управління, їх посадова чи службова особа, інший суб'єкт при здійсненні ними публічно-владних управлінських функцій на підставі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень, або наданні адміністративних послуг.

З розвитком демократії та глобалізацією розширюється суб'єктний склад осіб, яких держава уповноважує здійснювати ту чи іншу діяльність.

Управлінські функції, наразі, здійснюють не лише органи державної та місцевої влади, а й широке коло інших спеціально уповноважених суб'єктів.

Розглянемо сутнісний зміст та систему суб'єктів публічного адміністрування, окрему увагу звернемо на підхід до розуміння суб'єктів публічного адміністрування вченої О. М. Семеній, котра пропонує розуміти цих суб'єктів у двох контекстах – у вузькому та широкому. У вузькому розумінні ці суб'єкти, на думку юриста-адміністративіста, «складаються із

сукупності органів публічної влади, тобто органів державної влади та органів місцевого самоврядування, що здійснюють управлінську діяльність в інтересах суспільства». У широкому ж розумінні зазначеного поняття ці суб'єкти є «сукупністю органів публічної влади та незалежних суб'єктів, уповноважених на виконання публічно-владних (управлінських) функцій задля реалізації публічного інтересу».

Також слід звернути увагу й на те, що в сьогочасних наукових напрацюваннях українських вчених також формулюється надширокe тлумачення системи суб'єктів публічного адміністрування. Наприклад, Р. С. Мельник і В. М. Бевзенко, аналізуючи широкий підхід до розуміння суб'єктів публічного адміністрування, наголошують на тому, що «публічне адміністрування, на відміну від законодавчої діяльності та судочинства, може здійснюватися не лише органами виконавчої влади». У цей процес, на думку цих провідних юристів-адміністративістів, «залучені» також й «інші суб'єкти, наділені різними за змістом і обсягом адміністративними повноваженнями» [35], а саме: Верховна Рада України; Рахункова палата України; Уповноважений Верховної Ради України з прав людини; Президент України та Адміністрація Президента України (наразі – Офіс Президента України); Рада національної безпеки і оборони України; Представник Президента України в Автономній Республіці Крим; органи прокуратури; Конституційний Суд України та суди загальної юрисдикції; Національна школа суддів України; Вища кваліфікаційна комісія суддів України; органи суддівського самоврядування; Державна судова адміністрація України; Вища рада правосуддя; органи державної влади, які не входять до системи органів виконавчої влади (національні комісії регулювання природних монополій та Служба безпеки України); суб'єкти публічних повноважень із особливим статусом (наприклад, НБУ); дипломатичні представництва та консульські установи України, постійні представництва України при міжнародних організаціях; органи місцевого самоврядування; інші суб'єкти публічних повноважень – консульства, дипломатичні представництва, місії [35].

Таким чином, дотримуючись широкого підходу до розуміння системи суб’єктів публічного адміністрування, яка в достатній мірі відповідає європейській адміністративно-правовій концепції «public administration», суб’єктами публічного адміністрування є система органів державної, насамперед виконавчої, влади, органів місцевого самоврядування, інших суб’єктів, які з метою реалізації публічного інтересу відповідно до закону чи адміністративного договору наділяються делегованими повноваженнями у всіх сферах функціонування суспільства.

Основним законом України є – Конституція України, яку Верховна Рада України від імені Українського народу – громадян України всіх національностей, прийняла виражаючи суверенну волю народу, дбаючи про забезпечення прав і свобод людини та гідних умов її життя, прагнучи розвивати і зміцнювати демократичну, соціальну, правову державу.

В Україні визнається і діє принцип верховенства права.

Відповідно до норм статті 19 Конституції України органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Основи психологічної теорії права існували практично з перших державних утворень і навіть у період зародження людини розумної, коли правова поведінка формувалася під впливом емоцій, інстинктів і соціальних переживань.

Ще в первісних суспільствах елементи права сприймалися не як норми зовнішнього примусу, а як внутрішні переконання, пов’язані зі страхом, соромом або почуттям справедливості. У цьому сенсі психологічна теорія має глибоке антропологічне коріння, оскільки ґрунтується на природній схильності людини реагувати на добро і зло через емоції.

Формальне оформлення вона отримала лише наприкінці XIX – на початку XX століття, коли в науці з’явилися перші спроби пояснити право як явище людської психіки. Її засновником вважають видатного юриста,

випускника Київського університету Лева Петражицького, який створив цілісну концепцію емоційної природи права. Учений доводив, що джерелом правової поведінки є не зовнішні приписи держави, а внутрішні психічні переживання особи – її уявлення про право, обов'язок і справедливість. Саме емоції, за Петражицьким, спонукають людину дотримуватися або порушувати правові норми, незалежно від наявності примусу [36].

Психологічна теорія виникла у добу активного становлення психології як окремої науки, тому від самого початку тяжіла до міждисциплінарності та прагнула поєднати знання про людську психіку з правовими явищами.

Психологічна теорія права увібрала в себе досягнення філософії, етики, соціології й експериментальної психології, намагаючись розкрити природу правової поведінки людини через внутрішні психічні процеси. Вона відмовилася від уявлення про право як суто формальну систему норм і розглядала його як живе явище, що народжується у свідомості людини. Завдяки цьому теорія відкрила нові підходи до розуміння правосвідомості, морального вибору та мотивації правомірної поведінки.

На початку XX століття психологічна теорія права була сприйнята неоднозначно, оскільки відходила від традиційного формально-юридичного підходу, зосередженого виключно на нормах і санкціях. Її критикували за надмірну «суб'єктивність» і спробу пояснити право через внутрішні переживання, що суперечило панівним позитивістським поглядам. Проте згодом її гуманістичний потенціал став очевидним, адже вона пояснювала не лише структуру правових норм, а й психологічні механізми їх реалізації. У другій половині XX століття інтерес до психологічного підходу відродився в межах соціології права, правової антропології та судової психології. На межі XX–XXI століть його ідеї були інтегровані в дослідження адміністративної психології, де увага зосереджувалася на поведінці фахівців у сфері публічного права.

Психологічний підхід у публічному адмініструванні розглядає емоційні, мотиваційні та поведінкові чинники, що впливають на рішення

посадових осіб. Він формує здатність до емпатії, врівноваженості та об’єктивної оцінки ситуацій, допомагає відокремлювати особисті інтереси від публічного інтересу та протистояти зовнішньому тиску.

Ефективність управлінських рішень залежить від гармонії чотирьох рівнів правосвідомості: емоційного (сприйняття справедливості та соціальної відповідальності), когнітивного (раціональний аналіз норм і прогнозування наслідків), поведінкового (дія у межах закону) та ціннісно-смислового (система цінностей, внутрішня мотивація усвідомлення цілей). Їх інтеграція створює внутрішню узгодженість між знанням, почуттям і дією, що лежить в основі професійної етики службовця.

Психологічні моделі – мотиваційно-поведінкова, комунікативна та етико-ціннісна – дозволяють прогнозувати поведінку громадян, забезпечувати ефективну взаємодію, запобігати конфліктам та формувати моральну і правову культуру в органах влади. Впровадження цих підходів через тренінги, стандарти доброчесності та психологічну підтримку підвищує стійкість посадових осіб, розвиток емоційного інтелекту та здатність ухвалювати збалансовані, етичні рішення.

Також вивчення професійної діяльності публічних службовців та мотивацію в їх діяльності у своїх працях розглядали такі вчені як В. Бакуменко, Л. Гонюкова, В. Майборода, О. Мельников, Т. Мотренко, О. Носик, О. Оболенський, В. Олуйко, Г. Опанасюк, О. Петроє, Л. Прудиус, І. Сурай, С. Хаджирадєва, Ю. Шаров, І. Шпекторенко, Г. Щокін та ін. Необхідно зауважити, що більшість учених об’єктом свого вивчення обирали вітчизняну практику професійної діяльності публічних службовців.

Ефективна професійна діяльність публічних службовців передбачає наявність мотивації як внутрішньої, так і зовнішньої, що створюють додаткове спрямування на активізацію участі публічних службовців у професійній діяльності та інформаційно – психологічну стійкість.

Ще одним важливим фактором, який впливає на професійну діяльність публічних службовців є сприятливий морально-психологічний клімат у

колективі, оскільки є однією з важливих складових управління і виступає основою продуктивної та якісної роботи, яка сприяє мотивації співробітників. Морально-психологічний клімат колективу визначають як стійкий емоційно-моральний стан колективу, в якому відображаються типове для колективу ставлення до справи, цілей і мотивів у спільній діяльності, домінуючі настрої, суспільна думка, відносини, звичаї, моральні та інтелектуальні настанови і поривання людей, ставлення один до одного, до найважливіших матеріальних і духовних цінностей, дух колективу. Відповідно, постать керівника, принципи взаємодії між керівником і підлеглими є базовими компонентами існування будь-якого колективу.

Однією з ключових проблем, що все ще потребує більш детального вивчення, є особливості професійної діяльності державних службовців в умовах трансформаційних змін. Це питання залишається актуальним, оскільки професійна діяльність державних службовців відіграє вирішальну роль у процесах адаптації та впровадження змін у суспільстві. Ефективність їхньої роботи безпосередньо впливає на успішність реформ, модернізаційних процесів, та як результат ефективного функціонування державних органів та надання якісних адміністративних послуг. Це питання постійно досліджується в наукових колах, адже від нього залежить загальна ефективність державного апарату.

Наукові напрацювання, щодо концептуальних основ і технологій організації діяльності державного службовця, інноваційних механізмів модернізації адміністрування діяльності організації в контексті підвищення професійної компетентності її персоналу, представлені в роботах Круп’як Л. Б. Вона обґрунтовує узагальнену структуру діяльності державного службовця, яка містить наступні складники: «... мета діяльності; предмет діяльності; об’єкт діяльності; засоби діяльності; функції, виконувані державними службовцями; умови діяльності; результат (продукт) діяльності» [37].

Узагальнюючи питання професійної компетентності публічних службовців Кушнір С. П. встановив, що вона «... являє собою його практичну здатність у межах наданих службових повноважень, застосовувати спеціальні знання, уміння та навички, виявляти необхідні особистісні якості (моральні та ділові) при належному виконанні встановлених завдань і обов'язків, при підвищенні кваліфікації, професійному та особистісному розвиткові» [38].

Узагальнені теоретичні результати наукових досліджень щодо ефективної діяльності публічного службовця представлені в роботах Василенко Н. В., Матохнюка О. Д. Вони приходять до висновку, що ефективна діяльність «... означає успішне виконання своїх обов'язків та завдань у сфері публічного управління з максимальним користуванням ресурсів та досягненням визначених цілей та результатів» [39].

Державні службовці повинні адаптуватися до постійних змін у суспільному житті, таких як нові законодавчі вимоги, політичні зміни, соціальні потреби та економічні виклики. Проте, їх здатність ефективно реагувати на ці зміни та виконувати свої обов'язки значною мірою залежить від їхніх особистих навичок у плануванні, організації роботи та управлінні часом. Наприклад, уміння службовця раціонально організувати свій робочий час, розставити пріоритети, делегувати завдання та координувати дії з іншими співробітниками є ключовими факторами успішної діяльності. Крім того, ефективна робота державного органу, в якому працює службовець, також залежить від налагоджених процесів управління, чіткої структури та системи внутрішнього контролю.

Спираючись на висновки Драган І. О., стратегічним підходом у контексті удосконалення системи державної служби в Україні є кар'єрний розвиток, який має як економічне, так і психологічне підґрунтя. Це забезпечує не лише професійне зростання державних службовців, але й підвищення якості надання адміністративних послуг громадянам [40].

Кар'єрний розвиток дійсно відіграє ключову роль в удосконаленні системи державної служби в Україні, оскільки впровадження нових

методологічних підходів, орієнтованих на суб'єкта, тобто на державного службовця та споживача адміністративних послуг, є вирішальним. Такий підхід має як економічне, так і психологічне підґрунтя, оскільки він формує індивідуальний стиль управління та організаційну культуру.

Кар'єрний розвиток є критичним для підвищення ефективності та професійності державних службовців. Система орієнтується не лише на виконання завдань, але й на розвиток особистості державного службовця, що включає їхні професійні компетенції, мотивацію та задоволення від роботи. Психологічне підґрунтя включає визнання значущості особистісного та професійного розвитку, що сприяє підвищенню рівня задоволеності роботою, зниженню стресу та підвищенню мотивації. Індивідуальний стиль управління передбачає врахування особистих якостей та стилю роботи кожного державного службовця, що допомагає оптимально використовувати їхні здібності та потенціал. Орієнтація на суб'єкта також формує нову організаційну культуру, засновану на цінностях розвитку, співпраці та інновацій. Це сприяє створенню позитивного робочого середовища, де кожен службовець відчуває свою цінність і значущість, що, своєю чергою, сприяє більш ефективному вирішенню управлінських завдань та покращенню комунікації в організації, підвищує загальну ефективність державної служби.

На основі аналізу, порівняння, узагальнення та систематизації теоретичних даних наукової літератури було розроблено теоретичну модель особливостей діяльності державного службовця (Рисунок 1).

Умови праці формують специфіку роботи у державному секторі та впливають на щоденний досвід службовців, включають в себе: безпеку та охорону праці (забезпечення безпеки на робочому місці є важливим психологічним аспектом); офісне середовище (передбачає певні умови комфортності, відсутність дратівливих факторів); робочий графік (можливість обрання гнучкого графіку, можливість дистанціюватися в період епідемій, загострення безпекової ситуації); соціальні гарантії (можливі соціальні пільги, такі як медичне страхування, відпустки та інші переваги, що дає відчуття турботи та соціальної захищеності).

Професійний розвиток допомагає державним службовцям залишатися компетентними, адаптивними і ефективними у своїй роботі. Основні напрями професійного розвитку включають навчання і підвищення кваліфікації, офіційну освіту, кар'єрний ріст, навчання на робочому місці, адаптацію до змін, саморозвиток, що дозволить уникнути професійного вигорання.

Зміни в технологіях привели до широкого впровадження онлайн-курсів, вебінарів, та дистанційних програм навчання. Це дозволяє службовцям підвищувати кваліфікацію без відриву від роботи, використовуючи зручні цифрові платформи. Професійний розвиток включає впровадження нових методик навчання, таких як мікронавчання (короткі, цілеспрямовані уроки), гейміфікація (використання ігрових елементів) та використання штучного інтелекту для персоналізованого навчання.

Швидкий розвиток цифрових технологій впливає на умови праці, зокрема на автоматизацію процесів, використання нових програмних рішень та впровадження штучного інтелекту. Це змінює не тільки інструменти, з якими працюють службовці, але й вимагає від них постійного оновлення навичок і знань, підвищення рівня комп'ютерної та медіаграмотності, а також забезпечення кібербезпеки.

В умовах швидких змін державні службовці потребують навчальних програм, які можуть швидко адаптуватися до нових викликів. Це означає, що програми повинні бути постійно оновлюваними та налаштованими на актуальні потреби службовців. В умовах трансформацій зростає значення набуття досвіду в різних секторах, що сприяє розвитку більш комплексного розуміння державного управління. Службовці можуть брати участь у програмах обміну, стажуваннях у приватних компаніях або міжнародних організаціях, що дозволяє їм отримати різноманітний досвід. Лідерство стає ще більш важливим у контексті змін. Службовці, які прагнуть кар'єрного зростання, повинні розвивати свої лідерські здібності, щоб ефективно керувати командами, приймати складні рішення і впроваджувати нові підходи в управлінні.

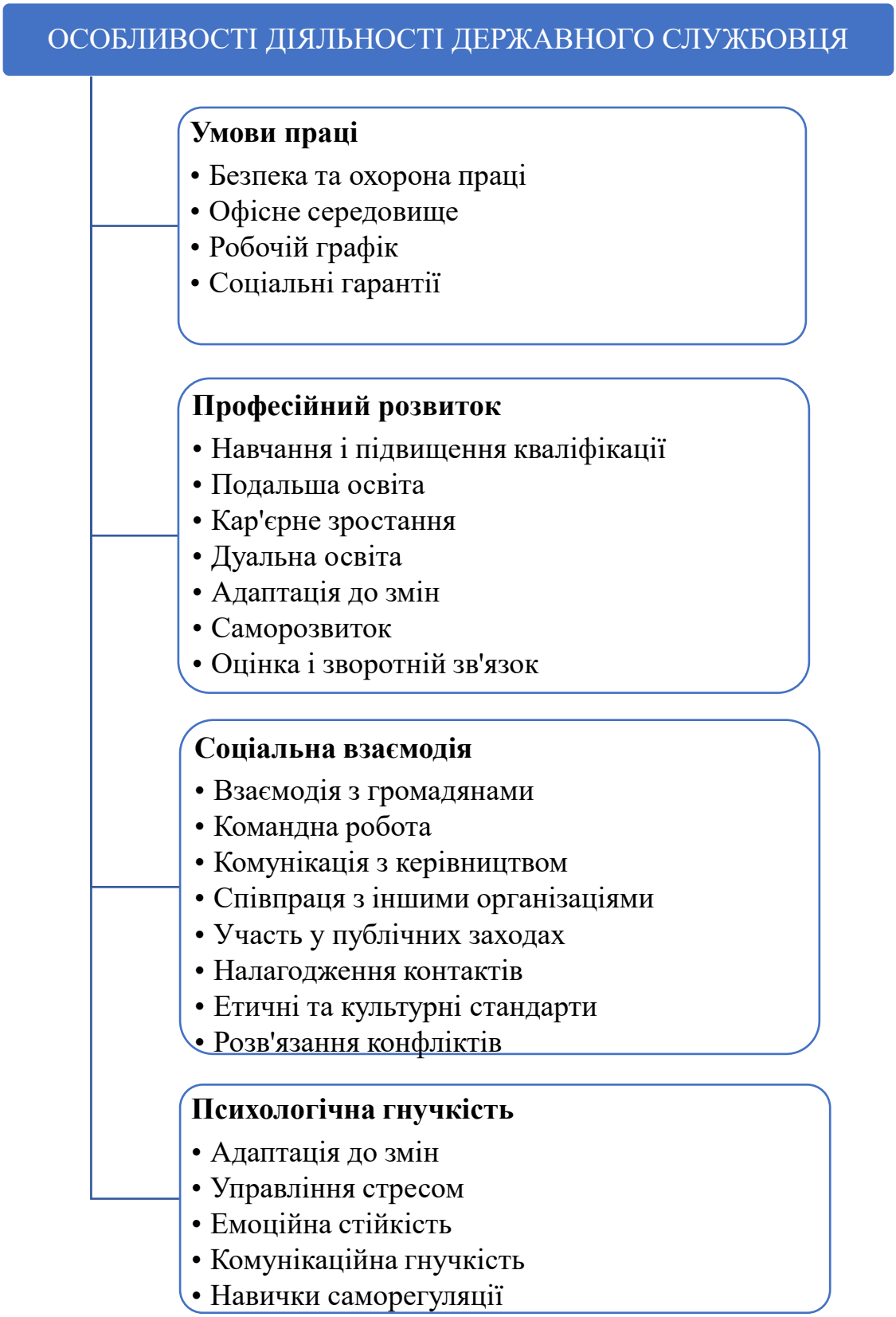

Рисунок 1.1 – Теоретична модель особливостей діяльності державного службовця

В умовах швидких змін зростає важливість самостійного навчання. Державні службовці повинні брати на себе відповідальність за власний розвиток, активно шукати нові знання та навички, що відповідають викликам часу. Все це дасть змогу збільшити рівень самоефективності та розвивати більш відповідальний підхід до системи цінностей.

Соціальна взаємодія допомагає державним службовцям виконувати свої обов'язки ефективно і сприяють налагодженню позитивних відносин як всередині організації, так і з зовнішніми стейкхолдерами. Це вимагає від них комунікаційних навичок, терпіння і професійності. Командна робота є важливою частиною діяльності державних службовців. Вони повинні взаємодіяти з колегами для досягнення спільних цілей, обміну інформацією і координації дій. Взаємодія сприяє розвитку етичних стандартів, культурних особливостей і поваги до різних точок зору. Важливими у цьому напрямку є навички для ефективного управління конфліктними ситуаціями та досягнення компромісів.

Зростання ролі цифрових технологій суттєво змінює спосіб соціальної взаємодії. Державні службовці дедалі частіше використовують відеоконференції, месенджери, електронну пошту та інші цифрові інструменти для спілкування з колегами, керівниками та громадянами. Разом з цим така взаємодія потребує нових навичок у сфері комунікації та управління взаємодією з громадськістю. У сучасному суспільстві зростає увага до етичної поведінки та соціальної відповідальності державних службовців. Це вимагає від них більшої прозорості, підзвітності та дотримання високих етичних стандартів у взаємодії з громадянами та колегами.

Психологічна гнучкість допомагає державним службовцям ефективно справлятися з викликами своєї роботи і підтримувати високий рівень професіоналізму. Адаптація до змін передбачає, що державні службовці повинні швидко адаптуватися до змін у політичному, економічному або соціальному середовищі, а також до нових вимог і процедур. Управління

стресом включає вміння зберігати спокій і ефективно функціонувати в стресових ситуаціях, які можуть виникати через великі обсяги роботи, тиск з боку керівництва або складні ситуації з громадянами. Емоційна стійкість характеризується здатністю підтримувати позитивний емоційний стан і ефективно справлятися з негативними емоціями, які можуть виникати внаслідок конфліктів або непередбачуваних ситуацій. Комунікаційна гнучкість вимагає вміння адаптувати свій стиль спілкування залежно від ситуації та аудиторії, щоб забезпечити ефективну взаємодію і розуміння. Управління конфліктами передбачає здатність ефективно вирішувати конфліктні ситуації, знаходити компроміси і підтримувати конструктивний діалог. Навички саморегуляції включають здатність контролювати свої реакції, зберігати концентрацію і мотивацію, навіть у складних або неприємних ситуаціях.

Трансформаційні зміни можуть викликати підвищений рівень стресу, тиск з боку керівництва та складні ситуації у взаємодії з громадянами. Емоційна стійкість допомагає службовцям зберігати спокій, залишатися зосередженими на виконанні завдань і підтримувати високий рівень продуктивності, незважаючи на виклики. В умовах змін можуть виникати конфліктні ситуації як всередині організації, так і з громадянами. Державні службовці повинні вміти адаптувати свій стиль спілкування залежно від ситуації, аудиторії та контексту. Психологічна гнучкість сприяє ефективному вирішенню конфліктів, знаходженню компромісів і підтримці конструктивного діалогу та включає здатність ефективно спілкуватися з різними групами, включаючи колег, керівництво, громадян та зовнішніх партнерів.

Завжди важливими залишаються питання етичної поведінки. Етика як комплексне явище розглядається в різноманітних сферах людського життя. Являючи собою науку про мораль, тобто сукупність норм поведінки, сформованих переконаннями людини, її вихованням, соціальним оточенням, вона далеко не останню роль відіграє і в державному управлінні.

В Україні прийнято низку нормативно-правових актів з питань етики. Однак цілий ряд етичних питань залишається відкритим для обговорення. Розуміння етики в державному управлінні доволі широке. Це й етичні моменти прийняття державних рішень, взаємодії між структурами управління різних ешелонів влади (виконавчої, законодавчої, судової) рівень культури виконання цих рішень і, наостанок, етика відносин між представниками державного управління (влади) й окремими громадянами.

Етичні проблеми зосереджуються, зокрема, в таких сферах як: етика механізму прийому відвідувачів та розмови з відвідувачами, бюрократична процедура розгляду звернень громадян, оплата послуг чи винагороди, питання «обличчя», іміджу державного службовця. Етичні вимоги стосуються й особистих якостей та професіоналізму державного службовця, зокрема, стилю спілкування, управління, зовнішнього вигляду, використання невербальних засобів комунікації. Саме на основі сприйняття кожного окремого представника органів влади формується сприйняття системи державного управління в цілому.

Етичні норми досить складно регламентувати правовими методами, а отже, важко і об’єктивно карати за їх порушення, викликане як об’єктивними так і суб’єктивними причинами. Серед останніх: рівень виховання, освіти, соціальний досвід, клімат в колективі. Часто методи роботи керівництва екстраполюються і на його підлеглих, задаючи тон, в тому числі і в сфері етики, всієї установи. Дещо, звичайно, залежить і від громадян, що взаємодіють з органами державної влади. Зустрічається і необґрунтованість прохань, нерозуміння окремими особами специфіки роботи в сфері державного управління. Але це, в основному, лише поодинокі випадки. Значно частіше спостерігається саме недостатньо високий рівень етичної культури в сфері державного управління. А відтак, необхідна інтенсивна робота в цьому напрямі.

Етика державного службовця, посадової особи – це система норм поведінки, порядок дій і правил, взаємин і принципів у державно-службових

відносинах (що найбільш придатні, глибоко усвідомлені і конкретизовані для даного суспільства і є нормами загальнолюдської моралі).

Відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» [41] державні службовці, посадові особи місцевого самоврядування під час виконання своїх службових повноважень зобов'язані неухильно додержуватися вимог закону та загальновизнаних етичних норм поведінки, бути ввічливими у стосунках з громадянами, керівниками, колегами і підлеглими.

Серед основних морально-етичних вимог до поведінки службовця визначаються: чесність, ввічливість, тактовність, скромність, точність, коректність, шанобливість, делікатність. Під час виконання своїх посадових обов'язків важливими є й такі моральні якості як: чуйність, коректність, вихованість, ерудованість, компетентність, рішучість, уважність, пунктуальність, грамотність, відповідальність, витримка, врівноваженість, комунікабельність, відкритість, впевненість, справедливість, привітність, старанність, толерантність, дисциплінованість тощо.

Також слід зазначити, що етика державного службовця має вагому антикорупційну спрямованість. Етика державного службовця постає як один із засобів боротьби з корупцією.

Таким чином, етика державного службовця – основана на усвідомленні професійного призначення система професійно-етичних цінностей, принципів і норм, які відображаються у свідомості державних службовців, орієнтують і регулюють їх відносини, діяльність у сфері державної служби та механізмів підтримки професійно-етичної складової державної служби. Основне суспільне призначення державної служби – служити народові та кожному його громадянину. Навколо місії професії будується вся професійноетична система державної служби: цінності, принципи, норми і стандарти поведінки, вимоги до моральних якостей державних службовців.

В сучасних умовах повномасштабної війни, яка триває на території України, важливо продовжувати тримати оборону на внутрішньому фронті

суспільства. Суб’єкти публічного права, які є постійними учасниками публічно-правових відносин та здійснюють завдання і функції публічного управління мають володіти навичками психологічної стійкості, яка пов'язана з умінням контролювати свої емоції, свій психічний стан та екологічно з ними справитись. Важливий аспект – це мати можливість саме проживати свої емоції в час змін, трагедій та трансформаціях в публічному управлінні у зв'язку з міжнародними процесами і адаптацією до стандартів Європейського Союзу. Оскільки, саме публічний службовець слугує певним містком між народом і владою, тому його завдання бути психологічно готовим до нейтральності та психологічної стабільності. Проте нові реалії виникли настільки швидко, що неможливо увійти в них без сумбурності і зберегти все ту ж високу дієздатність та залишатись високопрофесійним працівником, тому ця тема особливо актуальна.

Особливо актуальною в роботі публічного службовця залишається інформаційно-психологічна стійкість.

Ще раз закцентуємо увагу на тому, що інформаційно-психологічна стійкість складається з чотирьох складових: когнітивного, емоційно-вольового, ціннісно-смислового та поведінкового.

Когнітивний компонент включає усі аспекти, пов’язані із сприйняттям ситуацій і усвідомленням характеристик зовнішнього середовища та внутрішнього психічного стану, а також із знанням своїх якостей і ресурсів, що можуть бути використані для вирішення певних проблем.

Когнітивний компонент особистості охоплює систему пізнавальних процесів, знань і способів мислення, за допомогою яких людина сприймає, осмислює та інтерпретує інформацію про світ, інших і саму себе. У науковому вимірі він відповідає на запитання «як я розумію реальність?».

Когнітивний компонент є багаторівневою структурою й зазвичай охоплює:

1. Пізнавальні процеси: сприймання – відбір і організація сенсорної інформації; увага – концентрація, переключення та стійкість уваги; пам’ять –

запам’ятовування, збереження та відтворення інформації; мислення – аналіз, синтез, узагальнення, порівняння, логічні операції; уява – моделювання ситуацій і прогнозування наслідків.

2. Знання та поінформованість: уявлення про соціальні норми, правила, закони; знання про професійну сферу та суспільні процеси; розуміння механізмів функціонування медіа й інформаційного простору; обізнаність щодо маніпулятивних технологій і дезінформації (у контексті медіакомпетентності).

3. Когнітивні установки та схеми: стійкі способи інтерпретації подій; когнітивні стилі (аналітичний / інтуїтивний, критичний / поверхневий); стереотипи та упередження; рівень когнітивної складності та гнучкості.

Здебільшого когнітивний компонент особистості виявляється у: здатності адекватно сприймати та інтерпретувати інформацію**;** критичному мисленні та вмінні перевіряти джерела; аналізі причинно-наслідкових зв’язків**;** прийнятті обґрунтованих рішень**;** навчальній та професійній ефективності**;** розпізнаванні фейків, маніпуляцій, когнітивних викривлень.

Отже, когнітивний компонент особистості – це сукупність пізнавальних процесів, знань, когнітивних структур і способів мислення, які забезпечують осмислення інформації, формування уявлень про реальність та інтелектуальну регуляцію діяльності.

У контексті психологічної та інформаційно-психологічної стійкості когнітивний компонент виконує функцію інтелектуального фільтра, що дозволяє: відокремлювати факти від оцінок; зменшувати вплив дезінформації; зберігати адекватну картину світу в умовах інформаційного тиску.

Емоційно-вольовий компонент включає оцінку та емоційне ставлення до своїх якостей, ресурсів і загалом ситуації, яка характеризується високим рівнем невизначеності. До емоційної компоненти належить відносити увесь спектр усвідомлених і неусвідомлених хвилювань, які пов’язані із невизначеністю зовнішнього середовища.

Емоційно-вольовий компонент особистості відображає здатність людини усвідомлювати, регулювати та спрямовувати свої емоції і вольові зусилля у процесі діяльності та взаємодії з соціальним середовищем. Він відповідає на запитання «як я переживаю ситуацію і чи здатен/здатна я керувати своїми станами та діями?».

Емоційно-вольовий компонент включає:

1. В емоційній сфері: емоційні реакції (радість, страх, тривога, гнів, інтерес тощо); емоційну чутливість та здатність розпізнавати власні й чужі емоції; емоційну стабільність / лабільність; рівень емоційної напруги та тривожності; емпатію – здатність співпереживати й розуміти емоційні стани інших.

2. У вольовій сфері: самоконтроль і саморегуляція поведінки та емоцій; наполегливість і цілеспрямованість; здатність долати труднощі та фрустрацію; витримку, рішучість, відповідальність; готовність діяти в умовах ризику або невизначеності.

А також це уміння не піддаватися імпульсивним реакціям та здатність спрямовувати емоційну енергію на досягнення мети.

Емоційно-вольовий компонент особистості проявляється у: здатності зберігати внутрішню рівновагу в стресових ситуаціях; контролі емоційних реакцій у конфліктах; умінні приймати рішення попри страх, сумнів або тиск; стійкості до емоційного виснаження та інформаційного перевантаження; готовності доводити розпочате до кінця; адаптивному подоланні кризових і травматичних ситуацій.

Таким чином, емоційно-вольовий компонент особистості – це сукупність емоційних процесів і вольових якостей, що забезпечують регуляцію внутрішніх станів, контроль поведінки та здатність особистості діяти цілеспрямовано й стійко в умовах стресу та невизначеності.

Аналізуючи роль емоційно-вольового компоненту в контексті психологічної та інформаційно-психологічної стійкості слід зазначити, що цей компонент виконує роль регуляторного механізму, який: знижує

вразливість до емоційних маніпуляцій; запобігає панічним і імпульсивним реакціям; підтримує здатність зберігати працездатність і професійну ефективність у кризових умовах.

Ціннісно-смисловий компонент охоплює внутрішню систему цінностей, життєвих смислів і переконань. Він формується як інтеграція кількох взаємопов'язаних елементів, а саме: ціннісні орієнтації – уявлення про бажане й належне (моральні, професійні, громадянські, національні, гуманістичні цінності); життєві смисли та цілі – усвідомлення мети життя, значущості власної діяльності, відчуття сенсу подій і досвіду; світоглядні установки та переконання – стійкі уявлення про світ, суспільство, людину, справедливість, відповідальність; особистісна ідентичність – усвідомлення себе як суб'єкта діяльності, члена професійної, соціальної та культурної спільноти; морально-етичні норми – внутрішні регулятори поведінки, совість, почуття обов'язку.

Ціннісно-смисловий компонент виявляється у реальній життєдіяльності особистості, зокрема: у виборі життєвих і професійних пріоритетів; у мотивації діяльності та готовності діяти відповідально навіть у складних умовах; у ставленні до суспільних подій, викликів і кризових ситуацій; у здатності зберігати внутрішню стійкість, не втрачати смислових орієнтирів під тиском обставин; у саморефлексії та самооцінці власних вчинків; у етичності поведінки та дотриманні принципів, навіть за відсутності зовнішнього контролю.

Поведінковий компонент особистості відображає як внутрішні установки, знання, емоції та цінності реалізуються у конкретних діях і вчинках.

Поведінковий компонент формується як система відносно стійких способів дії та реагування і охоплює:

1. Поведінкові стратегії: типові способи реагування на складні, стресові або невизначені ситуації; конструктивні / деструктивні стратегії поведінки; активна, пасивна або унікальна позиція.

2. Навички та звички: навички саморегуляції поведінки; комунікативні навички; звички, що впливають на професійну та повсякденну діяльність; алгоритми дій у стандартних і нестандартних умовах.

3. Реальні дії та вчинки: прийняття рішень і відповідальність за них; дотримання правил, норм, професійних стандартів; участь у соціальній, громадянській або професійній активності; способи взаємодії з іншими людьми.

4. Поведінковий контроль: здатність керувати імпульсами; послідовність і передбачуваність поведінки; здатність діяти відповідно до мети, а не ситуативних емоцій.

Поведінковий компонент особистості проявляється у: конкретних вчинках і рішеннях; типових моделях поведінки в різних життєвих ситуаціях; здатності діяти ефективно в умовах тиску, ризику чи невизначеності; відповідальному виконанні соціальних і професійних ролей; реакціях на інформаційні впливи (поширює/не поширює неперевірену інформацію, перевіряє джерела тощо); реалізації власних переконань у практичній діяльності**.**

Таким чином, поведінковий компонент особистості – це сукупність стійких способів дії, моделей реагування, навичок і вчинків, через які реалізуються когнітивні, емоційно-вольові та ціннісно-смислові характеристики особистості в реальній діяльності.

У контексті психологічної та інформаційно-психологічної стійкості поведінковий компонент виконує роль практичного механізму стійкості, що виявляється у: відмові від імпульсивних дій; дотриманні інформаційної гігієни; здатності протистояти маніпуляціям не лише на рівні усвідомлення, а й на рівні дій.

Поведінковий компонент проявляється у формі способу поведінки у складних ситуаціях та реакцій на невизначеність. У формуванні психологічної стійкості зокрема в публічних службовців виділяють зовнішні та внутрішні умови розвитку цього феномена (Акімов, 2019; Сергієнко, 2017; Блінов, 2008).

Зовнішніми умовами, що визначають формування психологічної стійкості є особливості професійного середовища та суб'єкт-центрована психологічна практика. До внутрішніх умов належать: особливості Я-концепції («мені не приємно це чути», «я вважаю, що заслуговую на краще», тобто вираження почуттів через власні переживання від свого лиця, а не «ми варті кращого») та самооцінки, внутрішній локус контролю, рефлексія, наявність життєвої мети у поєднанні зі здатністю вирішувати актуальні завдання, відкритість новому досвіду, толерантність до невизначеності та відсутність страху перед майбутнім (Арефнія, 2018; Євдокімова, 2018). Поєднання зовнішніх та внутрішніх чинників сприяє інтеграції свідомості, розвиває адекватне розуміння своїх потреб, їхню побудову у певну систему. Тому психологічна підготовка має бути спрямована на формування стійкості до:

– негативних чинників службової діяльності: напруженості, відповідальності, ризику, небезпеки, дефіциту часу, невизначеності, несподіванок тощо;

– конфліктних ситуацій в службовій діяльності: вміння проаналізувати внутрішні причини конфлікту, розібратися в закономірностях їх виникнення, протікання і знайти способи вирішення конфліктних ситуацій;

– вміння володіти собою в психологічно напружених, конфліктних, провокаційних ситуаціях (Клочков, 2022; Крупяк, 2015).

Таким чином, фахівець у сфері публічного права – як представник держави має слідувати чітко визначеним законам «Про державну службу», «Про службу в органах місцевого самоврядування» [42] та ряду нормативно-правових актів та діяти в межах Конституції України. Беззаперечно, що чиновник має володіти критичним мисленням та розумінням інформаційного простору, а це все потребує включеності і психологічного здоров'я зумовленого психологічною стійкості до зовнішніх факторів. Саме тому особливої уваги потребує можливість відновлення в межах команди, де вмикається емпатія та налаштування позитивного соціально-психологічного

клімату. Тому потрібно звернути увагу на запровадження відновлення та підтримки під час робочого часу, а також на підготовку психологічних тренінгів, основу яких має становити початкове тестування учасників з визначенням їхнього психологічного стану [43].

Отже, з точки зору психологічної характеристики діяльність суб'єктів публічного права потребує особливої уваги. При всебічному аналізі професійної діяльності суб'єктів публічного права психологічні ризики як фактори, які можуть викликати стрес проявляються частіше, ніж у фахівців інших професій.

Відповідно до стандарту ISO 45003:2021, психологічні ризики – це будь-які ризики, пов'язані з небезпеками, що виникають у процесі організації роботи внаслідок соціальних факторів та аспектів робочого середовища і можуть завдати психологічної, соціальної чи фізичної шкоди.

За статистичними даними у 2024 році причиною 51,7% нещасних випадків стали психологічні фактори. Головною причиною такого високого статистичного показника є повномасштабні бойові дії, які майже чотири роки тривають на території України та супутні, пов'язані з цією подією фактори (вимушене переселення громадян України, втрата роботи, погіршення умов праці, кадровий голод, інформаційно-психологічний тиск та інші). Погані умови праці та погіршення якості роботи є додатковими факторами ризику для психічного здоров'я.

Враховуючи те, що роль публічних службовців полягає в публічному управлінні державною політикою України та виконанню професійних обов'язків, направлених на постійну комунікацію з народом, важливим є своєчасне дослідження та попередження негативних змін як психологічного здоров'я суб'єктів публічного права взагалі, так і їх інформаційно-психологічної стійкості зокрема.

Узагальнюючи аналіз теоретичних основ дослідження інформаційно-психологічної стійкості особистості слід визначити, що в психології стійкість, а з нею і такі поняття як стресостійкість, життєстійкість,

життєздатність, резилієнс, резильєнтність пов’язані з ресурсами, необхідними людині для успішного подолання стресових ситуацій, захисту від їх травмуючого впливу, для уникнення негативних психологічних наслідків, які вони можуть спричинити.

Стійкість – це комплексна системна характеристика особистості, виражена шляхом об'єднання рівнів життя та діяльності людини. Такими рівнями стали стресостійкість, психологічна стійкість, психологічна безпека та психологічна культура.

Психологічну стійкість можна характеризувати, як підсистему психологічної безпеки. Психологічна стійкість – це якість особистості, окремими аспектами якої є стійкість, врівноваженість, опірність. Вона дає змогу особистостям протистояти життєвим труднощам, несприятливому тиску обставин, зберігати здоров'я і працездатність у різних випробуваннях.

При цьому можна сказати, що психологічна стійкість особистості пов'язана з постійним особистісним розвитком і характеризується гнучкістю, здатністю до аналізу і осмислення досвіду.

Низька психологічна стійкість породжує неприйняття нового, заперечення деяких аспектів своєї особистості, внутрішній або зовнішній опір.

В нових посилених інформаційних умовах нинішнього людського життя до інтегрованої властивості компонентів психологічної стійкості слід додати й інформаційний компонент, що впливає на оптимальний варіант адаптаційних біохімічних, психологічних та фізіологічних змін, які відбуваються в екстремальних емоційних умовах і забезпечують збереження доцільності поведінки і діяльності індивідуума на високому рівні.

В інформаційну епоху однією з найхарактерніших особливостей сучасного життя є ніщо інше, як підвищений інформаційно-психологічний вплив на людину, суспільство, державу. Тому нині доречно говорити не стільки про психологічну стійкість, як про її нову якість – інформаційно-психологічну стійкість. Особливо інформаційно-психологічна стійкість

набуває актуальності у сфері державного управління та публічного адміністрування.

Інформаційно-психологічна стійкість – це комплексна інтегративна характеристика особистості або соціального суб'єкта, що відображає його здатність зберігати цілісність психічного функціонування, адекватність сприйняття, критичність мислення та ефективність поведінки в умовах інтенсивного, суперечливого або маніпулятивного інформаційного впливу.

Інформаційно-психологічна стійкість особистості включає такі компоненти: когнітивний, емоційно-регулятивний, мотиваційно-ціннісний, вольовий, поведінковий.

Однією з важливих задач в цей важкий для нашої країни період є підтримка та збереження психічного здоров'я, у тому числі інформаційно-психологічної стійкості суб'єктів публічного права, які є фахівцями, уповноваженими на здійснення функцій держави.

Інформаційно-психологічна стійкість фахівців у сфері публічного права має прямий вплив на здійснення їх професійної діяльності, задоволення власних потреб, розвиток професійної ефективності, здатність адаптуватися до складних умов, визначати нові напрямки розвитку.

Аналіз як вітчизняної, так і зарубіжної літератури показує, що саме психологічний аспект в характеристиці діяльності суб'єктів публічного права відіграє важливу роль для його глибокого вивчення, всебічного дослідження та подальшого впровадження застосування дієвих методів психологічної підтримки та допомоги.

РОЗДІЛ ІІ
ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНА СТІЙКІСТЬ ФАХІВЦІВ У СФЕРІ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА В СТРУКТУРІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

2.1 Професійні вимоги до фахівців в сфері публічного права

У сучасній правовій державі ефективність публічного управління значною мірою залежить від рівня професіоналізму суб'єктів публічного права. Саме вони реалізують функції держави та місцевого самоврядування, забезпечують дотримання прав і свобод людини, виконують управлінські та сервісні завдання. У зв'язку з цим особливого значення набувають професійні вимоги та критерії оцінювання, які застосовуються до посадових осіб органів публічної влади.

Важливою передумовою професійної діяльності суб'єктів публічного права є наявність чітко визначених професійних стандартів, які регламентують компетентність, етичну поведінку, відповідальність та порядок здійснення публічних функцій. В Україні професійні стандарти суб'єктів публічного права закріплені у Конституції України та низці спеціальних законів, що визначають засади публічної служби, антикорупційні вимоги та принципи адміністративної діяльності.

Суб'єкти публічного права – це учасники публічно-правових відносин, які наділені владними управлінськими повноваженнями та діють від імені держави або територіальних громад. До них належать органи державної влади, органи місцевого самоврядування, їх посадові та службові особи, а також інші суб'єкти, які здійснюють публічні функції.

До суб'єктів публічного права, зокрема, але не виключно, належать державні службовці, посадові особи органів місцевого самоврядування.

Державний службовець – це громадянин України, який займає посаду державної служби в органі державної влади, іншому державному органі, його апараті (секретаріаті), одержує заробітну плату за рахунок коштів державного бюджету та здійснює встановлені для цієї посади повноваження, безпосередньо пов'язані з виконанням завдань і функцій такого державного органу, а також дотримується принципів державної служби.

Поділ державних службовців здійснюється за різними критеріями, в залежності від яких виділяють наступні види державних службовців:

а) за характером праці і обсягом та характером їх службових повноважень: керівники; спеціалісти; технічні виконавці.

б) за характером і обсягом владних повноважень: посадові особи; представники влади; адміністративно-допоміжний персонал;

функціональний (оперативний, основний) персонал.

в) за видами служби, на якій особи перебувають: службовці звичайної (цивільної) служби; службовці спеціальної (мілітаризованої) служби;

г) за розподілом державної влади: державні службовці законодавчої влади; державні службовці виконавчої влади; державні службовці судової влади.

Посадовою особою місцевого самоврядування є особа, яка працює в органах місцевого самоврядування, має відповідні посадові повноваження щодо здійснення організаційно-розпорядчих та консультативно-дорадчих функцій і отримує заробітну плату за рахунок місцевого бюджету.

Місцеве самоврядування здійснюється територіальними громадами сіл, селищ, міст як безпосередньо, так і через сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи, а також через районні та обласні ради, які представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст.

Професійні стандарти суб'єктів публічного права – це система нормативно закріплених вимог до рівня знань, умінь, навичок, етичної поведінки та відповідальності, яких повинні дотримуватися суб'єкти публічної влади у процесі виконання своїх повноважень. Вони спрямовані на

забезпечення законності, ефективності, доброчесності та підзвітності публічної діяльності.

Конституція України закладає фундаментальні вимоги до діяльності суб'єктів публічного права.

Відповідно до статті 1 Конституції України [30], Україна є правовою державою, що зумовлює обов'язок органів влади діяти в межах правового поля, на підставі відповідних нормативно-правових документів.

Згідно зі статтею 6 Конституції України, державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову, що визначає функціональні межі професійної діяльності кожного суб'єкта.

Ключове значення має стаття 19 Конституції України, відповідно до якої органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, передбачені Конституцією і законами України. Саме ця норма формує базовий стандарт професійної поведінки суб'єктів публічного права.

Основним нормативним актом, що регулює професійні стандарти державної служби, є Закон України «Про державну службу» [33].

Відповідно до статті 1 Закону України «Про державну службу», державна служба є публічною, професійною, політично неупередженою діяльністю із практичного виконання завдань і функцій держави.

Згідно зі статтею 4 цього Закону, державна служба здійснюється з дотриманням таких принципів:

1) верховенства права – забезпечення пріоритету прав і свобод людини і громадянина відповідно до Конституції України, що визначають зміст та спрямованість діяльності державного службовця під час виконання завдань і функцій держави;

2) законності – обов'язок державного службовця діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України;

3) професіоналізму – компетентне, об’єктивне і неупереджене виконання посадових обов’язків, постійне підвищення державним службовцем рівня своєї професійної компетентності, вільне володіння державною мовою і, за потреби, англійською мовою, а також мовою корінних народів або мовою національних меншин, визначеною відповідно до закону;

4) патріотизму – відданість та вірне служіння Українському народові;

5) доброчесності – спрямованість дій державного службовця на захист публічних інтересів та відмова державного службовця від превалювання приватного інтересу під час здійснення наданих йому повноважень;

6) ефективності – раціональне і результативне використання ресурсів для досягнення цілей державної політики;

7) забезпечення рівного доступу до державної служби – заборона всіх форм та проявів дискримінації, відсутність необґрунтованих обмежень або надання необґрунтованих переваг певним категоріям громадян під час вступу на державну службу та її проходження;

8) політичної неупередженості – недопущення впливу політичних поглядів на дії та рішення державного службовця, а також утримання від демонстрації свого ставлення до політичних партій, демонстрації власних політичних поглядів під час виконання посадових обов’язків;

9) прозорості – відкритість інформації про діяльність державного службовця, крім випадків, визначених Конституцією та законами України;

10) стабільності – призначення державних службовців безстроково, крім випадків, визначених законом, незалежність персонального складу державної служби від змін політичного керівництва держави та державних органів.

Статтею 8 Закону «Про державну службу» встановлюються основні обов’язки державного службовця.

Державний службовець зобов’язаний:

1) дотримуватися Конституції та законів України, діяти лише на

підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України;

2) дотримуватися принципів державної служби та правил етичної поведінки;

3) поважати гідність людини, не допускати порушення прав і свобод людини та громадянина;

4) з повагою ставитися до державних символів України;

5) обов'язково використовувати державну мову під час виконання своїх посадових обов'язків, не допускати дискримінацію державної мови і протидіяти можливим спробам її дискримінації;

6) забезпечувати в межах наданих повноважень ефективне виконання завдань і функцій державних органів;

7) сумлінно і професійно виконувати свої посадові обов'язки та умови контракту про проходження державної служби (у разі укладення);

8) виконувати рішення державних органів, накази (розпорядження), доручення керівників, надані на підставі та у межах повноважень, передбачених Конституцією та законами України;

9) додержуватися вимог законодавства у сфері запобігання і протидії корупції;

10) запобігати виникненню реального, потенційного конфлікту інтересів під час проходження державної служби;

11) постійно підвищувати рівень своєї професійної компетентності та удосконалювати організацію службової діяльності;

12) зберігати державну таємницю та персональні дані осіб, що стали йому відомі у зв'язку з виконанням посадових обов'язків, а також іншу інформацію, яка відповідно до закону не підлягає розголошенню;

13) надавати публічну інформацію в межах, визначених законом.

Державні службовці виконують також інші обов'язки, визначені у положеннях про структурні підрозділи державних органів та посадових інструкціях, затверджених керівниками державної служби в цих органах, та контракті про проходження державної служби (у разі укладення).

У разі виявлення державним службовцем під час його службової діяльності або поза її межами фактів порушення вимог цього Закону з боку державних органів, їх посадових осіб він зобов'язаний звернутися для забезпечення законності до центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері державної служби.

Таким чином, професійні стандарти та вимоги до державних службовців мають як правовий, так і етичний характер.

Професійна діяльність посадових осіб органів місцевого самоврядування регламентується Законом України «Про службу в органах місцевого самоврядування» [42].

Згідно зі статтею 4 цього Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування», служба в органах місцевого самоврядування здійснюється на таких основних принципах:

1) служіння територіальній громаді;

2) поєднання місцевих і державних інтересів;

3) верховенства права, демократизму і законності;

4) гуманізму і соціальної справедливості;

5) гласності;

6) пріоритету прав та свобод людини і громадянина;

7) рівних можливостей доступу громадян до служби в органах місцевого самоврядування з урахуванням їх ділових якостей та професійної підготовки;

8) професіоналізму, компетентності, ініціативності, чесності, відданості справі;

9) підконтрольності, підзвітності, персональної. відповідальності за порушення дисципліни і неналежне виконання службових обов'язків;

10) дотримання прав місцевого самоврядування;

11) правової і соціальної захищеності посадових осіб місцевого самоврядування;

12) захисту інтересів відповідної територіальної громади.

Стаття 8 Закону встановлює основні обов'язки посадових осіб місцевого самоврядування, серед яких:

1) додержання Конституції і законів України, інших нормативно-правових актів, актів органів місцевого самоврядування; забезпечення відповідно до їх повноважень ефективної діяльності органів місцевого самоврядування;

2) додержання прав та свобод людини і громадянина;

3) збереження державної таємниці, інформації про громадян, що стала їм відома у зв'язку з виконанням службових обов'язків, а також іншої інформації, яка згідно із законом не підлягає розголошенню;

4) постійне вдосконалення організації своєї роботи, підвищення професійної кваліфікації;

5) сумлінне ставлення до виконання службових обов'язків, ініціативність і творчість у роботі;

6) шанобливе ставлення до громадян та їх звернень до органів місцевого самоврядування, турбота про високий рівень культури, спілкування і поведінки, авторитет органів та посадових осіб місцевого самоврядування;

7) недопущення дій чи бездіяльності, які можуть зашкодити інтересам місцевого самоврядування та держави.

Важливою складовою професійних стандартів є антикорупційні вимоги, закріплені в Законі України «Про запобігання корупції».

Відповідно до статті 3 цього Закону, суб'єктами, на яких поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції» [41], є:

1) особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

2) особи, які для цілей цього Закону прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

3) особи, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов’язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов’язків, або спеціально уповноважені на виконання таких обов’язків у юридичних особах приватного права незалежно від організаційно-правової форми, а також інші особи, які не є службовими особами та які виконують роботу або надають послуги відповідно до договору з підприємством, установою, організацією, у випадках, передбачених цим Законом;

4) кандидати на пост Президента України та кандидати у народні депутати України, зареєстровані в порядку, встановленому законом.

Стаття 28 Закону України «Про запобігання корупції» встановлює обов’язок запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, що є важливим професійним стандартом доброчесності.

В розділі VI Закону України «Про запобігання корупції» визначені правила етичної поведінки суб’єктів публічного права.

Так, відповідно до норм статті 37 цього Закону Загальні вимоги до поведінки осіб, зазначених у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, якими вони зобов’язані керуватися під час виконання своїх службових чи представницьких повноважень, підстави та порядок притягнення до відповідальності за порушення цих вимог встановлюються цим Законом, який є правовою основою для кодексів чи стандартів професійної етики.

Разом з цим, Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері державної служби, затверджує загальні правила етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування.

Державні органи, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування у випадку необхідності розробляють та забезпечують виконання галузевих кодексів чи стандартів етичної поведінки їх працівників, а також інших осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняних до них осіб, які здійснюють діяльність у сфері їх управління.

У статті 38 цього Закону наголошується, що особи, зазначені у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, під час виконання своїх службових повноважень зобов'язані неухильно додержуватися вимог закону та загальновизнаних етичних норм поведінки, бути ввічливими у стосунках з громадянами, керівниками, колегами і підлеглими.

Особи, зазначені у пункті 1 частини першої статті 3 цього Закону, представляючи державу чи територіальну громаду, діють виключно в їх інтересах (стаття 39 Закону).

Крім того, суттєвими, при розгляді питання професійних вимог до фахівців в сфері публічного права, є норми статей 40-44 цього Закону, відповідно до яких передбачається дотримання з боку суб'єктів публічного права норм і правил етичної поведінки, а саме: політичної нейтральності, неупередженості, компетентності і ефективності, нерозголошення інформації, утримання від виконання незаконних рішень чи доручень, які деталізуються у відповідних кодексах етики.

Зростання ролі цифрових технологій суттєво змінює спосіб соціальної взаємодії. Державні службовці дедалі частіше використовують відеоконференції, месенджери, електронну пошту та інші цифрові інструменти для спілкування з колегами, керівниками та громадянами. Це зменшує потребу в особистих зустрічах, але ставить нові виклики щодо підтримання ефективного та продуктивного діалогу. В умовах трансформаційних змін зростає роль громадянського суспільства у прийнятті рішень. Державні службовці все частіше залучають громадські організації, активістів та громадян до обговорення та впровадження політик, що потребує нових навичок у сфері комунікації та управління взаємодією з громадськістю. Трансформаційні зміни часто супроводжуються посиленням міжнародної співпраці. Державні службовці дедалі частіше беруть участь у міжнародних проєктах, форумах та обміні досвідом, що розширює їхні соціальні зв'язки та вимагає нових комунікативних навичок. У сучасному

суспільстві зростає увага до етичної поведінки та соціальної відповідальності державних службовців. Це вимагає від них більшої прозорості, підзвітності та дотримання високих етичних стандартів у взаємодії з громадянами та колегами.

Слід зазначити ряд нормативно-правових документів, які застосовуються службами по роботі з персоналом з метою оцінки відповідності, а також підвищення ефективності діяльності та відповідальності за доручену справу посадових осіб публічного права. До таких нормативно правових документів належать:

- Наказ Національного агентства України з питань державної служби від 07.11.2019 № 203-19 «Про затвердження Типових професійно-кваліфікаційних характеристик посадових осіб місцевого самоврядування» [43];

- Постанова Кабінету Міністрів України від 25 березня 2015 р. № 171 «Про затвердження Порядку проведення спеціальної перевірки стосовно осіб, які претендують на зайняття посад, які передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища, та посад з підвищеним корупційним ризиком, і внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України» [44];

- Постанова Кабінету Міністрів України від 6 лютого 2019 р. № 106 «Про затвердження Положення про систему професійного навчання державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад» [45];

- Наказ Головдержслужби 30 червня 2004 р. № 102 «Загальні методичні рекомендації щодо проведення щорічної оцінки виконання посадовими особами місцевого самоврядування покладених на них обов`язків і завдань» [46];

- Постанова КМУ від 26 жовтня 2001 р. № 1440 «Про затвердження Типового положення про проведення атестації посадових осіб місцевого самоврядування» [47];

- Наказ Національного агентства України з питань державної служби 05.08.2016 № 158 «Про затвердження Загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування», зареєстровано в Міністерстві юстиції України 31 серпня 2016 року за № 1203/29333 [48].

За сучасних умов гібридної війни, яку Російська Федерація веде проти українського суспільства, в період високого рівня інформаційного тиску та навантаження, часових перспектив, кризових явищ у багатьох сферах життя все більшої актуальності набувають питання професійно-психологічної підготовки фахівців у сфері публічного права.

Гібридна війна вважається типом конфлікту XXI століття, що поєднує відкриті військові дії (конвенційні) з прихованими операціями, інформаційними війнами, кібератаками, економічним тиском та використанням нерегулярних збройних формувань. Основна мета такої війни – дестабілізувати державу-жертву, уникнути прямої відповідальності та досягти політичних цілей без повномасштабного вторгнення.

Основними складовими гібридної війни є: інформаційно-психологічний вплив (пропаганда, дезінформація, фейки, маніпуляція громадською думкою, створення внутрішніх суперечностей); кібератаки (втручання в роботу державних систем, критичної інфраструктури, енергетичних мереж); економічний тиск (торговельні війни, блокади, енергетичний шантаж); дипломатичний тиск та правова агресія.

У зв’язку з чим набувають здебільшого значення такі професійні якості як: емоційна стійкість до маніпуляцій та дезінформації, обізнаність, критичне мислення, медіакомпетентність без яких не можливо формувати стійкість до інформаційних загроз.

Враховуючи це, вкрай важливим є запровадження та проходження на постійній основі національного тесту з медіаграмотності для суб’єктів публічного права всіх ланок, а також комп’ютерної грамотності та кібербезпеки.

Оскільки новим викликом для посадовців стане впровадження та поширення роботи з системами штучного інтелекту.

З метою підвищення кваліфікації, підтримки та збереження психічного здоров'я, практичної орієнтованості суб'єкти публічного права мають змогу проходити навчання за загальними короткостроковими програмами з підвищення кваліфікації, які реалізуються регіональними центрами підвищення кваліфікації за погодженням Національного агентства України з питань державної служби.

До таких програм належать:організація культури публічної служби; застосування штучного інтелекту, функціонал та особливості; діагностика, профілактика та корекція професійного вигорання; фінансовий контроль як превентивний антикорупційний механізм; професійне вигорання публічного службовця: шляхи подолання та методи профілактики; культура і тактика ділових переговорів; інформаційні екосистеми та кібербезпека: ризики, профілактика, перспективи; професійний етикет; прийняття ефективних рішень; мовна стійкість державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування; сприйняття змін та іновацій; інформаційна безпека: типи загроз та способи захисту українця; запобігання корупції в публічному управлінні та впровадження стандартів доброчесності на державній службі та службі в органах місцевого самоврядування; стресостійкість як компонент професійної компетентності публічного службовця в період воєнного стану; медіастійкість та медіаімунітет та інші.

У психологічній готовності суб'єктів публічного права до професійного виконання своїх посадових обов'язків можна виділити дві основні складові: особистісну та функціональну готовність. Особистісна готовність передбачає наявність чотирьох компонентів:

- моральна готовність (усвідомлення обов'язку, відповідальності, небезпеки для власного життя, соціального та особистісного сенсу участі в публічній діяльності, активна життєва позиція, самокритичність, потреба в особистому самовдосконаленні);

- вольова готовність (впевненість у собі, зібраність, організованість, сміливість, рішучість, самоконтроль, витримка);

- комунікативна готовність (наявність загальних і професійних комунікативних якостей: комунікабельності, поваги до колег, готовності до взаємодопомоги, переконливості, володіння професійною мовою, вміння давати чіткі доручення та ін.);

- загальнопсихологічна готовність (оптимальний рівень особистісної тривожності, високі здібності саморегуляції психічного стану, розвинуті інтелектуальні якості, розвинені здібності до планування, моделювання, програмування, оцінки результатів діяльності тощо).

У функціональну входять шість компонентів:

- мотиваційна готовність (відданість публічній службі, потреба в професійному самовдосконаленні, в успішному вирішенні професійних завдань, переконання в необхідності професії, бажання досягти успіху й показати себе в ній з кращого боку та ін.);

- когнітивна готовність (знання професійних обов'язків, функцій, оцінка їх суспільної значущості, знання способів, методів, засобів вирішення професійних завдань, усвідомлення своїх можливостей, здібностей, знання особливостей та ймовірних змін у службовій діяльності та ін.);

- креативна готовність (здатність генерувати ідеї, гнучкість розуму, та ін.);

- орієнтаційна готовність (знання та уявлення про особливості й умови службової діяльності, її вимоги до особистості);

- операційна готовність (наявність вмінь і навичок, необхідних для вирішення професійних завдань, володіння способами та прийомами професійної діяльності, здатність до модулювання своєї діяльності та антиципації);

- оцінювальна готовність (адекватна самооцінка своєї професійної підготовленості та відповідності результатів вирішення службових задач визначеним вимогам).

За часи повномасштабного вторгнення чималих змін зазнали загальновизнані суспільством ціннісні пріоритети.

Ціннісно-смислова сфера є однією з найбільш важливих структурних компонентів особистості, що підтверджується актуальністю психологічних досліджень. Цінності визначаються як осмислені значущі конструкти, що формують власне бачення на світ та власного Я в ньому. Усвідомлене життя кожної особистості неможливе без прийняття, усвідомлення та надання значення цінностям в їх загальній системі (А. Маслоу, Е. Фромм, І. Ялом). Цінності не є сталими, вони динамічно розвиваються і набувають нової значущості внаслідок переживання життєвих криз та набуття нових смислів (О. Музика, Т. Титаренко). Прагнення до смислу є однією із найважливіших потреб особистості, задоволеність якої визначається здатністю брати на себе відповідальність за власну поведінку, діяльність та життєвий розвиток. Ключовим показником наявності особистісного смислу є надання життю сенсу, яке є необхідною умовою розвитку гармонійної особистості (О. Нещерет, А. Фурман). Цінності та смисли є взаємопов’язаними та взаємодетермінованими. З одного боку, цінність може бути результатом усвідомлення смислів, а з іншого – система цінностей породжує новий смисл діяльності особистості та всього її життя. Як наслідок, ціннісно-смислова сфера динамічно змінюється через вплив суспільних, кризових та особистісних чинників. Вплив ціннісно-смислової сфери на вектор і зміст соціальної активності формує бачення місця і ролі у навколишньому світі, окреслює поведінку, надає смисли діяльності та сенс життя особистості. Базові цінності та смисли мають відносно стійку ієрархічну систему. Але сучасні воєнні дії на території України зумовлюють ціннісносмислову реструктуризацію особистості. Найбільш кризового впливу зазнають посадові особи, особливість професійної діяльності яких полягає у цілодобовому виконанні наказів командування, негайному реагуванні на нові, у тому числі бойові (спеціальні) завдання. Це в першу чергу стосується посадових осіб системи правоохоронних органів, Служби безпеки України,

службовців спеціальної (мілітаризованої) служби.

Для цих посадових осіб важливими професійними вимогами є: розвиток адаптаційного потенціалу, що розглядається у контексті саморозвитку, самореалізації та виступає як здатність до передбачення подій зовнішнього та внутрішнього життя; вміння визначати, з урахуванням умов і реальних можливостей, найбільш ефективні шляхи та способи вирішення складних та швидкозмінних завдань у межах визначених посадових повноважень.

Структурна модель розвитку ціннісно-смислової сфери детально відтворює розвиток значущості та осмислення цінностей на різних етапах професійної діяльності, враховуючи обрану стратегію поведінки. Ціннісно-смислова реструктуризація особистості, яка є рушійною силою у переосмисленні значущих цінностей, зумовлює значний вплив на подальшу структуру ціннісносмислової сфери, вектору професійного та життєвого становлення посадовців.

Таким чином, професійна діяльність публічних службовців виступає об’єктом досліджень у різних аспектах. Підвищення уваги науковців до цих питань зумовлено низкою причин, серед яких є формування сервісної держави і, відповідно, утвердження нових принципів роботи органів публічного управління, зміна ставлення публічних службовців до виконання своїх службових обов’язків, необхідність підвищення ефективності публічного управління через обмеженість ресурсів (фінансових, кадрових, часових та інших) для виконання поставлених завдань тощо.

Публічне управління в сучасних умовах має бути спрямоване на ефективне вирішення проблем державної важливості, мати зрозуміло поставлені завдання і прагнути до їх досягнення, покращувати ресурси, мотивувати публічних службовців до бажання виконувати свою роботу професійно та якісно.

Варто наголосити, що суспільство зацікавлено у наданні якісних державних послуг, очікує від публічних службовців результативної

професійної діяльності незалежно від політичних впливів чи міркувань [49].

Публічна служба перебуває в постійному русі і головний каталізатор змін – це публічні службовці, які постійно змінюються під впливом різних чинників.

Таким чином, професійні стандарти суб'єктів публічного права в Україні є комплексною системою правових, моральних, етичних вимог, закріплених у Конституції України, законах про державну службу, місцеве самоврядування, запобігання корупції та адміністративному судочинстві. Вони основані на засадах патріотизму, гуманності, високого ступеню відповідальності, професійної компетентності та спрямовані на забезпечення законності, професіоналізму, доброчесності та підзвітності публічної влади. Дотримання цих стандартів є необхідною умовою ефективного публічного управління та зміцнення довіри громадян до держави.

Проаналізувавши професійні вимоги до фахівців у сфері публічного права, можна зробити висновок, що в структурі професійної компетентності фахівців у сфері публічного права поряд із професійними вимогами, зобов'язаннями та принципами важливу роль відіграють психологічна стійкість, емоційна врівноваженість, здатність до конструктивної комунікації, збереження ціннісних ідеалів, самоефективність та інформаційна безпека. Що свідчить про вдалу інтеграцію в цю структуру когнітивної, емоційно-вольової, поведінкової та ціннісно-смислової складових професійної діяльності. У зв'язку з чим значення інформаційно-психологічної стійкості в умовах кризових та трансформаційних процесів суттєво зростає.

2.2 Методики діагностики інформаційно-психологічної стійкості фахівців у сфері публічного права

Психологічна стійкість державних службовців, а також посадових осіб місцевого самоврядування є ключовим фактором, що впливає на їх здатність

адаптуватися до нових викликів, зберігати емоційну стабільність та приймати обґрунтовані рішення. Вивчення цього аспекту сприятиме підвищенню якості державного управління, спроможності територіальних громад та забезпеченню стабільності в суспільстві. Необхідність забезпечення ефективного функціонування державної служби та місцевого самоврядування в умовах постійних змін та високих вимог до професійної компетентності визначає постійний інтерес до питання формування засад психологічної стійкості державних службовців [50] .

Сьогодні існує значна кількість методик для діагностики складових та спрямованості психічного здоров'я особистості, структурних компонентів та загального показника благополуччя особистості, особливості використання адаптивних копінг-стратегій, а також методик для визначення чинників психічного здоров'я та благополуччя (мікрорівень аналізу та мезорівень аналізу) та ін.

Значущими у цьому контексті є дослідження українських вчених (Карамушка, 2022; Карамушка & Карамушка, 2022; Карамушка & Шевченко; Карамушка, Креденцер, Терещенко, Лагодзінська, Івкін & Ковальчук, 2022; Креденцер, Карамушка, Вальдшмідт & Клімов, 2022; Karamushka, Kredentser, Tereshchenko, Delton, Arefniya & Paskevska, 2022), які стосуються забезпечення психічного здоров'я та благополуччя персоналу організацій, а також зарубіжних дослідників.

Закономірно постає питання про підбір та використання діагностичного інструментарію, який би дозволив досліджувати проблему психічного здоров'я та благополуччя персоналу організацій.

Під методом психологічних досліджень розуміють сукупність засобів і прийомів вивчення фактів психічних явищ та проявів психічної діяльності.

Методи психології можна класифікувати за різними критеріями. Так виокремлюють:

1. Головні психологічні методи (спостереження і експеримент);

2. Допоміжні (бесіда, анкетуваня та ін.) [51];

Також вирізняють такі групи методів:

1. Організаційні методи (порівняльний, лонгітюдний і комплексний);

2. Емпіричні (спостереження, експеримент, аналіз продуктів діяльності);

3. Способи обробки даних (математично-статистичний аналіз);

4. Інтерпретаційні методи (генетичний і структурний методи) [51]. Найбільш розповсюджені методи психології – спостереження та експеримент. Застосовуються й інші методи: метод бесіди, анкетний метод, аналіз процесу і продуктів діяльності, тестовий метод та деякі інші.

Теоретичні методи спрямовані на осмислення й узагальнення наявних наукових знань та використовуються для побудови теорій, концепцій, моделей психічних процесів. Вони включають: аналіз і синтез, індукцію та дедукцію; порівняння, узагальнення; моделювання; системний підхід.

Емпіричні методи дають змогу безпосередньо отримувати фактичні дані.

Програми та методичні рекомендації з сучасних психологічних досліджень охоплюють як класичні методи (спостереження, експеримент, бесіда), так і сучасні підходи та технології, включаючи психодіагностику (тести, опитувальники, проективні методики) та інформаційні технології для аналізу даних, а також принципи організації дослідження (підготовчий, основний, заключний етапи).

Для дослідження інформаційно-психологічної стійкості суб’єктів публічного права можливо використовувати такі методи.

Метод спостереження, який передбачає пізнання індивідуальних особливостей психіки людини через вивчення її поведінки. Інакше кажучи, за об’єктивними, зовнішньо вираженими показниками (дії, вчинки, мова, зовнішній вигляд) робиться висновок про індивідуальні особливості протікання психічних процесів (сприйняття, пам’яті, мислення, уяви), про психічний стан людини, про риси її особистості, темпераменту, характеру.

Особливістю методу спостереження є те, що вивчення зовнішніх проявів психіки людини відбувається в природних життєвих умовах. Спостереження може бути звичайним (бачення, слухання) та інструментальним, коли бачене й почуте в поведінці людини фіксується за допомогою фото-, кіноапарата або магнітофона. Інструментальне спостереження дає можливість документувати все, що спостерігається, а тому й глибше аналізувати, порівнювати.

Експеримент, особливість якого полягає в тому, що дослідник сам створює умови, за яких досліджуване явище виникає неодмінно й закономірно. Експериментатор на свій розсуд може варіювати (змінювати, пробувати різні варіанти) умови проведення досліду і спостерігати наслідки такої зміни. При цьому дослідник дістає можливість чітко визначити чинники, які діяли в момент виникнення та перебігу досліджуваного явища, розкрити причини, що його зумовили, а також у разі потреби повторити дослід з метою нагромадження додаткових відомостей для обґрунтування одержаних результатів.

Цікавим є метод аналізу продуктів діяльності. Про психічне життя, особливості людини можна судити також опосередковано – за продуктами її діяльності, тобто за такими матеріалами, як малюнки, письмові твори (вірші, проза), технічні вироби, тематичні альбоми, колекції тощо. Коли вивчають творчу діяльність людини, дуже важливо аналізувати не лише продукт, але й прослідкувати сам процес створення цього продукту, з’ясувати як були отримані певні результати. Окрім змістовної сторони цих продуктів діяльності (тематика, сюжет, зміст), деяке значення для пізнання особи має й їхнє оформлення, зокрема стиль письмового мовлення, манера малювання і т. ін. Все це дозволяє розкрити не лише особливості творчої діяльності, інтересів і здібностей особистості, але й отримати додаткові дані про його ставлення до тих чи інших явищ оточуючого середовища.

За допомогою кількісного та якісного аналізів досліджень психічних явищ так само можна вивчати особистість. Кількісний, або варіаційно-статистичний, аналіз полягає в обчисленні коефіцієнтів правильного

розв’язання завдань, частоти повторення спостережуваного психічного явища. Для порівняння результатів досліджень з різною кількістю завдань або різним кількісним складом групи користуються не абсолютними, а відносними, здебільшого відсотковими показниками. При кількісному аналізі результатів дослідження найчастіше використовують середнє арифметичне з усіх досліджень того чи іншого психічного процесу чи індивідуально-психологічної особливості. Для того, щоб робити висновки про вірогідність середнього арифметичного, обчислюють коефіцієнт відхилень від нього окремих показників.

При застосуванні метода опитування відбувається бесіда (інтерв’ю). Бесіда – це цілеспрямована розмова з людиною з метою з’ясування уявлення або розуміння ним явищ природи та суспільства, наукових питань, взаємозалежностей, причин та наслідків, переконань, ідеалів, ідейної спрямованості [52]. Поставлені запитання мають бути чіткими й зрозумілими, спрямованими на психологічні явища. У бесіді потрібно домагатися не лише констатуючої відповіді, а й пояснення, мотивації, тобто відповідей на запитання не лише «що це таке?», а й «чому?», «як?». Одним з варіантів бесіди є інтерв’ю, яке використовують у психологічних та соціологічних дослідженнях. В інтерв’ю виявляються думки, погляди, факти з життя респондента, його ставлення до політичних подій, ситуацій, соціальних явищ тощо. Інтерв'ю – спосіб одержання соціально-психологічної інформації за допомогою усного опитування. Метод інтерв'ю відрізняється суворою організованістю і нерівноцінністю функцій співрозмовників: психолог-інтерв'юер задає питання суб'єкту-респонденту, при цьому він не веде з ним активного діалогу, не висловлює своєї думки і відкрито не виявляє своєї особистої оцінки відповідей випробуваного чи питань, які задаються [53].

Широкого застосування при дослідженнях психологічної стійкості особистості набули анкетування та тестування. Анкетування являє собою перелік питань, котрі пропонують для письмової відповіді. Перевага цього

методу у тому, що він дозволяє порівняно легко і швидко отримати масовий матеріал. Недолік же цього методу в порівнянні з бесідою – відсутність особистого контакту з піддослідним, що не дає можливість варіювати характер питань в залежності від відповідей. Тут також важливо правильно підібрати питання. Вони повинні бути чіткими, ясними, зрозумілими, не повинні навіювати ту чи іншу відповідь. Для забезпечення достовірності показників відповіді на одне питання часто контролюються відповідями на приховані аналогічні питання (при розходженні такі відповіді не беруться до уваги, так як вони не можуть бути визнані достовірними). За структурою запитання анкети класифікують на відкриті, напівзакриті, закриті (цю групу запитань, у свою чергу, поділяють на альтернативні й неальтернативні).

За формою виділяють прямі та непрямі запитання. Прямі запитання дають змогу одержати інформацію безпосередньо від респондента («Чи задоволені Ви своєю роботою?»). Коли ж від респондента необхідно одержати критичну думку про нього, інших людей, негативні явища життя, використовують непрямі запитання, пропонуючи на його розгляд уявну ситуацію, яка не вимагає самооцінки конкретно його якостей та обставин його діяльності. Основні запитання спрямовані на збір інформації про зміст досліджуваного явища; неосновні – на з'ясування основного запитання (запитання-фільтри), перевірку щирості, правдивості відповідей респондента (контрольні запитання), встановлення контакту з респондентом (контактні). За змістом їх поділяють на: запитання про факти поведінки, спрямовані на виявлення вчинків, дій та результатів діяльності людей; запитання про факти свідомості (виявляють думки, мотиви, оцінки, очікування, плани респондентів на майбутнє); запитання про особистість респондента (соціально-демографічний блок запитань, що виявляють вік, стать, національність, освіту, професію, сімейний стан та інші статусні характеристики респондентів). Підвищенню достовірності служить і забезпечення можливості для респондента ухилитися від відповіді або дати невизначену відповідь. З цією метою в анкеті передбачають такі варіанти

відповідей, як «мені важко відповісти», «як коли», «буває по-різному» тощо. Важливо також, щоб запитання не мали у своїх формулюваннях явних або неявних підказок. При формулюванні оціночних запитань і варіантів відповідей обов'язково стежать за збалансованістю позитивних і негативних суджень.

При тестовому методі дослідження застосовуються відповідні тести. Тест – це проба, іспит, один із способів психологічної діагностики рівня розвитку психічних процесів і властивостей людини [54]. Психологічні тести становлять собою певну систему завдань, надійність яких випробовується на певних вікових, професійних, соціальних групах і оцінюється та стандартизується за допомогою спеціального математичного (кореляційного, факторного та ін.) аналізу. За їх допомогою можна з’ясувати рівень розвитку окремих психічних процесів особистості. З метою уникнення помилок при використанні тестів як методу психологічного дослідження їх зміст повинен відповідати досліджуваному явищу (розумовій діяльності, увазі, пам’яті, уяві тощо) і не потребувати для виконання спеціальних знань. Зміст тесту та інструкція до його виконання мають бути максимально чіткими та зрозумілими. Результати тестового дослідження не можна оцінювати як абсолютні показники розумових можливостей особистості. Вони є лише показниками рівня розвитку певних якостей на момент дослідження за конкретних умов життя.

В надзвичайно складних і нетипових для нашої країни умовах питання інформаційно-психологічної стійкості суб’єктів публічного права, стійкості до негативних чинників в службовій діяльності стає однією із головних тем дослідження.

Професійна діяльність суб’єктів публічного права сьогодні характеризується тривалою дією значної кількості стресогенних психотравмуючих факторів. Виникнення у посадових осіб публічного нервово-психічних розладів, психічної дезадаптації та стресових станів нерідко стає безпосередньою причиною зривів у професійній діяльності,

втрати або значного зниження працездатності, міжособистісних конфліктів, порушень дисципліни, та інших негативних явищ.

Тому в процесі виконання посадовими особами своїх службових обов'язків важливим слід вважати діагностування рівня їх психологічної готовності до такої діяльності.

Важливою детермінантою професійної успішності є життжстійкість, оскільки вона сприяє розвитку таких якостей, як адаптивність, емоційна стабільність, креативність, сумлінність, а також підвищує мотивацію та здатність до цілеспрямованої діяльності (Fletcher & Sarkar, 2013). Дослідження показують, що люди з високим рівнем життєстійкості демонструють більшу залученість у професійну діяльність, здатність до саморегуляції та ініціативність, що, своєю чергою, позитивно впливає на ефективність роботи (Luthar et al., 2000).

Життєстійкість також є значущим фактором професійного довголіття, оскільки дозволяє уникати емоційного виснаження та професійного вигорання.

Дослідження життєстійкості особистості, а особливо її професійного аспекту, має важливе теоретичне та практичне значення. Визначення загального рівня життєстійкості, а також її структурних компонентів дозволяє не лише описати поточний стан адаптаційних можливостей особистості, але й розробити ефективні стратегії підтримки та розвитку даної характеристики у представників різних професійних груп (Maddi, 2006; Bartone et al., 2013).

Діагностика життєстійкості є необхідною передумовою для її подальшого розвитку та зміцнення, особливо у професійному контексті. Залежно від специфіки дослідження, сфери діяльності та мети оцінювання, існують різні методологічні підходи до вимірювання життєстійкості. Умовно їх можна поділити на такі основні категорії.

Стандартизовані опитувальники. Вони базуються на структурованих шкалах, що вимірюють окремі компоненти життєстійкості, зокрема

включеність, контроль та прийняття виклику (Maddi, 2002; Kobasa, 1982). Для професійної діяльності розробляються адаптовані версії таких опитувальників, що дозволяють оцінювати життєстійкість у контексті роботи, взаємодії з колегами та професійної адаптації.

Опитування та інтерв'ю, спрямовані на професійний стрес. Використання напівструктурованих або відкритих інтерв'ю допомагає оцінити, як люди сприймають професійний стрес та які стратегії копінгу застосовують (Hystad et al., 2011). Оцінка професійного стресу дозволяє не лише оцінити життєстійкість, але й виявити чинники, що можуть сприяти або, навпаки, знижувати стійкість людини в робочому середовищі.

Оцінювання ефективності професійної діяльності. Оцінка продуктивності в складних умовах може бути важливим індикатором життєстійкості (Fletcher & Sarkar, 2013). У деяких випадках фахівці, які демонструють високу продуктивність навіть у стресових умовах, мають розвинені механізми адаптації та контролю за ситуацією.

Оцінювання взаємозв'язку між професійною життєстійкістю та рівнем мотивації. Мотивація та життєстійкість часто взаємопов'язані: працівники з високим рівнем життєстійкості демонструють вищу внутрішню мотивацію та більшу відданість своїй професії. Дослідження показують, що життєстійкість пов'язана з позитивними установками, які мотивують людину перетворювати стресові події на можливості для зростання (Kobasa, Maddi, & Kahn, 1982). Крім того, життєстійкість сприяє формуванню позитивного ставлення до себе та подій життя, що підвищує мотивацію досягнення (Maddi, 2002).

Оцінка здатності до адаптації та інновацій у робочому середовищі. Дослідження підтверджують, що життєстійкість є важливим фактором адаптивності до змін (Bonanno & Diminich, 2013). Люди з високим рівнем життєстійкості легше адаптуються до технологічних змін, організаційних трансформацій та нових вимог професійного середовища.

Оцінювання професійного благополуччя. Здоров'я та психологічне благополуччя фахівця є важливим аспектом професійної життєстійкості

(Meredith et al., 2011). Оцінювання рівня професійного стресу, рівня задоволеності роботою та психологічного благополуччя може надати цінну інформацію про здатність фахівця адаптуватися до робочих вимог і зберігати емоційну стабільність.

Дослідження балансу між роботою та особистим життям. Високий рівень професійної життєстійкості часто супроводжується гармонійним балансом між роботою та особистим життям. Оцінювання цього аспекту дозволяє зрозуміти, наскільки професійна діяльність впливає на емоційний стан фахівця та його здатність до самовідновлення (Rudolph et al., 2014; ten Brummelhuis & Bakker, A. B. (2012).

Сучасні підходи до діагностики життєстійкості включають широкий спектр методик – від стандартизованих опитувальників до комплексних багатовимірних оцінок. У контексті професійної діяльності діагностика життєстійкості є критично важливою для оцінки рівня адаптації, ефективності та стресостійкості фахівця. Використання комплексного підходу, що включає кількісні та якісні методи, дозволяє отримати повну картину життєстійкості особистості та розробити індивідуальні стратегії її підвищення.

Існує значна кількість психодіагностичних методик, спрямованих на оцінку життєстійкості, її компонентів та взаємозв’язків із психологічним благополуччям, стресостійкістю та адаптацією. Існуючі опитувальники відрізняються за обсягом, факторною структурою, адаптаційними версіями, а також сферою застосування (Bartone, 2007; Maddi, 2002). Серед найбільш відомих методик слід виділити Опитувальник особистісних поглядів (The Personal Views Survey), Опитувальник життєстійкості (The Hardiness Survey) та Шкалу диспозиційної стійкості (The Dispositional Resilience Scale).

Ключовим фактором адаптації та успішного подолання стресових ситуацій, з якими нерідко стикаються суб’єкти публічного права під час виконання службових обов’язків, є резильєнтність, це підтверджено численними дослідженнями в галузях психології, медицини, соціології та

нейронаук (Southwick et al., 2014; Masten, 2015). Вона визначається як здатність людини ефективно реагувати на стрес, зберігаючи або навіть покращуючи своє психосоціальне та емоційне благополуччя. Відповідно, точна та надійна діагностика резильєнтності є необхідною для розуміння її механізмів та розробки ефективних стратегій її розвитку. Методи оцінювання резильєнтності суттєво еволюціонували, охоплюючи широкий спектр підходів – від класичних психометричних опитувальників до нейробіологічних методів та екологічних оцінювань. Застосування цих методів дає можливість оцінювати резильєнтність на різних рівнях – індивідуальному, груповому, організаційному та суспільному (Windle, 2011).

Сучасні підходи до вивчення резильєнтності охоплюють різноманітні методи оцінювання, що враховують як внутрішні особистісні ресурси, так і соціокультурні, біологічні та екологічні фактори (Luthar et al., 2000). У численних дослідженнях наголошується, що резильєнтність є багатовимірним феноменом, що потребує комплексного підходу до її оцінювання (Bonanno & Diminich, 2013).

Різноманіття підходів до діагностики резильєнтності свідчить про її багатовимірний характер. Вибір методики залежить від дослідницьких завдань, популяції, що вивчається, та доступних ресурсів. Найефективнішим є комплексний підхід, що поєднує психометричні, нейробіологічні, поведінкові та екологічні методи оцінки, дозволяючи створити цілісну картину процесу резильєнтності.

Протягом останніх десятиліть дослідження резильєнтності значно розширилися, що спричинило розвиток різних психодіагностичних методик, спрямованих на оцінку цього феномена. Існуючі методики відрізняються за структурою, підходами до вимірювання та сферою застосування (Windle, 2011). Найчастіше використовуються інструменти самооцінювання, клінічні оцінювання, спостереження за поведінкою, фізіологічні тести та нейробіологічні підходи (Southwick & Charney, 2012; Fletcher & Sarkar, 2013).

Однією з найпоширеніших методик для оцінки резильєнтності є Connor–Davidson Resilience Scale (CD-RISC), розроблена для оцінки стійкості до стресу та адаптивних здібностей (Connor & Davidson, 2003).

Шкала резильєнтності для дорослих (Resilience Scale for Adults – RSA), розроблена Friborg et al. (2003), яка вимірює соціальні, особистісні та когнітивні аспекти резильєнтності. Вона включає такі складові:

- персональна компетентність (особистісні ресурси, самооцінка, впевненість у собі);

- соціальна компетентність (навички спілкування та взаємодії);

- сімейна згуртованість;

- соціальні ресурси (підтримка друзів та громади);

- структурованість життя (передбачуваність і стійкість до змін). Методика адаптована для застосування у клінічній психології та соціальних науках (Friborg et al., 2006).

Коротка шкала резильєнтності (The Brief Resilience Scale – BRS), розроблена Smith et al. (2008), оцінює здатність людини швидко відновлюватися після стресових подій. На відміну від CD-RISC та RSA, які оцінюють резильєнтність через наявність адаптаційних ресурсів, BRS вимірює саме швидкість відновлення після стресу (Smith et al., 2010).

Шкала мультивимірної резильєнтності (Multidimensional Scale of Resilience – MSR), яка розроблена Luthar et al. (2000) та оцінює три аспекти резильєнтності: емоційну регуляцію; соціальну підтримку; когнітивні стратегії подолання.

Окрім широко відомих методик, у науковій літературі зустрічаються додаткові інструменти, орієнтовані на вимірювання специфічних аспектів резильєнтності:

- шкала стійкості до стресу (Stress Resilience Scale – SRS), та шкала сприйманого стресу (PSS-10) – використовуються для вимірювання стійкості до стресу в професійних середовищах (Hjemdal et al., 2006).

- оцінка групової резильєнтності (Team Resilience Scale – TRS) – застосовується у вивченні корпоративної стійкості (Alliger et al., 2015).

Дослідження резильєнтності потребує комплексного підходу, що враховує як суб'єктивні, так і об'єктивні показники. Найпоширенішими методиками залишаються шкали CD-RISC, RSA та BRS, проте сучасні тенденції вказують на необхідність адаптації тестів до специфічних груп та включення нейропсихологічних показників. Використання комбінованих підходів дозволяє отримати глибше розуміння механізмів резильєнтності та сприяти розробці ефективних інтервенцій для підвищення стресостійкості.

Також для оцінки рівня інфомаційно-психологічної стійкості, її компонентів та взаємозв’язків із іншими професійно важливими характеристиками використовувалися такі психодіагностичні методики:

- опитувальник професійної життєстійкості (Кокун, 2021), який оцінює загальний рівень професійної життєстійкості, а також її структурні компоненти: включеність, контроль і прийняття виклику.

- опитувальник професійного самоздійснення (Кокун, 2014), спрямований на оцінку суб’єктивної реалізації потенціалу фахівця у професійній сфері.

- шкала самоефективності Шварцера та Єрусалема, що оцінює віру в особистісну здатність впоратися з труднощами у професійній діяльності.

- методика оцінки мотивації професійної діяльності (Замфір у модифікації Реана), що дозволяє визначити домінуючі чинники професійної мотивації.

- опитувальник професійного вигорання (MBI) (Маслач та Джексон), що оцінює рівень емоційного виснаження, деперсоналізації та редукції особистих досягнень.

- методика «Вивчення задоволеності своєю професією та роботою», що визначає рівень суб’єктивного благополуччя в професійній діяльності.

- методика шкалованої самооцінки психофізіологічного стану (Кокун, 2012), що дозволяє оцінити рівень психоемоційного напруження,

стресостійкості та загального самопочуття фахівців.

Використання зазначених методик в подальшому допоможе фахівцям проводити самоаналіз та складати особистий план професійної трансформації, за допомогою якого стане можливим обміркувати потребу в навчанні й розвитку; спланувати яким чином можливо заповнити наявні прогалини в тому чи іншому питанні задля динамічних змін та підвищення рівня власної компетентності.

До експериментальних методів вивчення стійкості відносяться: авторські ситуаційні завдання (case-метод) з фіксацією рішень у стресових умовах; метод експертної оцінки (до/після експерименту); спостереження за поведінкою в змодельованих кризових ситуаціях.

До методу аналізу продуктів професійної діяльності у контексті вивчення інформаційно-психологічної стійкості особистості можна віднести методику психобіографії. Це якісний психологічний метод дослідження, спрямований на аналіз життєвого шляху особистості через вивчення біографічних даних, ключові події життя, професійного досвіду та суб'єктивних переживань людини з метою виявлення закономірностей становлення її особистісних та професійних якостей.

Також до методу аналізу продуктів професійної діяльності належать:

- контент аналіз службової документації (накази, розпорядження, протоколи, управлінські рішення, аналітичні довідки);

- аналіз письмових управлінських рішень (обґрунтованість, логічність, аргументованість);

- експертна оцінка результатів професійної діяльності (висновки, звіти, проєкти нормативно-правових актів);

- аналіз помилок і типових професійних деформацій;

- аналіз ділового листування.

Отже, застосування зазначених психодіагностичних методик надає змогу оцінити рівень професійної життєстійкості фахівців у сфері публічного права, проаналізувати рівень стресостійкості та адаптивності, особливості

емоційної регуляції, наявності або ризику професійного вигорання; рівень самоефективності та мотивації, а також рівень та особливості інформаційно-психологічної стійкості. Ці дані можуть бути використані для індивідуального підбору заходів для кожного співробітника та загального коригування організаційних програм [55].

Таким чином, здійснений аналіз доводить, що сьогодні існує достатня кількість доступних для використання психодіагностичних методик, які можуть бути використані з метою проведення емпіричного дослідження, спрямованого на визначення рівня та особливостей інформаційно-психологічної стійкості фахівців у сфері публічного права.

Для збору даних, необхідних для проведення всебічного аналізу, зосередимось на таких з них:

- дослідження рівня критичності мислення за тестом критичності мислення Л. Старки;

- дослідження індексу медіаграмотності за концепцією Лена Мастермана;

- дослідження рівня самоефективності за шкалою загальної самоефективності Р. Шварцера та М. Єрусалема;

- дослідження ціннісно-смислового компоненту за методикою «Портрет цінностей» Ш. Шварца.

Аналізуючи вищезазначене можливо зробити висновки про таке. Перед спеціалістами різних напрямів підготовки все частіше постають завдання, які вимагають, окрім фахової кваліфікації, знання методів опрацювання результатів спостережень, планування експериментів, математичних методів моделювання та оптимізації процесів дослідження. Отже, сучасний фахівець повинен мати не тільки глибоку професійну підготовку, а й певний обсяг знань у галузі наукових досліджень, що передбачає засвоєння методологічних засад наукової праці, уміння збирати і опрацьовувати інформацію, розробляти програми наукових досліджень, аналізувати одержані результати та оформляти їх у вигляді наукового звіту.

Для забезпечення високих результатів при проведенні досліджень важливо враховувати: вибір напряму та послідовність наукових досліджень; дослідницькі принципи науки; методи наукового пізнання; місце та роль системного підходу в науковому пізнанні; наукове мислення в організації та проведенні наукових досліджень; основи теоретичних та експериментальних досліджень; планування експерименту й аналіз його результатів; особливості психологічних досліджень; етику досліджень.

РОЗДІЛ ІІІ
ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ НФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТІЙКІСТІ ФАХІВЦІВ У СФЕРІ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

3.1 Організація та хід емпіричного дослідження

Психологія як наука має свої предмет і методи вивчення закономірностей, механізмів і психічних фактів. Знання методів і вміння за їх допомогою вивчати особливості психічного розвитку людини – шлях до пізнання психологічних особливостей особистості і застосування цих знань у практичній діяльності [56].

Після проведення теоретичного аналізу сучасних підходів та концепцій визначення інформаційно-психологічної стійкості, перейдемо до організації емпіричного етапу дослідження.

В межах емпіричного дослідження здійснено пошук та систематизацію

наукових джерел, що стосуються інформаційно-психологічної стійкості особистості, особливостей стресостійкості та інших властивостей психологічної стійкості суб'єктів публічного права.

До числа респондентів залучено посадових осіб виконавчого апарату Запорізької обласної ради чоловічої і жіночої статі у віці від 38 до 64 років.

З метою виявлення структури інформаційно-психологічної стійкості суб'єктів публічного права розглянемо декілька видів методик діагностики особистості, серед яких більш показовими та інформативними в питанні емпіричного дослідження інформаційно-психологічної стійкості особистості визначені такі методики.

З метою дослідження когнітивного компоненту респондентам запропоновано проходження тесту критичності мислення Л. Старкі (адаптація О. Луценко) (Додаток А).

Тест критичності мислення є об'єктивним тестом здібностей, який може застосовуватися індивідуально і в групі.

Методика відповідає психометричним вимогам надійності, дискримінативності, валідності та озброєна нормами для дорослої вікової групи з учасниками чоловічої та жіночої статі [57].

Результати тесту можуть інтерпретуватись як відповідно до норми, тобто розподілятись за рівнями дуже високого, високого, середнього, низького і дуже низького критичного мислення, так і доступні для якісного аналізу.

Тест вербальний, складається з 27 тверджень/запитань, кожне з 4-ма варіантами вибору правильної відповіді. Для кожного завдання передбачена єдина правильна відповідь. Тест є однофакторним і в результаті обробки обчислюється один загальний показник критичного мислення, що може змінюватися від 0 до 27 балів.

Результати тестування оформлюються у табличному вигляді із зазначенням показників рівня критичного мислення.

Проходження тесту не викликало у респондентів будь-яких складнощів. Проходження тесту зайняло до 30 хвилин часу.

Дослідження питання інформаційно-психологічної стійкості фахівців у сфері публічного права доцільно проводити спираючись на показники медіаграмотності та когнітивної стійкості особистості.

Сьогодні в Україні дослідження та розробка програм з питань медіаграмотності та когнітивної стійкості є вкрай важливими. На державному рівні впроваджено Національний тест з медіаграмотності – це щорічна ініціатива, що проводиться національним проєктом «Фільтр» Міністерства культури та стратегічних комунікацій України, спільно з програмою USAID «Мріємо та діємо», IREX, ПРООН в Україні та Zinc Network для перевірки

критичного мислення та стійкості до фейків. Тест складається з 25 запитань у 5 блоках (фактчекінг, ШІ, соцмережі, безпека). Також емпіричне дослідження (анкетування, тестування, опитування) проводить значна кількість фахівців, серед яких є представники громадських організацій.

Серед таких громадських організацій слід відмітити громадську організацію "Інститут свідомого громадянства" (Ініціатива "Як не стати овочем") у межах проєкту «з медіаграмотності і когнітивної стійкості», що реалізується компанією Zinc Network за підтримки Міністерства закордонних справ, у справах співдружності та розвитку Великої Британії. Та громадську організацію «Детектор медіа», яка створена українськими журналістами в січні 2004 року та яка разом із Київським міжнародним інститутом соціології та іншими дослідницькими організаціями провела низку соціологічних досліджень, результати яких важливі для розуміння медіаспоживання, впливів медіа на суспільство, ставлення громадян до різних проблем і явищ, пов'язаних із комунікацією.

Дослідження індексу медіаграмотності (медіакомпетентності) посадових осіб виконавчого апарату Запорізької обласної ради проводилось на базі концепції основоположника сучасної теорії британської медіаосвіти, автора багатьох книг і статей з медіапедагогіки і теорії медіакультури Лена Мастермана (Додаток Б).

Його концепція складається з 4 категорій: розуміння (уявлення про роль, вплив, роботу та регулювання медіа), використання (кількість та якість джерел інформації), цифрова компетентність (цифрові ЗМІ, цифрова безпека, створення власного контенту) чутливість до спотвореного медіаконтенту (дезінформації, фейків, маніпуляцій) [58]. Таким чином у рамках дослідження чотирьох категорій, які загалом складаються з 46 запитань (індикаторів).

Для зручності інтерпретації індекс медіаграмотності обчислюється за чотирьох бальною шкалою (низький, нижчий за середній, вищий за середній і високий) [59].

Респондентам були запропоновано 46 питань, які згруповані в такі чотири категорії: розуміння (13 індикаторів); використання (4 індикатори); цифрова компетентність, включаючи штучний інтелект (20 індикаторів); чутливість до спотвореного медіаконтекту (9 індикаторів) та 16 субкатегорій, серед яких: розуміння ролі медіа в суспільстві; розуміння глибини впливу медіа на свідомість на рівні фреймів сприйняття оцінки, а також поведінковий патернів; уявлення про роботу медіаіндустрії та сприйняття українського медіаландшафту; обізнаність у питаннях регулювання медіасередовища та ставлення до суспільного мовлення; кількість джерел інформації про суспільно-політичні новини за тиждень; тривалість знайомства з новинами в день; мотиви використання інтернету; пристрої якими користуються для доступу в інтернет; інтернет як джерело новин на суспільно-політичну тематику; розуміння особливостей функціонування й термінології нових медіа; практики цифрової безпеки; практики створення власного медіаконтенту; обізнаність та використання штучного інтелекту; чутливість до дезінформації; чутливість до маніпулятивного медіаконтенту; чутливість до різноманітних маніпулятивних технік [59].

Результати визначення індексу медіаграмотності оформлюються у вигляді кругових діаграм.

Досліджуючи емоційно-вольовий компонент інформаційно-психологічної стійкості фахівців у сфері публічного права респондентам було запропоновано проходження тестування за шкалою сприйнятого стресу (PSS-10) (Додаток В).

Шкала сприйняття стресу (PSS) – популярний інструмент для вимірювання психологічного стресу. Це простий, ефективний, визнаний у світі опитувальник для оцінки сприйняття стресу і його потенційних наслідків. Розроблений у формі самозвіту для вимірювання ступеня, до якого ситуації в житті оцінюються як стресові. PSS визначає, наскільки непередбачуваним, неконтрольованим і перевантаженим респонденти вважають своє життя. Пункти оцінки мають загальний характер, а не

фокусуються на конкретних подіях чи переживаннях, а отже, відносно вільні від змісту, специфічного для будь-якої підгрупи населення [60].

Враховуючи просту мову, яка використовується в опитувальнику, PSS можна проводити для осіб віком від 14 років і старше.

PSS можна використовувати для визначення того, чи є "оцінюваний" стрес етіологічним фактором (або фактором ризику) поведінкових розладів або захворювань. Також опитувальник можна використовувати як вихідну змінну, вимірюючи пережитий людьми рівень стресу як функцію об'єктивних стресових подій, ресурсів подолання, особистісних факторів тощо. Може застосовуватися лікарями первинної ланки, а також психологом, психотерапевтом [60].

Розробником PSS є Sheldon Cohen – професор психології в Університеті Карнегі-Меллона (Піттсбург, Пенсильванія, США), є лауреатом премії Американської психологічної асоціації за видатний науковий внесок у психологію, а також був обраний до Національної академії медицини США [60].

В опитувальнику PSS респондентам пропонується оцінити як часто вони відчували певного роду переживання, пов’язані зі стресом протягом останнього місяця. При цьому використовуються такі оцінки як «Ніколи» (0 балів), «Майже ніколи» (1 бал), «Іноді» (2 бали), «Досить часто» (3 бали), «Дуже часто» (4 бали). Опитувальник складається з 10 питань.

За результатами підрахунку визначається рівень стресостійкості респондента як слабо сприйнятий стрес, помірно сприйнятий стрес та сильно сприйнятий стрес.

Індивідуальні бали за PSS можуть варіюватися від 0 до 40, причому вищі бали вказують на вищий рівень стресу. Для додатково аналізу спеціаліст може використовувати не лише загальний бал PSS. У матриці відповідей можна проаналізувати найвищі бали (3 та 4) окремих пунктів.

У 2015 році дослідник John M. Taylor виявив двохфакторну модель опитувальника PSS, а отже, додатково можна проаналізувати ці підшкали:

- сприйняття безпорадності (питання 1, 2, 3, 6, 9, 10) – вимірює відчуття відсутності контролю над обставинами, власними емоціями та реакціями.

- брак самоефективності (питання 4, 5, 7, 8) – вимірює сприйняття людиною своєї нездатності впоратися з проблемами.

У своєму дослідженні John M. Taylor підкреслює, що багатовимірність PSS може ускладнити інтерпретацію результатів, якщо стрес насправді сприймається як одновимірний і глобальний конструкт. Власне тому ці фактори найкраще розглядати окремо, як додатковий якісний аналіз відповідей респондента [60].

Існує значний зв'язок між самоефективністю, сприйняттям стресу та психологічним благополуччям. Висока самоефективність була пов'язана з підвищеним психологічним благополуччям (Cheung & Sun, 2000; Endler, Kocovski & Macrodimitris, 2001; Schiaffino & Revenson, 1992; Shelly & Pakenham, 2004).

Вищий рівень психологічного стресу, виміряний за допомогою PSS, асоціюється з підвищеними маркерами біологічного старіння, вищим рівнем кортизолу, а також пригніченою імунною функцією, більшим вивільненням прозапальних цитокінів, спричинених інфекцією, більшою сприйнятливістю до інфекційних захворювань, повільнішим загоєнням ран і вищим рівнем простат-специфічного антигену (Cohen & Janicki-Deverts, 2012). Люди з вищими показниками PSS також повідомляють про гірші практики здоров'я, наприклад, менше сплять, пропускають сніданок і вживають більшу кількість алкоголю (Cohen &Williamson, 1988) [60].

Шкала сприйняття стресу є цікавою і важливою, оскільки сприйняття респондента того, що відбувається у його житті, є найбільш важливим (наприклад, для планування певних інтервенцій чи відслідковування динаміки психотерапії). До прикладу: в теорії, дві людини можуть мати абсолютно однакові події та переживання у своєму житті за останній місяць. Проте залежно від їхнього сприйняття, загальний бал PSS може віднести одну з цих осіб до категорії низького рівня стресу (слабо сприйнятий стрес), а

другу – до категорії високого рівня стресу (сильно сприйнятого стресу). Це власне про їх особистісне сприйняття і це може бути корисним для дослідження [60].

Невизначеність та нестабільність сьогодення призводять до тривожності, розчарування, втрати віри у власні сили та можливості, що негативно позначається на ефективності професійної діяльності фахівців у сфері публічного права. Тому важливим внутрішнім ресурсом особистості фахівця виступає самоефективність як переконання людини щодо її здатності управляти подіями, що впливають на її життя. Крім того, рівень самоефективності може бути рефлексивно-результативним індикатором успішності/неуспішності процесу професійної самореалізації фахівців.

Для діагностування поведінкового компоненту в структурі діагностики інформаційно-психологічної стійкості було обрано Шкалу загальної самоефективності Р. Шварцера та М. Єрусалема (адаптація українською мовою І. Галецька) (Додаток Г).

Поняття самоефективності (СЕ) було вперше розроблене А. Бандурою в рамках теорії соціального научіння. Сьогодні цей конструкт займає центральне місце в соціально-когнітивній теорії, яка припускає реципрокні зв'язки між поведінкою, когнітивною сферою (і іншими особистісними факторами, наприклад, мотивацією) і впливом середовища. Бандура назвав цю трикомпонентну взаємодію "реципрокною тріадою".

СЕ трактується як оптимістичне переконання у власній здатності успішно подолати будь-яку ситуацію і впоратися з різними потужними стресорами.

Концепція загальної СЕ, запропонована Р. Шварцером, визначає цей конструкт як прагнення до реальної та незмінної особистої компетентності для ефективного подолання змін і стресових обставин, загальне переконання у власній здатності відповідати вимогам ситуації або впоратися з новими, непередбачуваними обставинами.

Німецька версія Шкали СЕ (General Self-Efficacy Scale), розроблена Р. Шварцером і М. Єрусалемом у 1979 році. Поняття самоефективності (СЕ) було вперше розроблене А. Бандурою в рамках теорії соціального научіння.

Сьогодні цей конструкт займає центральне місце в соціально-когнітивній теорії, яка припускає реципрокні зв'язки між поведінкою, когнітивною сферою (і іншими особистісними факторами, наприклад, мотивацією) і впливом середовища. Бандура назвав цю трикомпонентну взаємодію "реципрокною тріадою".

СЕ трактується як оптимістичне переконання у власній здатності успішно подолати будь-яку ситуацію і впоратися з різними потужними стресорами.

Концепція загальної СЕ, запропонована Р. Шварцером, визначає цей конструкт як прагнення до реальної та незмінної особистої компетентності для ефективного подолання змін і стресових обставин, загальне переконання у власній здатності відповідати вимогам ситуації або впоратися з новими, непередбачуваними обставинами.

Німецька версія Шкали СЕ (General Self-Efficacy Scale), розроблена Р. Шварцером і М. Єрусалемом у 1979 році,

Поняття самоефективності займає центральне місце в соціально-когнетивній теорії, яка припускає реципрокні зв’язки між поведінкою, когнітивною сферою та іншими особистісними факторами, наприклад мотивацією і впливом середовища. Ця трикомпонентна взаємодія також має назву «реципрокна тріада» [61].

Самоефективність також трактується як оптимістичне переконання у власній здатності успішно подолати будь-яку ситуацію і впоратись з різними потужними стресами [61].

Концепція загальної самоефективності, запропонована Р. Шварцером, була розроблена у 1979 році. Вона визначає цей конструктор як прагнення до реальної та незмінної особистої компетентності для ефективного подолання змін і стресових обставин, загальне переконання у власній здатності

відповідати вимогам ситуації або впоратися з новими непередбачуваними обставинами [62].

Шкала передбачає самостійне заповнення і може використовуватись як дорослими, так і дітьми старше 12 років. Самоефективність визначається шляхом підрахунку суми балів відповідей на 10 тверджень, кожне з яких відображає певний аспект долаючої поведінки з акцентом на внутрішню стабільність успіху. Шкалу також можна використовувати для прогнозування адаптивності до життєвих змін, що дозволяє розглядати самоефективність як індикатор якості життя в певний період.

Після прочитання наведених тверджень респонденту потрібно поставити біля кожного твердження цифру від 1до 4. По закінченні підраховується загальна кількість балів та визначається загальна самоефективність особистості.

З метою дослідження ціннісно-смислового компоненту інформаційно-психологічної стійкості фахівців у сфері публічного права було застосовано методику «Портрет цінностей» Ш. Шварца адаптація Семків І.) (додаток Д).

Ця методика спрямована на дослідження динаміки зміни цінностей у зв'язку зі стрімкими змінами, які відбуваються у суспільстві.

Методика «Профіль цінностей» Ш. Шварца є продовженням розвитку методологічного матеріалу М. Рокича щодо дослідження ціннісно-смислової сфери особистості. Ш. Шварц вкладає ідею про мотиваційний характер формування цінностей, їх універсальність та фундаментальність для кожної особистості.

Запропоноване Ш. Шварцом узагальнене коло цінностей включає перелік із 10 цінностей, які відображають загальні показники досліджень із двадцяти країн. До таких цінностей належать: конформність, традиції, доброзичливість, універсалізм, самостійність, стимуляція, гедонізм, досягнення, влада, безпека [63].

Перша частина опитувальника – «Огляд цінностей» – вказує на повну картину структури цінностей, тобто тих, які є значущими та осмисленими, але

не завжди визначають діяльність особистості. Перша частина опитувальника містить 57 тверджень. Друга частина – «Профіль особистості» – забезпечує розуміння того, як респондент регулює власну поведінку та діяльність залежно від життєвих принципів та пріоритетів. Вона містить 40 тверджень (кожне з яких стосується певної цінності).

Перевагою методики є необмеженість в часі, зручність для статистичного аналізу залежно від підходів дослідження (статистичний аналіз кожного виділеного конструкту, ціннісних секторів та ціннісних осей). Універсальний набір цінностей використовується з будь-якою вибіркою та можливістю повторного зрізу психодіагностичних показників та статистичного пошуку відмінностей між ними.

Таким чином, за допомогою обраних методик планується дослідити когнітивний, емоційно-вольовий, ціннісно-смисловий та поведінковий компоненти інформаційно-психологічної стійкості фахівців у сфері публічного права та отримати показники за допомогою яких зробити комплексний аналіз факторів, які впливають на інформаційно-психологічну стійкість особистості.

3.2 Результати емпіричного дослідження

Результати емпіричного дослідження інформаційно-психологічної стійкості суб’єктів публічного права розкривають складну картину інформаційно-психологічної стійкості, що характеризується значною варіативністю між окремими посадовими особами місцевого самоврядування з різними характеристиками. Загальний аналіз даних, отриманих за допомогою комплексу стандартних методик, свідчить про те, що більшість посадових осіб демонструють середній рівень інформаційно-психологічної стійкості, однак є частина респондентів, яка стикається з суттєвими труднощами в окремих аспектах інформаційно-психологічної стійкості.

Когнітивну компоненту інформаційно-психологічної стійкості було досліджено за допомогою тесту критичності мислення Л. Старки та на базі концепції основоположника сучасної теорії медіаграмотності Лена Мастермана.

Рівень критичності мислення посадових осіб місцевого самоврядування (за тестом критичності мислення Л. Старки) відображено на рисунку 3.1.

За результатами проходження тесту критичності мислення Л. Старки більшість респондентів мають середній бал. Для чоловіків він характеризується діапазоном від 7 до 16 балів , а для жінок від 8 до 17 балів. Середній результат означає, що респонденти володіють значною кількістю (30-70%) навичок критичного мислення, а саме – логіки, індукції і дедукції, а також їм притаманна здатність до критичного аналізу інформації.

Аналіз результатів тестування виявив, що 13% респондентів, мають низькі показники критичного мислення. Для чоловіків він характеризується діапазоном від 3 до 6 балів , а для жінок від 3 до 7 балів. Це свідчить про те, що на даному етапі вони не володіють достатньою кількістю навичок критичного мислення, їх рівень складає (30%). Такі показники свідчать про те, що ці респонденти схильні до частих помилок, невдалих рішень, нагромадження проблем у роботі та життєдіяльності в цілому.

Для респондентів з низьким рівнем критичності мислення також характерні:

- некритичне сприйняття інформації, довіра до першоджерела без перевірки;

- орієнтація на авторитет, емоційність, популярність, а не на аргументи;

- слабка здатність до аналізу, узагальнення та встановлення причинно-наслідкових зв’язків;

- труднощі з відокремленням фактів від суджень і маніпулятивних тверджень;

- стереотипність мислення, когнітивна ригідність;

- низький рівень рефлексії власних помилок.

Разом з цим, за даними тестування 20% респондентів показали високі результати. Для чоловіків він характеризується діапазоном від 17 до 21 балу , а для жінок від 18 до 22 балів. Високий результат за тестом означає, що ці респонденти володіють більшістю (80-90%) навичок критичного мислення. Їм притаманні розвинуті логічне мислення, індукція, дедукція, а також контроль над своїми емоціями.

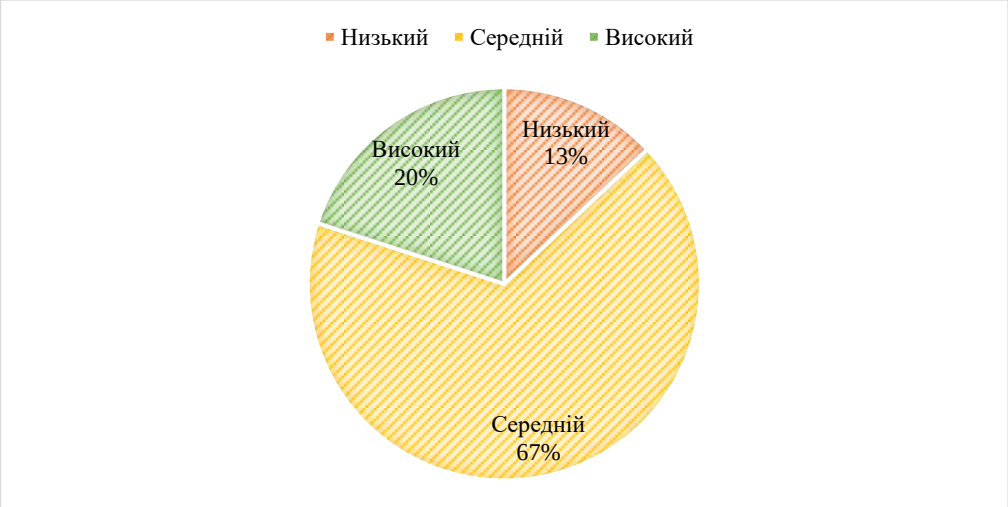

Рисунок 3.1 – Рівень критичності мислення посадових осіб місцевого самоврядування (за тестом критичності мислення Л. Старки [57])

Низький і середній рівні критичності мислення характеризуються недостатньою сформованістю навичок аналізу, оцінювання та перевірки інформації, що зумовлює підвищену вразливість особистості до маніпулятивних впливів і негативно позначається на якості прийняття рішень та рівні інформаційно-психологічної стійкості.

Наслідками низького рівня критичності для респондентів можуть бути: висока вразливість до дезінформації, пропаганди та фейків; імпульсивне прийняття рішень; формування викривленої картини світу; підвищена тривожність, страх, панічні реакції; залежність від чужої думки; зниження рівня особистісної та інформаційно-психологічної стійкості.

У більшої частини респондентів (67 %) з середнім рівнем критичності мислення можуть спостерігатись: помірна стійкість до маніпулятивного впливу; можливість прийняття обґрунтованих рішень у стандартних

ситуаціях; труднощі з аналізом складних, суперечливих або емоційно забарвлених повідомлень; часткове поширення неперевіреної інформації; коливання між самостійністю й зовнішнім впливом; нестабільність оцінок у кризових умовах.

Дослідження індексу медіаграмотності на підставі концепції Лена Мастермана проведена методом анкетування респондентів по 46 індикаторам, які об'єднані в 4 блоки (суб'індекси) – розуміння, використання, цифрова компетентність та чутливість до спотворенного контенту.

Стандартний індекс медіаграмотності має діапазон від 0 до 10, де 0 - вкрай низький рівень медіаграмотності, а 10 – максимально високий.

Для зручності інтерпретації індекс було перекодовано в 4-бальну шкалу (низький, нижчий за середній, вищий за середній, високий).

Індекс медіаграмотності посадових осіб місцевого самоврядування (за концепцією Лена Мастермана) відображено на рисунку 3.2.

Згідно триманих результатів медіаграмотність 27% респондентів є низькою, 46% – середньою і 27% респондентів мають високий рівень медіаграмотності.

Дослідження індексу медіаграмотності в розрізі субіндексів мають такі значення.

Рисунок 3.2 – Індекс медіаграмотності посадових осіб місцевого самоврядування (за концепцією Лена Мастермана [59])

Досліджуючи медіакомпетентність посадових осіб місцевого самоврядування в категорії розуміння, увага респондентів припадала на розуміння ролі медіа в суспільстві, глибини впливу медіа на свідомість, уявлення про роботу медіаіндустрії та сприйняття українського медіаландшафту, обізнаність у питаннях регулювання медіасередовища та ставлення до суспільного мовлення.

Аналіз результатів анкетування дозволив визначити такі показники:

- 40% респондентів вважають, що медіа ніяк на них не впливають;

- 6% респондентів використовує одне джерело для знайомства з новинами, а 6% два джерела;

- 100% респондентів користуються соціальними мережами для отримання суспільно-політичних новин, 87% користуються інформаційними інтернет-ресурсами, 25% месенджерами і 40% телебаченням;

0% не користуються інтернетом узагалі; 100% користуються щодня або майже щодня.

- 46% не використовують системи штучного інтелекту; 0% ніколи не чули про ШІ.

- 87% вважають, що редакційно незалежні суспільні медіа є важливим елементом медійного простору.

– 0% вважає, що проблема дезінформації в медіа не є актуальною (0% ніколи про неї не чули); 6% ніколи не чули про маніпуляцію в медіа;

– 86% ніколи не перевіряють інформацію з медіа на достовірність.

- 0% ніколи не чули про курси / семінари / тренінги з медіаграмотності.

– 86% не чули про громадські організації / ініціативи, які перевіряють

точність і правдивість матеріалів у медіа.

Субіндекс використання, який вимірює рівень диверсифікації джерел інформації про суспільно-політичні новини, інтенсивність та регулярність ознайомлення з новинами протягом дня тощо, за даними аналізу свідчить про те, що респондентами більш активно використовуються саме мобільні

телефони та робочі комп’ютери. Протягом останнього місяця інтернет здебільшого використовуються для ознайомлення з безпековою ситуацією у місті перебування, з новинами у законотворчій діяльності, з подіями, які відбуваються вздовж лінії фронту та суспільно-політичними новинами в Україні та держав-партнерів України. Ознайомлення з новинами відбувається на постійній основі, частіше з безпекових питань.

В категорії цифрова компетентність, відповідно до даних обстеження, вищий за середній та високий показник цього субіндексу мають фахівці віком до 50 років. Найвищий рівень цифрової компетентності, пов'язаний з інтенсивністю використання інтернету, розумінням особливостей функціонування й термінології нових медіа, практиками цифрової безпеки, володінням сучасними гаджетами, компетентністю у створенні та розміщенні власного контенту, кількість таких респондентів складає (67%).

Вищий за середній показник субіндексу штучного інтелекту, пов'язаний з досвідом його використання в різних сферах, розумінням загроз, а також можливостями виявити продукти ШІ, має лише 6% респондентів (працівники ІТ сфери та фахівці дотичної до неї), 40% респондентів мають нижчий за середній показник.

Чутливість респондентів до спотвореного контенту виявилась на рівні нижче за середній і лише 13% мають рівень вище за середній. Це свідчить про те, що стикання з дезінформацією, маніпулятивним контентом, замовними матеріалами може стати загрозою для фахівців при виконанні службових обов’язків.

Аналіз дослідження рівня медіакомпетентності посадових осіб місцевого самоврядування призводить до висновку, що рівень медіаграмотності залежить від віку, рівня розподілу за соціально-демографічними характеристиками, освіти, добробуту, місця проживання.

Достатньо передбачуваним є високий рівень медіаграмотності у респондентів віком до 50 років (за рахунок субіндексу цифрової компетентності) і низький серед фахівців віком 51–64 роки.

Досліджуючи емоційно-вольовий компонент інформаційно-психологічної стійкості фахівців у сфері публічного права респондентам було запропоновано пройти опитування, яке складалося з 10 питань. Аналіз оцінки результатів проводився за шкалою сприйнятого стресу (PSS-10), за якою оцінювався рівень сприйняття стресу від слабо сприйнятого (низького) стресу до сильно сприйнятого (високого) стресу.

Рівень сприйманого стресу посадовими особами місцевого самоврядування (PSS-10) відображено на рисунку 3.3.

Аналіз результатів опитування показав, що більшість респондентів мають помірно сприйнятий стрес (80%). Разом з цим, 7% респондентів за результатами аналізу мають сильно сприйнятий стрес. А 13% – слабо сприйнятий стрес. При цьому за гендерною складовою до 7% респондентів з сильно сприйнятим стресом належить жінка, а до 13% (слабо сприйнятий стрес) належать виключно чоловіки.

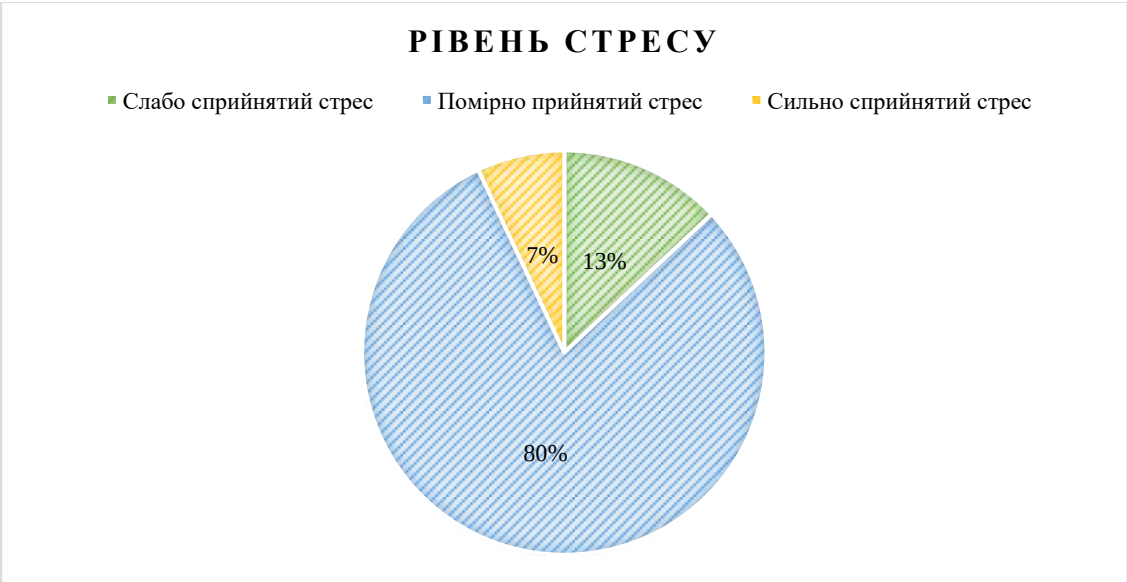

Рисунок 3.3 – Рівень сприйманого стресу посадовими особами місцевого самоврядування (PSS-10 [60])

Сильно сприйнятий стрес (високий рівень) – це стан, коли людина сприймає своє життя як непередбачуване, неконтрольоване та перевантажене. Цей стан може проявлятися у відчутті безпорадності («я не можу впоратися»), постійній тривозі, дратівливості через дрібниці та нездатність

контролювати важливі аспекти життя. Когнітивними проявами цього стану можуть бути погіршення пом’яті, важкість у прийнятті, навіть, простих рішень. Як наслідок довготривалого прояву такого стану можуть бути депресія, професійне вигорання, порушення адаптації, а також проблеми зі здоров’ям.

Слабо сприйнятий стрес (низький рівень) – це стан, при якому людина відчуває мінімальний вплив зовнішніх чи внутрішніх подразників протягом місяця. Це епізодичні напруження, які не порушують щоденне функціонування, не викликають постійної загрози, дозволяючи організму легко адаптуватися.

Фахівці, які відносяться до особистостей зі слабо сприйнятим стресом характеризуються відсутністю вираженої тривоги чи депресії, високим рівнем працездатності, здатністю до продуктивного прийняття рішень, мають адаптивний рівень напруги, який не призводить до виснаження.

Таким чином, результати дослідження емоційно-вольового компоненту інформаційно-психологічної стійкості фахівців виконавчого апарату Запорізької обласної ради показали, що здебільшого суб’єкти публічного права мають помірний рівень сприйнятим стресом, що свідчить про здатність до адаптації к реаліям сьогодення та безперешкодного виконання своїх посадових обов’язків. Щодо представників зі слабо сприйнятим стресом, то для них в подальшому буде розроблено комплекс відповідних рекомендацій.

Для проведення дослідження поведінкового компоненту інформаційно-психологічної стійкості була використана методика «Шкала загальної самоефективності Р. Шварцера та М. Єрусалема».

Метою дослідження було визначення рівня і особливостей самоефективності фахівців у сфері публічного права, а саме посадових осіб виконавчого апарату Запорізької обласної ради.

Результати дослідження показали, що рівень самоефективності фахівців виконавчого апарату Запорізької обласної ради має таки показники: високий рівень становить 66,66 % , середній рівень – 33,33 % (Рисунок 3.4).

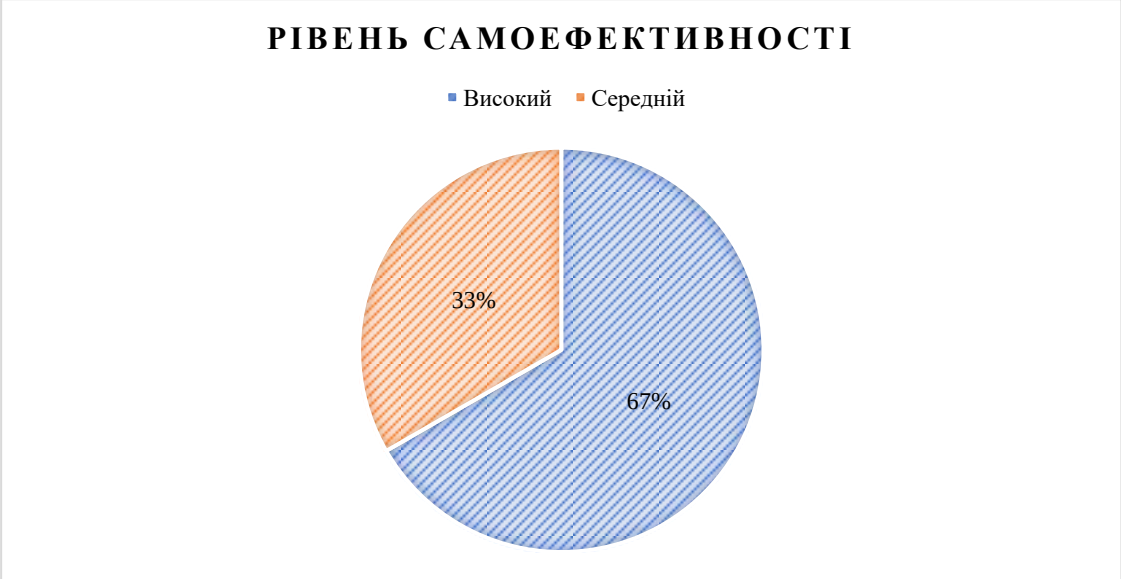

Рисунок 3.4 – Рівень самоефективності посадових осіб місцевого самоврядування (за шкалою загальної самоефективності Р. Шварцера і М. Єрусалема [61])

Високий рівень самоефективності здебільшого відстежується у фахівців віком до 50 років, чоловічої статі зі стажем роботи до 10 років та не залучені до адміністративно управлінської діяльності.

В результаті проведеного аналізу рівня самоефективності в залежності від стажу роботи можна зробити припущення, що при збільшенні стажу роботи рівень самоєфективності зменшується. Такі результати можуть бути зумовлені як кризою професійного зростання, яка супроводжується необхідністю вирішувати складні професійні питання, так і життєвою кризою фахівців, яка серед іншого пов'язана зі здійсненням професійної діяльності в період військової агресії, політичної і економічної нестабільності.

Такі показники вказують на віру спеціалістів в ефективність власних дій та рішень, упевненість у досягненні успіху під час вирішення проблем, прагнення до підвищення результативності власної діяльності.

В процесі емпіричного дослідження встановлено, що самоефективність фахівців Запорізької обласної ради має свої особливості за статтю, віком, стажем роботи та специфікою професійної діяльності. Виявлено відмінність в рівні самоефективності між чоловіками та жінками, а також віковими

групами фахівців. Проаналізовано динаміку зміни рівня самоефективності залежно від стажу роботи в сфері публічного права. Встановлено, що фахівці, які більше комунікують з колегами інших структур державної влади та місцевого самоврядування, а також із суб'єктами спільної власності територіальних громад мають вищій рівень самоефективності за інших фахівців. Водночас є підтвердження середнього рівня самоефективності, воно стосується тих фахівців, які мають обмежені функціональні повноваження. Такий рівень самоефективності може негативно позначатися як на ефективності професійної діяльності, так і на професійній самореалізації фахівця.

Дослідження ціннісно-смислового компоненту інформаційно-психологічної стійкості фахівців у сфері публічного права, задля якого було застосовано методику «Портрет цінностей» Ш. Шварца (адаптація Семків І.), складався з двох частин.

В першій частині опитувальника респондентам було запропоновано вибудувати особисту ієрархію цінностей, зазначивши ступень важливості для кожного із представлених нормативних ідеалів. Вона призначена для вивчення цінностей, ідеалів та переконань, які впливають на особистість. Перелік складається з 57 цінностей та поділений на дві частини. Перша з яких іменники, а друга прикметники.

Перша частина опитувальника – «Огляд цінностей» – вказує на повну картину структури цінностей, тобто тих, які є значущими та осмисленими, але не завжди визначають діяльність особистості.

Респонденти оцінили кожну із запропонованих цінностей за шкалою від 7 до 1 балів. За допомогою ключа для оброки результатів були обчислені результати, а данні занесені у таблицю 3.1.

Таблиця 3.1 – Ієрархія цінностей (рівень нормативних ідеалів) посадових осіб місцевого самоврядування за за методикою Ш. Шварца «Ціннісний опитувальник»

№ респондента	Конформізм	Традиція	Доброзичливість	Універсалізм	Самостійність	Стимуляція	Гедонізм	Досягнення	Влада	Безпека
1.	3,7	3,9	5,8	6,0	4,7	2,6	3,0	4,2	2,1	6,4
2.	3,3	3,5	5,3	5,8	4,9	2,5	2,9	4,0	2,3	6,6
3.	4,1	4,8	5,9	6,3	5,8	3,1	3,9	5,1	2,8	5,7
4.	2,8	3,1	4,4	6,0	3,8	2,0	2,8	3,5	1,7	6,1
5.	2,9	3,0	4,1	6,4	3,8	2,3	2,6	3,5	1,9	6,7
6.	3,2	3,6	4,8	5,8	4,5	2,5	3,0	3,9	2,0	5,9
7.	3,0	3,2	5,1	4,3	3,9	2,1	2,7	3,7	1,5	6,0
8.	3,4	3,9	4,2	5,9	4,4	2,9	3,2	4,2	2,8	6,2
9.	3,1	3,7	5,6	5,0	4,0	2,4	2,9	3,9	2,1	6,4
10.	2,6	3,0	4,9	4,8	4,2	2,5	2,5	3,6	1,6	6,8
11.	3,0	3,8	5,3	6,1	5,0	2,2	2,6	4,1	2,0	5,6
12.	2,9	2,9	4,6	6,0	3,6	2,5	2,6	3,3	1,9	6,3
13.	2,9	3,3	5,0	5,4	4,1	2,0	2,7	3,8	2,4	6,0
14.	2,5	2,9	5,2	5,7	5,1	2,3	2,4	3,4	2,0	6,4
15.	3,8	3,9	4,8	4,9	4,5	3,1	3,6	4,1	2,9	6,1

Проаналізувавши опитувальник за категорію огляд цінностей стає очевидним, що з десяти основних запропонованих типів цінностей більшість респондентів першочергове місце віддають безпеці. І це на сьогодні є цілком обґрунтованим вибором. Число респондентів, які віддали перевагу безпеці становить – 86,66%. Для цих респондентів є цінним соціальний порядок,

стабільності в суспільстві, національній безпеці та безпеці для близьких, повага до думки інших, врахування інтересів інших, уникнення конфронтації.

Другим за значимістю є універсалізм – 80% респондентів. Для цих респондентів важливими є рівні можливості для всіх громадян, свобода від війн та конфліктів, злиття з природою, мудрість, яка виражається у зрілому розумінні світу, соціальна справедливість, відкритість до думок інших людей.

Третє місце у переліку цінностей посідає така цінність як доброзичливість – 73,33%. Для цих респондентів важливими є такі цінності як вірність, відвертість та щирість, робота на благо інших, відповідальність та надійність, схильність прощати.

Четвертою за результатами обчислення є самостійність – 66,66%. Респонденти віддають перевагу свободі думок та дій, креативності, самостійності, допитливості та вибору власних цілей.

Досягнення – це цінність, яку 60% респондентів вважають п’ятою за значимістю цінністю. Цілеспрямованість, вплив на людей та події, компетентність та здатність діяти ефективно, вміння досягати своїх цілей є важливими для особистостей, які відзначили цю цінність достатньо високими балами при опитуванні.

Традиціям 53,33% респондентів віддають шосту позицію у рейтингу цінностей. Збереження традицій для цих респондентів є підтвердженням їх поваги до історії, ці люди здебільшого стримані, прості, не прагнуть привернути до себе увагу, частіше за все підкоряються життєвим обставинам.

На сьомому місці конформність – 46,66%. Люди, які цінують конформність здатні змінювати свої думки, поведінку чи переконання під тиском групи людей. Здатні підлаштовуватись під норми та очікування оточення, намагаючись уникнути конфліктів чи ізоляції або заради отримання соціального прийняття, вони готові діяти «як усі». Вони ввічливі, самодисципліновані, стримані до спокус, виявляють повагу до батьків та літніх людей, підпорядковуються правилам.

Гедонізм у рейтингу цінностей посів восьмоме місце – 33,33%. При цьому задоволення своїх бажань, насолода, розваги та надання переваги тому, що принесе задоволення є малозначущою нормою для більшості опитаних респондентів.

Передостанньою цінністю є стимуляція – 13,33%. Та останню позицію займає влада – 6,66%. Низький відсоток показників останньої та передостанньої цінностей говорить про те, що опитані респонденти не воліють мати контроль та домінувати над іншими, для них на даному етапі життя не є край важливою матеріальна сторона життя, вони не прагнуть до лідерства. Ризики, пригоди, проблеми та прагнення новизни для них зараз не на часі.

Відображення огляду цінностей (рівень нормативних ідеалів) представлено на діаграмі (Рисунок 3.5).

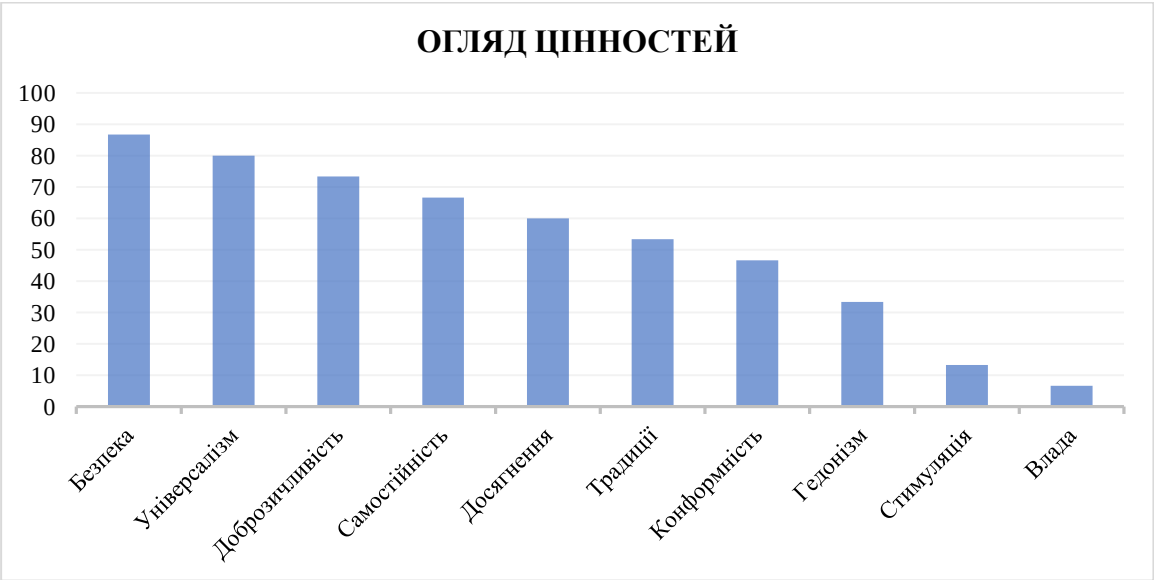

Рисунок 3.5 – Результати дослідження огляду цінностей (рівень нормативних ідеалів) посадових осіб місцевого самоврядування (за методикою Ш. Шварца «Ціннісний опитувальник» [63])

Друга частина методики передбачає дослідження профілю особистості (рівень індивідуальних пріоритетів). Застосування цієї психологічної методики було націлене на вимірювання індивідуальних цінностей, за допомогою опису персонажів-портретів, які виражають різні цінності

(наприклад, «важливість бути успішним» чи «прагнення допомагати іншим»).

Друга частина – «Профіль особистості» – забезпечує розуміння того, як респондент регулює власну поведінку та діяльність залежно від життєвих принципів та пріоритетів.

Респондентам було запропоновано напроти кожного з 40 описів персонажу зазначити в якій мірі цей опис співпадає з образом респондента, зазначивши одну з обраних характеристик: «дуже схожий на мене», «схожий на мене», «певною мірою схожий на мене», «трохи схожий на мене», «не схожий на мене» та «зовсім не схожий на мене». Після цього шкалу опитувальника було переведено в бали від «1» – зовсім не схожий на мене до «6» – дуже схожий на мене.

За допомогою ключа для оброки результатів були обчислені результати, данні занесені у таблицю 3.2. та побудовано профіль особистості для кожного респондента.

Таблиця 3.2 – Ієрархія цінностей (рівень індивідуальних пріоритетів) посадових осіб місцевого самоврядування за за методикою Ш. Шварца «Ціннісний опитувальник»

№ респондента	Конформізм	Традиція	Доброзичливість	Універсалізм	Самостійність	Стимуляція	Гедонізм	Досягнення	Влада	Безпека
1.	4,5	1,6	5,5	4,6	6,0	4,0	5,0	5,8	5,0	**6,4**
2.	5,4	5,3	4,1	5,5	5,2	4,8	**6,1**	5,1	3,8	4,9
3.	4,8	5,2	5,3	4,6	4,7	3,9	4,5	5,3	4,4	**5,7**
4.	2,4	2,5	1,7	**5,6**	4,0	2,9	2,7	3,4	1,9	2,6
5.	5,8	5,2	5,4	5,1	5,0	5,3	5,0	4,8	4,7	**6,1**
6.	4,8	2,2	4,4	4,9	3,8	3,0	**5,5**	2,9	3,1	5,4

Продовження таблиці 3.2

№ респондента	Конформізм	Традиція	Доброзичливість	Універсалізм	Самостійність	Стимуляція	Гедонізм	Досягнення	Влада	Безпека
8.	5,3	4,1	4,8	5,0	5,8	4,2	3,1	4,4	2,7	**5,9**
9.	**5,9**	3,8	5,1	5,8	5,1	3,8	4,7	3,6	2,0	5,3
10.	3,3	5,6	4,1	5,5	**6,0**	2,9	3,0	5,5	4,7	5,6
11.	5,5	5,1	3,0	5,4	5,3	4,0	2,9	5,6	**5,8**	4,8
12.	4,8	3,2	6,1	5,4	5,2	**5,7**	5,3	4,1	1,5	5,6
13.	5,0	3,6	4,9	**5,8**	4,3	5,1	4,6	2,9	3,3	3,4
14.	4,3	**5,7**	3,9	4,0	5,1	5,6	4,4	5,3	5,0	5,5
15.	3,6	2,1	4,6	5,1	4,6	3,8	4,9	**5,9**	4,7	4,6

На основі результатів методики можна побудувати ієрархічну структуру цінностей особистості або групи людей. Та цінність, яка набирає найбільшу кількість балів, є для людини провідною та спрямовує її діяльність та творчість. Щоб мотивувати конкретну людину до певної діяльності, потрібно звертати увагу на ті мотиваційні цілі, які у людини знаходяться на 1 місці. На основі цього можна укласти ієрархічну структуру цінностей особистості.

На рисунку 3.5 за допомогою діаграми наглядно зображено результати дослідження профілю особистості за методикою Ш. Шварца «Ціннісний опитувальник», який відображає відсоток респондентів (посадових осіб місцевого самоврядування) з пріоритетним ставленням до запропонованих цінностей.

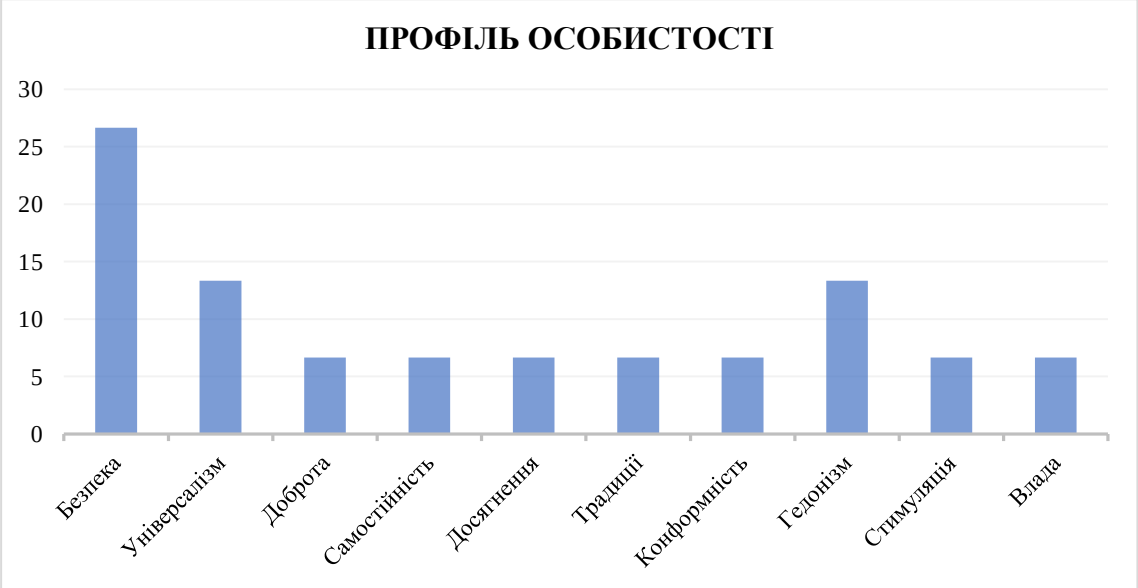

Рисунок 3.6 – Результати дослідження профілю особистості (рівень індивідуальних пріоритетів) посадових осіб місцевого самоврядування (за методикою Ш. Шварца «Ціннісний опитувальник» [63])

Люди, у яких за кількістю балів самостійність (selfdirection) опинилась на першому місці характеризуються незалежністю думок і дій, наявністю вибору, можливої творчості. Цінності цієї групи змушують людину діяти відповідно до власних суджень що є хибним, а що правильним. Риси людини, яка надає перевагу цінностям самостійності: її незалежність від впливу соціального середовища, бажання самостійно нести відповідальність за власний вибір, усвідомлювати можливість керування власним життям та власними рішеннями. Така людина цінує творчість, нестандартність та індивідуальність як у себе, так і в інших. Для людини, яка надає переваги цінностям самостійності, нестерпним є відчуття залежності від інших. Серед опитаних респондентів таких людей 6,66 %.

Для респондентів, хто має високий бал за таку цінність як стимуляція (stimulation) біологічне підґрунтя – потреба у постійній стимуляції, бути у постійному стані збудження. Важливим для такої людини є новий досвід, постійні зміни та новизна. Невід'ємною особливістю людини, яка надає перевагу цінностям стимуляції, є схильність до ризику, пошук гострих

вражень та нестандартних подій, змін ужитті. Такі люди багато подорожують, мають друзів, беруть участь у різних соціальних групах. Нестерпною для них є стабільність, монотонність, відсутність нових знайомств. Їх за результатом опитування 6,66 %.

Для респондентів з високим балом гедонізм (hedonism) характерним є прагнення насолоди, чуттєвого задоволення. Схильні до гедонізму люди надають великого значення комфорту, відпочинку, доброму та здоровому сну і харчуванню. Для них важливим є гарне проведення вільного часу. Розваги та відпочинок є найважливішим у житті такої людини. Таких респондентів 13,33 %.

Для тих, хто за розрахунком має високий бал з досягнення (achievement) особистий успіх понад усе. Найважливішим у житті таких людей є досягнення нових цілей та власний розвиток. Такі люди готові багато працювати для того, щоб бути попереду інших, часто ціною власного благополуччя та здоров'я. Для них важливим є соціальне визнання. Люди, які надають перевагу цінностям досягнення, часто залежні від позитивної оцінки інших. Все, що вони роблять, спрямоване, поперше, на власний розвиток, і, по-друге, на соціальне визнання. За розрахунковими даними 6,66 %.

Високі бали за цінність влада (power) мають респонденти, які прагнуть накопичувати матеріальні ресурси, гроші, займати керівні посади. Доступ до соціальних, матеріальних чи психологічних ресурсів мають для них велике значення – 6,66 %.

Ш. Шварц вважає, що цінності безпеки (security) зростають у тих, у кого є така потреба. Мотиваційна ціль цих людей – гармонія і стабільність, відчуття безпеки. Люди, які надають перевагу безпеці, роблять усе, щоб уникати загрозливих, ризикованих та нестабільних ситуацій. Для них важливим є не лише власна безпека, але й безпека близьких людей, національна безпека та спокій. Гармонія, порядок та чистота є не менш цінними для таких людей, вони більше, ніж інші схильні до педантизму. За розрахунком таких респондентів 26,66 %.

Для людей, які цінують конформізм (conformity), важливо поводитись згідно з соціальними очікуваннями та стандартами. Надзвичайної ваги для них набувають такі риси як ввічливість, моральність, нормативність. Для них важливо виконувати усі правила та вимоги, навіть у тому випадку, якщо є можливість їх порушити. Повага до старших для таких людей набуває особливого значення 6,66 % респондентів надають перевагу цим цінностям.

Традиційний спосіб поведінки стає символом групової солідарності, виявом єдиних цінностей та гарантією виживання. Традиції (tradition) часто мають форму релігійних обрядів, норм поведінки. Для людей, які надають перевагу традиції, важливими є єдність між поколіннями у родині, виконання обрядів, святкування релігійних свят. Такі люди не люблять виділятися з натовпу, не намагаються вимагати від життя більшого, ніж уже мають. Найбільшого стресу їм завдають зміни у звичному для них способі життя та надмірна увага до їхньої особистості. З кількістю високих балів таких 6,66 % респондентів.

Для людей, що цінують цінность універсалізм (universalism), надзвичайно важливими є справедливість та рівність людей на землі. Їх мотиваційна ціль – розуміння, толерантність, захист благополуччя всіх людей та природи. Найчастіше ці люди є активними борцями за справедливість, часто захищають інтереси національних та сексуальних меншин, незахищених верств населення. Ці люди стають борцями за здоровий спосіб життя та покращення екології на нашій планеті. Найчастіше вони беруть участь у різноманітних протестних акціях, громадських рухах та об'єднаннях. Перевагу цій цінності надали 13,33 % респондентів.

Люди, які надають перевагу цінностям доброзичливості (benevolence), найчастіше дбають про благополуччя, щастя та добробут рідних, друзів, співробітників, колег. Такі люди цінують вірність, чесність, дружелюбність та відповідальність, вони намагаються бути опорою та підтримкою для людей, яких вони люблять та поважають. З високими розрахунковими показниками їх 6,66 %.

Підводячи підсумки дослідження ціннісно-смислового компоненту інформаційно-психологічної стійкості фахівців у сфері публічного права, який було досліджено за допомогою методики «Портрет цінностей» Ш. Шварца слід зазначити що, ця методика дала можливість дослідити кількісний вираз значущості кожного з десяти мотиваційного типу цінностей на двох рівнях: на рівні нормативних ідеалів та на рівні індивідуальних пріоритетів.

При проведенні аналізу цінностей респонденти не розділялись за статтю, віком, посадами, професійним досвідом чи будь якими іншими критеріями.

Всі респонденти, які пройшли опитування, є мешканцями Запорізької області, протягом усього періоду повномасшабного вторгнення на територію України з боку Російської Федерації перебувають в межах Запорізької області, робочий процес відбувається в режимі офлайн з дотриманням норм трудового режиму.

Оскільки специфікою визначення цінностей за наведеною психодіагностичною методикою є рейтингування, то підхід до вивчення цінностей визначає не лише їх позитивне включення в загальну систему ціннісно-смислової сфери, а й визначення негативного ставлення до окремих цінностей, їх свідоме нівелювання.

Перевагою методики є те, що універсальний набір цінностей може бути використаний з будь-якою вибіркою та можливістю повторного зрізу психодіагностичних показників та статистичного пошуку відмінностей між ними.

Узагальнюючи результати дослідження інформаційно-психологічної стійкості суб’єктів публічного права за обраними методиками складемо таблицю 3.3.

Таблиця 3.3 – Загальні результати дослідження інформаційно-психологічної стійкості суб'єктів публічного права

Компоненти	**Рівень, %**			
	Високий	**Середній**		**Низький**
Когнітивний	20	67		13
	13	40	34	13
Емоційно-вольовий	7	80		13
Поведінковий	67	33		_____
Ціннісно-смисловий	Безпека; універсалізм; доброзичливість	Досягнення; традиції	Конформність; гедонізм	Стимуляція; влада

Таким чином, дослідження інформаційно-психологічної стійкості суб'єктів публічного права за чотирма компонентами за обраними методиками, дали змогу виявити поточний рівень інформаційно-психологічної стійкості фахівців виконавчого апарату Запорізької обласної ради та зробити такі висновки.

За даними дослідження, низький рівень когнітивної та емоційно-вольової компоненти простежується у 13% респондентів. А це означає те, що вони мають низьку опірність до стресу та не в змозі протистояти стресовим ситуаціям, управляти своїми емоціями, приймати обґрунтовані рішення у складних ситуаціях. У стані емоційної нестабільності ці респонденти не в змозі самостійно адаптуватися до змін, знаходити нові шляхи розвитку, пристосовуватись до нових умов та в більшій мірі схильні до інформаційного впливу.

Для попередження розвитку депресії, емоційного та професійного вигорання працівників виконавчого апарату, з метою підвищення самооцінки, продуктивності діяльності, ефективної адаптації, покращення якості прийняття ефективних управлінських рішень, позитивного переосмислювання подій та явищ (рефремінг), а також задля медіастійкості та інформаційної безпеки фахівців є потреба у розробці програми розвитку інформаційно-психологічної стійкості фахівців у сфері публічного права.

Отже, отримані результати дослідження інформаційно-психологічної стійкості фахівців у сфері публічного права за чотирма складовими дозволяють перейти до розробки програми розвитку інформаційно-психологічної стійкості фахівців у сфері публічного права.

3.3 Програма розвитку інформаційно-психологічної стійкості фахівців у сфері публічного права

На основі викладених результатів проведеного емпіричного дослідження та здійсненого теоретичного аналізу розроблено комплексну систему психологічних рекомендацій, спрямованих на підвищення рівня інформаційно-психологічної стійкості фахівців у сфері публічного права.

Ці рекомендації базуються на виявлених закономірностях та фактах, які направлені на підвищення рівня інформаційно-психологічної стійкості і структуровані за трьома рівнями втручання: на індивідуальному рівні, на груповому рівні, та на рівні держави. Кожен рівень передбачає специфічні стратегії та методи роботи, адаптовані до особливостей цільової авдиторії та контекстуальних умов воєнного часу.

На індивідуальному рівні кожна людина може:

1) здійснити самодіагностику та самооцінювання рівня власної інформаційно-психологічної стійкості;

2) визначити перелік необхідних для цього вправ, дій, заходів, спрямованих на підвищення рівня інформаційно-психологічної стійкості; скласти план щодо втілення в життя цього переліку, і самостійно, або за допомогою фахівців, цей план здійснювати;

3) постійно контролювати свій рівень власної інформаційно-психологічної стійкості, передбачити чинники, що можуть на нього вплинути негативно та завчасно вживати відповідних профілактичних заходів.

Також на індивідуальному рівні пріоритетними є рекомендації щодо розвитку особистісних ресурсів фахівців, які сприятимуть успішній адаптації

до стресових факторів та підвищенню рівня особистісної та інформаційно-психологічної стійкості. Враховуючи виявлений зв’язок між стратегіями копінгу та інформаційно-психологічною стійкістю, важливим є формування у фахівців у сфері публічного права навичок ефективного подолання стресу. Програма розвитку копінг-навичок має включати тренінг активного вирішення проблем, навчання технікам планування та організації діяльності, розвиток навичок пошуку та використання інструментальної підтримки.

Особлива увага має приділятися розвитку навичок емоційної регуляції, оскільки дослідження показало, важливу роль емоційного благополуччя для забезпечення інформаційно-психологічної стійкості фахівців. Рекомендується впровадження програм навчання технікам mindfulness та усвідомленості, які довели свою ефективність у зниженні рівня тривожності та депресивних симптомів. Регулярні вправи з дихальних технік, прогресивної м'язової релаксації та візуалізації можуть суттєво покращити емоційну стійкість до стресових факторів.

Розвиток цифрової та медіаграмотності є запорукою підвищення власної стійкість до фейків і маніпуляцій та відчуття того, як медіаграмотність стає найкращим захистом від інформаційного хаосу.

Враховуючи виявлений низький та нижчий за середній рівень медіакомпетентності у половини респондентів, необхідно реалізувати комплексні програми розвитку цифрових навичок та медіастійкості у респондентів. Ці програми мають включати не лише технічні аспекти використання програмного забезпечення та платформ, але й формування позитивного ставлення до технологій, підвищення самоефективності у цифровому середовищі та розвиток навичок критичного мислення при роботі з онлайн інформацією.

Індивідуальні психологічні рекомендації за компонентами інформаційно-психологічної стійкості, а також методи роботи та очікувані результати подано в додатку (Додаток Е).

Груповий рівень рекомендацій фокусується на впровадженні спільних заходів, розвитку навичок критичного мислення та підтримки відкритого спілкування. Ключовими є протоколи психологічної стабілізації, спільний інформаційний «гігієнічний» режим, взаємодопомога та регулярні тренінги для зниження тривожності.

У розрізі спільної інформаційної гігієни – встановлення групи правил щодо споживання новин (наприклад, перевірка джерел, обмеження часу перегляду новин) для запобігання паніці.

Щодо протоколів психологічної стабілізації, то слід зосередитись на використанні групових вправ (дихальні техніки, заземлення) для зниження рівня стресу.

Зосереджуючись на взаємодопомозі та підтримці, необхідно запровадити формування культури, де члени групи можуть відкрито ділитися переживаннями, що зменшує навантаження на психіку.

Важливим є запровадження групових тренінгів, з метою проведення занять для навчання методам інформаційно-психологічного захисту, що включає розвиток критичного мислення та стійкості до маніпуляцій.

Проведення спільних ритуалів, а саме регулярні зустрічі, спільна діяльність (навіть онлайн) допомагають підтримувати структуру, режим дня та знижують рівень тривоги.

Навчання методам протидії впливу за допомогою тренування навичок розпізнавання переконання та навіювання (базових методів інформаційного впливу).

Ці заходи допомагають групам краще адаптуватися до змінних умов, підтримувати моральний дух та ефективно протидіяти інформаційному тиску.

Групові тренінги соціальних навичок мають включати розвиток навичок онлайн комунікації, етикету цифрового спілкування, конструктивного вирішення конфліктів у віртуальному просторі та ефективної співпраці в онлайн проєктах.

Важливим чинником групового рівня є позитивний психологічний клімат, командна робота та згуртованість. Сприяння взаємодії всередині колективу, формування відчуття гордості за виконання посадових обов'язків, позитивне рольове моделювання, впровадження корпоративної політики, координація роботи між членами команди (включаючи гнучкість), здатність команди виконувати комбіновані дії, згуртованість її членів у підтримці один одного все це є запорукою успішного збереження та посилення інформаційно-психологічної стійкості.

Рекомендується організація регулярних групових рефлексійних сесій, де фахівці можуть поділитись своїм досвідом користування інформаційним простором та навичками медіакомпетентності. Обговорити ситуації інформаційної небезпеки та знайти спільні рішення для її подолання. Ці сесії мають проводитися під керівництвом підготовленого фасилітатора і використовувати структуровані методики групової роботи, такі як світове кафе, open space technologe, або appreciative inquiry, адаптовані для відповідних потреб.

З метою впровадження цих заходів на рівні групового застосування важливо залучати до цієї роботи професійних психологів, компетентних IT-менеджерів та спеціалістів з кібербезпеки.

Рівень рекомендацій держави або органів місцевого самоврядування стосується змін в організації робочого процесу, впровадження обов'язкових програм підвищення рівня кваліфікації, доопрацювання вимог до посадових осіб публічного права при проходженні щорічної атестації, а також створення підтримуючого середовища.

На рівні владних повноважень може бути передбачено:

1) запровадження комплексу діагностичних та інших заходів, спрямованих на постійний збір та аналіз інформації щодо наявного інформаційно-психологічної стійкості суб'єктів публічного права, ступеню їх потреби у допомозі та підвищенні інформаційно-психологічної стійкості;

2) запровадження комплексу психоедукаційних заходів, спрямованих на розробку та поширення (через органи державного управління, органи місцевого самоврядування, освітні організації, соціальні служби, засоби масової інформації, соціальні мережі, інтернет ресурси тощо) психоедукаційних матеріалів щодо ефективних та доступних для самостійного опанування засобів підвищення рівня інформаційно-психологічної стійкості;

3) визначення наявного ресурсу фахівців та організація підготовки додатково необхідної кількості фахівців для здійснення практичної роботи, спрямованої на надання психологічної допомоги посадовим особам, які мають потребу у підвищенні рівня інформаційно-психологічної стійкості;

4) організація практичної роботи, спрямованої на надання безпосередньої психологічної допомоги суб'єктам публічного права щодо підвищення рівня їх інформаційно-психологічної стійкості.

5) розробка та затвердження стандартизованого комплексу психодіагностичного інструментарію та норм для визначення рівня інформаційно-психологічної стійкості суб'єктів публічного права; створення загальнодержавного психодіагностичного порталу з персональною системою доступу для забезпечення можливостей дистанційної самостійної діагностики з автоматичним отриманням індивідуальних діагностичних матеріалів, висновків та відповідних рекомендацій щодо підвищення рівня інформаційно-психологічної стійкості.

На рівні певної спільноти чи організації можуть бути запроваджені:

1) початкова діагностика рівня інформаційно-психологічної стійкості членів колективу (співробітників), визначення ступеню індивідуальної потреби у її розвитку;

2) організація психоедукаційних та тренінгових заходів, груп самодопомоги, спрямованих на підвищення рівня інформаційно-психологічної стійкості співробітників цієї організації;

3) періодичний (не рідше ніж один раз на рік) моніторинг рівня інформаційно-психологічної стійкості членів та співробітників організації з метою забезпечення підтримки її оптимального рівня.

Враховуючи виявлену важливість інформованості посадових осіб публічного права в питаннях інформаційно-психологічної стійкості, критично необхідним є впровадження комплексних програм медіастійкості, кібербезпеки, інформаційної гігієни та медіадидактики, мовної стійкості державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування. А також опрацювання питань професійного вигорання публічних службовців, визначення шляхів подолання та методів профілактики.

Ці програми мають включати не лише технічні аспекти використання цифрових інструментів, але й психологічні аспекти роботи.

Міжнародна співпраця може значно посилити ефективність рекомендацій через обмін досвідом з країнами, що стикалися з подібними викликами. Рекомендується налагодження партнерських відносин з освітніми та психологічними установами країн-партнерів, участь у міжнародних дослідницьких проєктах з підвищення рівня інформаційно-психологічної стійкості, залучення міжнародних експертів для консультацій та супервізії.

Довгострокова перспектива реалізації рекомендацій передбачає поступову інтеграцію в систему державного управління та в систему органів місцевого самоврядування практик, що позитивно зарекомендували себе, навіть після закінчення воєнного конфлікту. Досвід роботи з протидії інформаційно-психологічним атакам в кризових умовах може стати основою для створення більш гнучкої та психологічно підтримуючої системи управління, що в більшій мірі відповідатиме потребам суспільства, незалежно від обставин.

Оцінка ефективності впровадження рекомендацій має здійснюватися через систему ключових показників ефективності (KPI), що включають як кількісні (рівень інформаційно-психологічної стійкості, показники психологічного благополуччя, стресостійкість), так і якісні показники

(задоволення психологічним станом, високі досягнення у професійній діяльності, покращення якості міжвідомчої координації). Регулярний моніторинг та оцінка дозволять своєчасно коригувати стратегії та забезпечувати максимальну ефективність втручань.

Перспективи подальшого розвитку рекомендацій включають адаптацію до пост-воєнного періоду, коли на перший план вийдуть питання відновлення та реінтеграції, розробка превентивних програм для попередження майбутніх кризових ситуацій, створення стійкої системи психологічної підтримки населення країни, що зможе ефективно реагувати на різні виклики та кризи.

ВИСНОВКИ

В сучасних умовах на суб’єктів публічного права покладена посилена відповідальність за всі процеси, направлені на збереження суспільного ладу та забезпечення функціонування усіх напрямків державного управління в цілому та управління на рівні місцевих громад зокрема. Здійснення владних повноважень в екстремальних , а іноді кризових умовах вимагає від фахівців в сфері публічного права гідної стійкості, гнучкості, компетентності та професіоналізму.

Виконання службових обов’язків відбувається в умовах гібридної війни, що поєднує відкриті військові дії з прихованими операціями, інформаційними війнами, кібератаками, економічним тиском та використанням нерегулярних збройних формувань.

Саме тому однією з найхарактерніших особливостей сучасного життя є ніщо інше, як підвищений інформаційно-психологічний вплив на людину, суспільство, державу.

Однією з важливих задач в цей важкий для нашої країни період є підтримка та збереження психічного здоров’я, у тому числі інформаційно-психологічної стійкості як усього населення України, так і суб’єктів публічного права, які є фахівцями, уповноваженими на здійснення функцій держави.

У зв’язку з цим доречно говорити не стільки про психологічну стійкість, скільки про її нову якість – інформаційно-психологічну стійкість. Особливо інформаційно-психологічна стійкість набуває актуальності у сфері державного управління та публічного адміністрування.

Інформаційно-психологічна стійкість фахівців у сфері публічного права має прямий вплив на здійснення їх професійної діяльності, задоволення власних потреб, розвиток професійної ефективності, здатність адаптуватися до складних умов, визначати нові напрямки розвитку.

Теоретичний аналіз наукових джерел показав, що інформаційно-психологічна стійкість – це комплексна інтегративна характеристика особистості або соціального суб'єкта, що відображає його здатність зберігати цілісність психічного функціонування, адекватність сприйняття, критичність мислення та ефективність поведінки в умовах інтенсивного, суперечливого або маніпулятивного інформаційного впливу.

Інформаційно-психологічна стійкість особистості включає такі компоненти: когнітивний, емоційно-вольовий, поведінковий та ціннісно-смисловий.

З метою здійснення емпіричного дослідження інформаційно-психологічної стійкості суб'єктів публічного права, для більш глибокого вивчення цього психологічного аспекту та подальшого впровадження застосування дієвих методів психологічної підтримки та допомоги було валідизовано діагностичний інструментарій, який включає: тест критичності мислення Л. Старки, індекс медіаграмотності Лена Мастермана, шкала сприйнятого стресу (PSS-10), шкала загальної ефективності Р Шварцера та М. Єрусалема та портрет цінностей Ш. Шварца.

Результати дослідження інформаційно-психологічної стійкості суб'єктів публічного права за чотирма компонентами за обраними методиками, дали змогу виявити поточний рівень інформаційно-психологічної стійкості фахівців виконавчого апарату Запорізької обласної ради та зробити такі висновки.

За даними дослідження, у респондентів простежується низький рівень когнітивної та емоційно-вольової компоненти. А це означає те, що вони мають низьку опірність до стресу та не в змозі протистояти стресовим ситуаціям, управляти своїми емоціями, приймати обґрунтовані рішення у складних ситуаціях. У стані емоційної нестабільності ці респонденти не в змозі самостійно адаптуватися до змін, знаходити нові шляхи розвитку, пристосовуватись до нових умов та в більшій мірі схильні до інформаційного впливу.

Важливим інструментом інформаційної стійкості є медіаграмотність, яка визначається як компетентність і здібність людини протидіяти інформаційним загрозам. Слід відзначити, що за цим показником респонденти, які взяли участь в опитуванні , також продемонстрували низький рівень знань, особливо в питаннях щодо штучного інтелекту. Цей факт викликає занепокоєння, оскільки на державному рівні прийнято низку законодавчих актів направлених на впровадження штучного інтелекту, у тому числі в сферу державного управління.

Ціннісно-смислова сфера також є однією з найбільш важливих структурних компонентів особистості, що підтверджується проведеним психологічним дослідженням. Цінності визначаються як осмислені значущі конструкти, що формують власне бачення на світ та власного Я в ньому. Усвідомлене життя кожної особистості неможливе без прийняття, усвідомлення та надання значення цінностям в їх загальній системі (А. Маслоу, Е. Фромм, І. Ялом). Цінності не є сталими, вони динамічно розвиваються і набувають нової значущості внаслідок переживання життєвих криз та набуття нових смислів (О. Музика, Т. Титаренко).

Результати дослідження показали, що для респондентів у даний період часу головними є безпека, універсалізм, доброзичливість та самостійність. При цьому питання влади не є пріоритетним в ієрархії цінностей респондентів, що означає не готовність опитаних, станом на зараз взяти на себе відповідальність за прийняття важливих рішень.

Таким чином, для попередження розвитку депресії, емоційного та професійного вигорання працівників виконавчого апарату, з метою підвищення самооцінки, продуктивності діяльності, ефективної адаптації, покращення якості прийняття ефективних управлінських рішень, позитивного переосмислювання подій та явищ (рефремінг), а також задля медіастійкості та інформаційної безпеки фахівців було розроблено та запропоновано комплексну багаторівневу систему психологічних рекомендацій щодо розвитку інформаційно-психологічної стійкості фахівців у сфері публічного права.

Система включає індивідуальний рівень з фокусом на розвиток копінг-навичок, емоційної регуляції та цифрової грамотності розвитку особистісних ресурсів фахівців, які сприятимуть успішній адаптації до стресових факторів та підвищенню рівня особистісної та інформаційно-психологічної стійкості, груповий рівень з акцентом на створення підтримуючих спільнот та впровадженні спільних заходів, розвитку навичок критичного мислення та підтримки відкритого спілкування, державний рівень, що передбачає зміни в організації робочого процесу, впровадження обов’язкових програм підвищення рівня кваліфікації, доопрацювання вимог до посадових осіб публічного права при проходженні щорічної атестації, створення підтримуючого середовища, розширення психологічних служб, а також системний рівень з розробкою національних стандартів підтримки та створенням мережі спеціалізованих центрів допомоги.

Усі поставлені у дослідженні завдання виконано повністю, що дозволило досягти мети роботи щодо визначення особливостей інформаційно-психологічної стійкості суб’єктів публічного права та розробки науково обґрунтованих рекомендацій щодо розвитку інформаційно-психологічної стійкості під час кризових ситуацій. Висунута гіпотеза отримала повне підтвердження, оскільки дослідження довело, що інформаційно-психологічної стійкості суб’єктів публічного права дійсно визначається комплексом взаємопов'язаних факторів, серед яких провідну роль відіграють рівень психологічного благополуччя та відсутність травматичних симптомів фахівців у сфері публічного права; використання проблемно-орієнтованих стратегій подолання стресу; наявність адекватної соціальної підтримки; технологічна готовність та доступ до якісних ресурсів підвищення кваліфікації; соціально-економічний статус сім'ї; умови праці; атмосфера в трудовому колективі, інформаційна безпека та медіакомпетентність.

В процесі дослідження було поглиблено :

- розуміння наслідків впливу інформаційно-психологічної атаки, гібридної війни на процеси управління державою;

– адаптацію фахівців у сфері публічного права через виявлення медіаційних механізмів впливу та адаптацію через психологічне благополуччя та копінг-стратегії;

- знання про прояви стійкості фахівців, що належать до сфері публічного права та їхні особливості.

Практичне значення результатів дослідження. Результати дослідження мають безпосереднє практичне застосування в системі публічного управління України. Розроблена система діагностики дозволяє виявляти фахівців з труднощами адаптації до інформаційно-психологічного впливу та надавати їм цілеспрямовану підтримку. Комплекс психологічних рекомендацій може використовуватися практичними психологами, фахівцями центрів підвищення кваліфікації, керівниками органів державної влади та місцевого самоврядування, фахівцями по роботі з персоналом для періодичного контролю та підвищення рівня інформаційно-психологічної стійкості суб'єктів публічного права, а також вжиття інших відповідних заходів.

Отримані результати створюють теоретико-методологічне підґрунтя для розробки спеціалізованих програм підтримки інформаційно-психологічної стійкості суб'єктів публічного права, що враховують специфіку роботи в нестандартних умовах. Матеріали дослідження можуть бути використані при підготовці практичних психологів та HR-менеджерів для роботи з фахівцями у сфері публічного права в умовах кризових ситуацій.

Перспективи подальшого розвитку рекомендацій включають адаптацію до пост-воєнного періоду, коли на перший план вийдуть питання відновлення та реінтеграції, розробка превентивних програм для попередження майбутніх кризових ситуацій, створення стійкої системи психологічної підтримки населення країни, що зможе ефективно реагувати на різні виклики та кризи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондар В. Т., Ціпоренко С. Ю. Психологічна стійкість як компонент регулювання в публічному управлінні. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування*. 2024. № 11. С. 5. URL : https://reicst.com.ua/pmtl/article/view/2024-11-02-01/2024-11-02-01 (дата звернення: 29.05.2025).

2. Весельська М. Психологічна стійкість публічних службовців під час професійної діяльності в умовах воєнного часу. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління*. 2023. № 2 (68). С. 37–40. URL : https://scholar.google.com/scholar?cluster=5397500600266292366 (дата звернення: 30.05.2025).

3. Кокун О. М., Мельничук Т. І. Резилієнс-довідник : практичний посібник. Київ : Ін-т психології ім. Г. С. Костюка НАПН України, 2023. 26 с. URL : https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/734632/1/Довідник.pdf (дата звернення: 08.06.2025).

4. Гусак Н., Чернобровкіна В., Чернобровкін В., Максименко А., Богданов С., Бойко О. Психосоціальна підтримка в умовах надзвичайних ситуацій: підхід резилієнс : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. Н. Гусак. Київ : НаУКМА, 2017. 45 с. (дата звернення: 12.06.2025).

5. Данилюк І., Предко В., Бондар М. Особливості прояву рівня життєстійкості залежно від домінуючих копінг-стратегій особистості. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2023. № 1 (17). С. 30. URL : https://bpsy.knu.ua/index.php/psychology/article/view/393/346 (дата звернення: 12.06.2025).

6. Кокун О. М. Життєстійкість як напрям сучасних психологічних досліджень. *Актуальні проблеми психології*. 2021. Т. V, вип. 21. С. 69–88. URL : https://lib.iitta.gov.ua/727273/ (дата звернення: 15.06.2025).

7. Kobasa S. C. Stressful life events, personality, and health: inquiry into hardiness. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1979. Vol. 37. P. 1–11. (дата звернення: 16.06.2025).

8. Maddi S. The story of hardiness: twenty years of theorizing, research, and practice. *Consulting Psychology Journal: Practice and Research*. 2002. Vol. 54. P. 173–185. (дата звернення: 16.06.2025).

9. Всеукраїнська програма ментального здоров'я «ТИ ЯК?» URL : https://howareu.com/ (дата звернення: 19.06.2025).

10. Сергієнко Н. П. Особливості психологічної стійкості особистості під час подолання критичних ситуацій. *Сучасна війна: гуманітарний аспект* : матеріали наук. конф. Харків, 2017. URL : http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/4065/1/Сергієнко%20Н.П.pdf (дата звернення: 21.06.2025).

11. Алєщенко В. Інформаційно-психологічна безпека особистості в умовах гібридної війни. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки*. 2022. Вип. 1 (49). С. 13–21. URL : https://doi.org/10.17721/1728-2217.2022.49.13-21 (дата звернення: 22.06.2025).

12. Закон України «Про національну безпеку України». URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text (дата звернення: 22.06.2025).

13. Про рішення Ради національної безпеки України від 15 жовтня 2021 року «Про Стратегію інформаційної безпеки» : Указ Президента України від 28.12.2021 № 685/2021. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#Text (дата звернення: 23.06.2025).

14. Про рішення Ради національної безпеки України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» : Указ Президента України від 14.09.2020 № 392/2020. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text (дата звернення: 23.06.2025).

15. Про рішення Ради національної безпеки України від 25 березня 2021 року «Про Стратегію воєнної безпеки України» : Указ Президента України від 25.03.2021 № 121/2021. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021#Text (дата звернення: 23.06.2025).

16. Ільницька У. Інформаційна безпека України: сучасні виклики, загрози та механізми протидії негативним інформаційно-психологічним впливам. *Humanitarian Vision*. 2016. Vol. 2, № 1. С. 27–32. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/hv_2016_2_1_7 (дата звернення: 30.06.2025).

17. Ложкін Г. В., Чукавіна Т. Е. Психологічна безпека особистості : навч.-метод. забезпечення. Київ : НТУУ «КПІ ім. Ігоря Сікорського», 2016. 47 с. URL : https://psy.kpi.ua/wp-content/uploads/2017/02/Психологічна-безпека-особистості.pdf (дата звернення: 25.06.2025).

18. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с. URL : https://archive.org/details/velykyislovnyk (дата звернення: 26.06.2025).

19. Петрик В. М. та ін. Інформаційно-психологічне протиборство : підручник. 2-ге вид., переробл. Київ : ВІПОЛ, 2018. 386 с. URL : https://dspace.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/9a9a9339-b1da-463a-a1db-a9a22d7c7ec8/content (дата звернення: 26.06.2025).

20. Шопіна І. М. Інформаційно-психологічний вплив як категорія інформаційного права. *Наука і правоохорона*. 2017. № 4. URL : https://naukaipravoohorona.com/journal/ukr/2017_4/21.pdf (дата звернення: 27.06.2025).

21. Гібридна війна і журналістика. Проблеми інформаційної безпеки : навч. посіб. / за заг. ред. В. О. Жадька. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2018. 356 с. (дата звернення: 28.06.2025).

22. Остроухов В., Петрик В. До проблеми забезпечення інформаційної безпеки України. *Політичний менеджмент*. 2009. № 4. С. 135–141.

23. Горбулін В. П., Додонов О. Г., Ланде Д. В. Інформаційні операції та безпека суспільства : монографія. Київ : Інтертехнологія, 2009. 164 с. (дата звернення: 29.06.2025).

24. Петрик В. Сутність і особливості проведення спеціальних інформаційних операцій. *Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони*. 2009. № 3 (6). С. 71–75. (дата звернення: 29.06.2025).

25. Петрик В. Сутність інформаційної безпеки держави, суспільства та особи. *Юридичний журнал*. 2009. № 5. С. 122-135. (дата звернення: 01.07.2025).

26. Панченко В. М. Інформаційні операції в системі стратегічних комунікацій. *Стратегічні комунікації*. 2016. № 4. С. 72–79. (дата звернення: 02.07.2025).

27. Маркова М. В., Марков А. Р. Інформаційно-психологічна війна проти населення України. *Інтегровані комунікації*. 2016. Вип. 2. С. 73–85. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/integcommu_2016_2_15 (дата звернення: 02.07.2025).

28. Коваль З. Інформаційно-психологічна стійкість особистості та соціуму. *Актуальні проблеми державного управління*. 2019. № 78, Т. 2. URL : http://uran.oridu.odessa.ua/article/view/178957 (дата звернення: 03.07.2025).

29. Мудра І., Сінькова Є. Інструменти інформаційної війни проти України. *Вісник НУ «Львівська політехніка»*. 2017. № 883. С. 39–44. (дата звернення: 04.07.2025).

30. Конституція України : станом на 01.01.2020 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text (дата звернення: 06.07.2025).

31. Кодекс адміністративного судочинства України : Кодекс України від 06.11.2005 № 153/153-154. *Урядовий кур'єр*. 2005. 17 серп. (дата звернення: 06.07.2025).

32. Про центральні органи виконавчої влади : Закон України відт17.03.2011 № 66. *Урядовий кур'єр*. 2011. 12 квіт. (дата звернення: 06.07.2025).

33. Про державну службу : Закон України від 10.12.2015 № 250. *Голос України*. 2015. 31 груд. (дата звернення: 06.07.2025).

34. Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 09.12.1999 № 20. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. 28 трав. (дата звернення: 06.07.2025).

35. Загальне адміністративне право : підручник / за ред. Р. С. Мельника. Одеса : Гельветика, 2023. 690 с. (дата звернення: 10.07.2025).

36. Галунько В. Психологічна теорія права в адміністративному управлінні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. URL : https://surl.li/eqcrba (дата звернення: 11.07.2025).

37. Krupiak L. B. Orhanizatsiia diialnosti derzhavnoho sluzhbovtsia *Organization of the activity of a state employee*. Ternopil : Krok, 2015. 243 p. (дата звернення: 10.07.2025).

38. Kushnir S. P. Profesiina kompetentnist derzhavnykh sluzhbovtsiv: sutnisno-poniatiina kharakterystyka. *Derzhava ta rehiony*. 2020. № 4(70). URL : http://www.law.stateandregions.zp.ua/archive/4_2020/26.pdf (дата звернення: 10.07.2025).

39. Vasylenko O. N., Matokhniuk O. D. Strukturno-komponentna model rozvytku liderstva v konteksti profesionalizatsii publichnoi sluzhby. *Naukovyi visnyk Vinnytskoi akademii bezperervnoi osvity. Seriia «Ekolohiia. Publichne upravlinnia ta administruvannia*». 2023. № 4. P. 58–64.

40. Drahan I. O. Pidkhody do udoskonalennia kadrovoho menedzhmentu v systemi derzhavnoi sluzhby: analiz zarubizhnoho dosvidu. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok.* 2013. № 1. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2013_1_12 (дата звернення: 10.07.2025).

41. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 206. *Голос України*. 2014. 25 жовт. (дата звернення: 10.07.2025).

42. Про службу в органах місцевого самоврядування : Закон України від 07.06.2001 № 116. *Урядовий кур'єр*. 2001. 4 лип. (дата звернення: 12.07.2025).

43. Про затвердження Типових професійно-кваліфікаційних характеристик посадових осіб місцевого самоврядування : наказ НАДС України від 07.11.2019 № 203-19. URL : https://zakon.rada.gov.ua (дата звернення: 03.08.2025).

44. Про затвердження Порядку проведення спеціальної перевірки стосовно осіб, які претендують на зайняття посад, які передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища, та посад з підвищеним корупційним ризиком, і внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України : постанова Кабінету Міністрів України від 25.03.2015 № 65. *Урядовий кур'єр*. 2015. 9 квіт. (дата звернення: 04.08.2025).

45. Про затвердження Положення про систему професійного навчання державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад : постанова Кабінету Міністрів України від 06.02.2019 № 35. *Урядовий кур'єр*. 2019. 21 лют. (дата звернення: 05.08.2025).

46. Загальні методичні рекомендації щодо проведення щорічної оцінки виконання посадовими особами місцевого самоврядування покладених на них обов'язків і завдень : наказ Головдержслужби України від 30.06.2004 № 102. URL : https://zakon.rada.gov.ua (дата звернення: 09.08.2025).

47. Про затвердження Типового положення про проведення атестації посадових осіб місцевого самоврядування : постанова КМУ від 26.10.2001 № 205. *Урядовий кур'єр*. 2001. 7 листоп. (дата звернення: 09.08.2025).

48. Про затвердження Загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування : наказ НАДС України від 05.08.2016 № 74. *Офіційний вісник України*. 2016. 27 верес. (дата звернення: 10.08.2025).

49. Весельська М. Професійна діяльність публічних службовців: аналіз мотиваційного аспекту. *Наукові праці МАУП. Політичні науки та публічне управління.* 2020. Вип. 1(59). С. 10–13. URL : https://journals.maup.com.ua/index.php/political/article/view/1266/1761 (дата звернення: 15.08.2025).

50. Психологічна стійкість державних службовців в умовах викликів та соціально-економічного розвитку. URL : https://files.znu.edu.ua/files/2021/IPD/IPD2025n3/213.pdf (дата звернення: 20.08.2025).

51. Туриніна О. Л. Методологія та методи психологічного дослідження : навч.-метод. посіб. Київ : Персонал, 2018. 206 с. URL : https://shron1.chtyvo.org.ua/Turynina_Olena/Metodolohiia_ta_metody_psykholohichnoho_doslidzhennia.pdf (дата звернення: 23.08.2025).

52. Методологічні основи психології. *Сучасна психологія*. URL : https://smekni.com/a/200795-4/suchasna-psikhologya-4/ (дата звернення: 25.08.2025).

53. Методи наукової психології : методичний посібник. URL : https://surl.li/kugndd (дата звернення: 26.09.2025).

54. Максименко С. Д. Загальна психологія. Тести здібностей. URL : https://surl.li/brzkpp (дата звернення: 26.09.2025).

55. Кокун О. М. Життєстійкість і резильєнтність людини в сучасному світі : монографія. Київ, 2025. 215 с. URL : https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/744751 (дата звернення: 28.09.2025).

56. Макаренко С. Д. Загальна психологія : підручник. Київ, 2025. 55 с. URL : https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/744612 (дата звернення: 10.10.2025).

57. Просіна О. Проєктування і дизайн плану професійної трансформації : методичний порадник. Київ, 2024. С. 31. URL : https://surl.lt/vaqjnk (дата звернення: 10.10.2025).

58. Індекс медіаграмотності українців. ГО «Детектор медіа» : веб-сайт. URL : https://detector.media/infospace/article/240621/2025-05-06-indeks-mediagramotnosti-ukraintsiv-za-2024-rik/ (дата звернення: 15.10.2025).

59. Індекс медіаграмотності українців : аналітичний звіт. ГО «Детектор медіа». URL : https://surl.li/umltdb (дата звернення: 15.10.2025).

60. Шкала сприйманого стресу (PSS-10). URL : https://start.ua-test.com/pub/files/pss-manual.pdf (дата звернення: 18.10.2025).

61. Шкала загальної самоефективності Р. Шварцера і М. Єрусалема. URL : https://www.researchgate.net/publication/385381234 (дата звернення: 20.10.2025).

62. Галецька І. Самоефективність у структурі соціально-психологічної адаптації. *Вісник Львівського університету*. 2003. С. 433–442. URL : https://publications.lnu.edu.ua (дата звернення: 23.10.2025).

63. Субашкевич І. Р. Формування ціннісно-смислової сфери студентів : практичний посібник. Львів, 2016. С. 20–25. URL : https://surl.li/owsovw (дата звернення: 15.11.2025).

ДОДАТКИ

Додаток А
Тест критичності мислення Л. Старки
(адаптація О. Луценко)

Тест вербальний, складається з 27 тверджень/запитань, кожне з 4-ма варіантами вибору правильної відповіді. Для кожного завдання передбачена єдина правильна відповідь. Тест є однофакторним і в результаті обробки обчислюється один загальний показник критичного мислення, що може змінюватися від 0 до 27 балів [57].

№	Питання	Варіанти відповідей
1.	Ви провели успішний пошук роботи, і тепер у Вас є три різних пропозиції на вибір. Що можна зробити, щоб найбільш ретельно вивчити потенційних роботодавців?	a) дослідити їх веб-сайти; b) подивитися новини, щоб з'ясувати, чи згадуються в них ці компанії; c) дослідити їхнє фінансове становище; d) поговорити з людьми, які вже там працюють.
2.	Який висновок є найкращим для судження, що починається словами: «вісім чоловік в моєму класі ...»?	a) люблять тефтелі, значить, і мені слід їх любити; b) живуть у південній частині міста, тому я теж повинен там жити; c) з тих, хто готувався за конспектом Андрія, отримали «задовільно», тому я отримаю таку ж оцінку; d) ті, хто вже познайомився з новим директором школи, йому симпатизують, тому мені він теж сподобається.
3.	Що із запропонованого нижче НЕ є прикладом техніки переконання?	a) джинси тигрового забарвлення можна придбати у вашому місцевому гіпермаркеті; b) найкращі матері готують з соусами «Торчин»; c) голосуйте за мене, і я обіцяю, що наші школи стануть краще. Мій опонент просто хоче скоротити шкільний бюджет; d) наші шини не тільки гарніші, вони також краще поводять себе на дорозі.
4.	Що звучить як аргумент?	a) мені наснилося, що я отримав трійку за іспит з біології, а потім це сталося насправді. Щоб наступного разу я міг отримати оцінку краще, мені повинен наснитися більш позитивний сон; b) Ганна хотіла краще водити машину, тому вона пішла на уроки водіння і вивчила керівництво по автомобілях. Її водіння дійсно покращилося; c) після штормового вітру в минулому жовтні з дерев опало все листя. Тодіто я і дізнався, що листя опадає через вітер; d) коли Максим зрозумів, що застудився, він почав приймати Coldrex. Через чотири дні він відчув себе набагато краще завдяки прийому Coldrex.
5.	Ви намагаєтеся вибрати один із трьох автомобілів: двомісний спортивний автомобіль, з двома дверима седан або	a) ціна; b) витрата палива; c) тиск в шинах;

	міні-позашляховик. Що не є прийнятним критерієм для вибору?	d) об'єм багажника
6.	Яке з рішень прийняте тільки на основі емоцій?	a) Ви не любите зиму, тому, хоча це занадто дорого для Вас, Ви обираєте відпустку на Багамах; b) школа закривається після загрози застосування бомби; c) Доходи Вашої компанії за третій квартал виявилися набагато вищі, ніж очікувалося; d) Вам потрібен новий міксер, тому Ви переглядаєте оголошення в газеті і купуєте його, коли на нього з'являється знижка;
7.	У якому випадку краще сходити в бібліотеку, ніж провести пошук по Інтернету?	a) Ви пишете звіт про недавні рішення Верховного Суду своєї країни; b) Ви хочете дізнатися історію ефективності акцій, які збираєтеся придбати на фондовому ринку; c) Вам потрібно порівняти процентні ставки декількох банків; d) Ви хочете більше дізнатися про старе планування вашого міста.
8.	Ви читаєте в газеті про переговори по зарплаті за участю працівників громадського транспорту. Вони загрожують завтра влаштувати страйк, якщо їх вимоги про підвищення зарплат і пільг не будуть задоволені. Що з переліченого нижче представляє висновок з цього сценарію?	a) платежі зі страхування здоров'я дуже дорогі; b) у найближчі кілька тижнів ціна на бензин спровокує підвищення цін на квитки; c) людям, які їздять автобусом, слід шукати можливу транспортну альтернативу; d) роботодавцям ніколи не подобається задовольняти вимоги по зарплаті.
9.	Що невірно в цьому судженні: «Ви думаєте, що нам потрібні нові правила за контролем забруднення повітря? Я вважаю, що в нас і так забагато правил. Політики тільки і роблять, що ухвалюють нові обмеження і контролюють нас все більше. Це пригнічує. Безумовно, нам не потрібні ніякі нові правила»?	a) той, хто говорить, не дбає про навколишнє середовище; b) Той, хто говорить, змінив тему розмови; c) Той, хто говорить, балотується на політичну посаду; d) Той, хто говорить, нічого не розуміє в проблемі забруднюючих викидів.
10.	На що Вам не слід спиратися, роблячи оціночне судження?	a) інтуїція; b) здоровий глузд; c) чутки; d) минулий досвід.
11.	Яке твердження представляє оціночне судження замість факту?	a) моя презентація була чудова. Я впевнений, що мій начальник тепер мене підвищить; b) моя презентація була чудова. Всі клієнти сказали мені, що їм сподобалося; c) моя презентація була чудова. Вона заслужила премію від керівництва; d) моя презентація була чудова. Це було відзначено саме так на моїй атестації.
12.	Ваша мрія – провести відпустку в Індонезії. Проаналізувавши інформацію, Ви вирішили, що для цієї поїздки необхідно 6000 $. Яким способом найкраще досягти цієї мети?	a) Скоротити дискреційні витрати (понад життєво необхідні) на 200 $ в місяць і накопичити гроші; b) Попросити членів сім'ї і друзів подарувати гроші на поїздку; c) Продати свій автомобіль, щоб фінансувати поїздку; d) Підшукати більш розумне в грошовому відношенні місце для проведення відпустки.
13.	Що невірно в цьому судженні? «Україна – любіть її або їдьте звідси!»	a) немає нічого неправильного в цьому судженні; b) воно має на увазі, якщо Ви їдете з країни у відпустку, Ви її не любите; c) воно не говорить Вам про те, як любити її; d) воно пропонує тільки два варіанти, коли насправді їх набагато більше.

14.	Яка з цих ситуацій НЕ потребує вирішення проблеми?	a) коли Ви принесли новий комп'ютер додому, Ви виявили, що в коробці немає миші; b) коли Вам повернули фотографії після друку, виявилося, що вони не Ваші; c) всі у вашому колективі хочуть влаштувати свято в ресторані «Зустріч», але Ви їли там тільки вчора ввечері; d) начальник просить Вас закінчити звіт до завтрашнього ранку, але сьогодні – день народження Вашого сина і Ви обіцяли повести його ввечері на футбол.
15.	Який варіант Інтернет-сайту, швидше за все, надає най об'єктивніше інформацію про Авраама Лінкольна?	a) www.members.aol.com/LeeV/Lincolnlover.html: домашня сторінка професора історії, який написав книгу про президентство А. Лінкольна; b) www.southerpower.org/assassinations: сайт конфедеративних групи (прихильники рабства під час війни Півночі та Півдня) про відомі політичні вбивства, переважно присвячений А. Лінкольну (який виступав проти рабства); c) www.lincolndata.edu: сайт групи збереження історичної спадщини, яка заархівувала всю переписку А. Лінкольна; d) www.alincoln-library.com: президентська бібліотека в Спрінгфілді, Іллінойс, присвячена біографії шістнадцятого президента.
16.	Що є найбільш вірогідною причиною твердження: «Наша хокейна команда була непереможною в цьому сезоні»?	a) у інших команд немає нової хокейної амуніції; b) у нас є новий тренер, який посилено працює з нашою командою; c) деякі члени нашої команди провели це літо в хокейному таборі; d) я одягав свій щасливий светр перед кожною грою.
17.	Що невірно в «логіці» такого твердження: «Як Ви можете вірити його свідченням? Він же – засуджений злочинець!»?	a) факт, що людина, яка дає свідчення і була визнана винною в злочині, не означає, що вона бреше; b) засуджений злочинець не може свідчити в суді; c) у людини, що говорить є упередженість проти злочинців; d) хто говорить, очевидно, не відвідував юридичну школу.
18.	Що з нижченаведеного є обґрунтованим судженням?	a) я отримав на іспиті «відмінно». Вчора ввечері я дуже втомився, хоча всього лише вчився. Щоб і далі отримувати «відмінно» мені потрібно перестати так напружено вчитися; b) Ваш автомобіль погано їде. Ви тільки що намагалися пояснити новому механіку, що Вам потрібно замінити мастило. Б'юся об заклад, що він – причина Ваших автомобільних проблем; c) я не пилососив вже кілька тижнів. У мене з'явилося багато бруду і пилу на всій підлозі, а моя алергія загострилася. Якщо я хочу, щоб в будинку було чистіше, мені потрібно частіше пилососити; d) футбольна команда «Ворскла» (Полтава) ніколи не вигравала Кубок УЄФА. Нещодавно вони виграли Кубок України. «Ворскла» скоро знову програє в Лізі Європи.

Прочитайте текст і дайте відповідь на два запитання. «Я завжди знала, що хочу стати морським біологом. У шість років мої батьки повели мене в акваріум, і це мене зачепило. А в коледжі я отримала практику на океанському дослідному рейсі і вирішила спеціалізуватися в океанографії. Поїздка спонсорувалася Службою Дослідження планктону, і нашою метою було зібрати якомога більше різних типів мікроскопічних рослин і тварин, щоб подивитися, чи впливає на морську екосистему збільшення кількості рибалок. Наша група була розділена на дві команди для збору різних видів планктону. Працювати з фітопланктоном, особливо з синьо-зеленими водоростями, було здорово. Ми вимірювали рівень хлорофілу у воді, щоб визначити, де і в яких кількостях є фітопланктон. Працювалося добре, бо вода була прозорою, без каламуті і бруду».		
19.	Що таке фітопланктон?	a) інша назва хлорофілу; b) мікроскопічна рослина; c) мікроскопічна тварина; d) вид риби.
20.	Автор каже, що її дослідницька група з'ясовувала, чи призвело збільшення кількості рибалок в зоні вивчення до:	a) позитивного впливу на місцеву економіку; b) виснаження рибних ресурсів; c) збільшення роботи для морських біологів; d) негативного впливу на стан навколишніх вод.
21.	Ви хочете продати свій автомобіль трирічної давнини і придбати новий. Який Інтернет-сайт швидше за все надасть найкращу інформацію про те, як продати старий автомобіль?	a) www.autotrader.com: останні ціни і огляди нових та старих машин; поради щодо обґрунтування ціни; b) www.betterbusinessbureau.org: безкоштовна споживча та бізнес-освіта; консультування перед початком нового бізнесу; c) www.newwheels.com: дослідження кожної марки і моделі серед останніх пропозицій світового автомобільного ринку; d) www.carbuyingtips.com: все, що Вам потрібно знати, перш ніж купити нову машину.
22.	Яке з цих пояснень найбільш слабке?	a) ціни на бензин настільки високі, що багато людей більше не будуть їздити в далекі подорожі; b) завтра я не зможу одягти свою нову сорочку, тому що вона зараз в пранні; c) домашня робота Василя не була готовою до терміну, тому, що він не здав її вчасно; d) у цьому році у нас немає нових підручників, тому що шкільний бюджет був урізаний.
23.	Яка з цих проблем є найбільш серйозною?	a) Ваш викладач хворий і пропустить заняття вранці, коли Ви збиралися здати складний іспит; b) Ви втрачаєте копію Вашого розкладу і забуваєте підготуватися до серйозного іспиту; c) Ви не можете знайти одну з книг, які потрібні для підготовки до серйозного іспиту; d) важливий іспит виявився складнішим, ніж Ви могли подумати, і включає питання, до яких Ви не готувалися.
24.	Який із цих доводів найбільш важливий при оцінці інформації, знайденої в Інтернет?	a) автори, що публікуються в Інтернет, як правило, менш компетентні, ніж ті, що публікуються у пресі; b) інтернет-автори зазвичай упереджені; c) будь-хто може опублікуватися в Інтернет; немає гарантії в тому, що матеріал буде об'єктивним; d) друкована інформація майже завжди більш точна, ніж Інтернетінформація.
25.	Що невірно в судженні? «Американські студенти не згодні, щоб буквена система оцінок успішності замінювалося на цифрову. Вони побоюються, що так можна дійти до того, що у них заберуть імена і будуть звертатися до них за номерами!»	a) висновок є занадто надмірним; b) немає нічого неправильного в цьому твердженні; c) студенти не повинні брати участь в обговоренні системи оцінювання в їхньому навчальному закладі; d) судження не пояснює, чому керівництво хоче позбутися буквених оцінок.
26.	У чому дійсно полягає проблема, а не просто якийсь її вторинний наслідок?	a) Ваш банк стягує за користування кредитом 4% від кожної суми; b) Ваш ліміт по кредитній карті вичерпався, коли Ви хотіли розрахуватися нею в магазині;

		c) щомісяця Ви витрачаєте більше грошей, ніж заробляєте; d) минулого місяця п'ята частина Вашої зарплати пішла тільки на погашення відсотків по кредитах.
27.	Яка фраза є прикладом гіперболи?	a) у досконалому світі не було б війн; b) цей наряд налякав би й шкіру кішки; c) Ви не найкращий кухар у світі; d) він їздить майже так само швидко, як гонщик в гонках Наскар.

Ключ до тесту:

1. b	8. c	15. d	22. c
2. c	9. b	16. b	23. b
3. a	10. c	17. a	24. c
4. b	11. a	18. c	25. a
5. c	12. a	19. b	26. c
6. a	13. d	20. d	27. b
7. d	14. c	21. a	

Підрахунок результатів

Вибірка					
	Дуже низький	Низький	Середній	Високий	Дуже високий
чоловіки	< 3	3-6	7-16	17-21	> 21
жінки	< 3	3-7	8-17	18-22	> 22

Додаток Б

Концептуальна модель індексу медіаграмотності (за концепцією Лена Мастермана)

Модель медіакомпетентності включає 46 індикатори, які згруповані в чотири категорії. Вона дає змогу виявити у респондентів рівень компетентності в таких питаннях як: роль медіа в суспільстві та їхній вплив на аудиторію; уявлення про роботу медіаіндустрії; глибини впливу медіа на свідомість на рівні фреймів сприйняття оцінки, а також поведінковий паторнів; сприйняття українського медіаландшафту; регулювання медіасередовища та ставлення до суспільного мовлення; медіаспоживання (джерела та частота отримання інформації суспільно-політичної тематики); користування інтернетом та цифрова компетентність; медіаграмотність (довіра до медіа та чутливість до спотвореного контенту) [59].

Категорії	Субкатегорії	Емпіричні індикатори (питання анкети)
І. Розуміння (13 індикаторів)	- розуміння ролі медіа в суспільстві;	1. «Які на вашу думку головні завдання медіа в суспільстві?».
	- розуміння глибини впливу медіа на свідомість на рівні фреймів сприйняття оцінки, а також поведінковий патернів	2. «Як медіа впливають на вас особисто? Оберіть лише ті судження з якими ви погоджуєтесь».
	- уявлення про роботу медіаіндустрії та сприйняття українського медіаландшафту	3. «Як на вашу думку, медіа відбирають події, про які інформують у новинах? Оберіть три головні критерії відбору новин редакціями медіа». 4.«В чиїх інтересах працює більшість українських медіа?». 5. «Більшість медіа в Україні належать?». 6. «Наскільки важливо для вас знати, хто є власником медіа?». 7. «Скажіть, а ви знаєте, хто є власником телевізійного каналу…?».
	- обізнаність у питаннях регулювання медіасередовища та ставлення до суспільного мовлення	8. «Як регулюється діяльність медіа в Україні?». 9. «Чи державні органи в Україні контролюють те, що пишуть і говорять журналісти? В нас є цензура чи ні?». 10. «Скажіть, а ви знаєте, хто є власником телевізійного каналу…?». 11. «В Україні є суспільні медіа?». 12. «Які загальнонаціональні телевізійні каналі в Україні є суспільними?». 13. «Які загальнонаціональні радіостанції в Україні є суспільними?».

ІІ. Використання (4 індикатори)	- кількість джерел інформації про суспільно-політичні новини за тиждень	14. «А з яких джерел ви отримали новини за останній тиждень?».
	- тривалість знайомства з новинами в день	15. «Скажіть, будь ласка, скільки часу на день у середньому ви витрачали на знайомство з новинами в різних медіа?».
	- мотиви використання інтернету	16. «Для чого ви, як правило, використовуєте інтернет?.»
	- пристрої якими користуються для доступу в інтернет	17. «Яким пристроєм ви користуєтесь найчастіше для доступу в інтернет?».
ІІІ. Цифрова компетентність (20 індикаторів)	- інтернет як джерело новин на суспільно-політичну тематику	18. «Звідки ви отримуєте інформацію про суспільно-політичне життя країни?». 19. «Як часто ви взагалі користуєтесь інтернетом?». 20. «В мене є акаунти більш ніж в трьох соціальних мережах».
	- розуміння особливостей функціонування й термінології нових медіа	21. «Інтернет-троль – це програма, яка імітує діяльність людини в мережі». 22. «Бот — це людина, яка в мережевому спілкуванні поводиться деструктивно: ображає, принижує, провокує сварки». 23. «Кукі (cookie) – це віруси, які можуть пошкодити роботу комп'ютера». 24. «Я вважаю, що алгоритм новинної стрічки в соціальних медіа, підлаштований під інтереси конкретного споживача, – це маніпуляція».
	- практики цифрової безпеки	25. «Зазвичай я дивлюся розділ "Про сайт", коли вперше потрапляю на цей ресурс». 26. «Я майже ніколи не змінюю свої паролі доступу до сайтів, соцмереж». 27. «Я застосовую двофакторну (двоетапну) автентифікацію скрізь, де це можливо». 28. «Я ніколи не користувався/-лась VPN (ві-пі-ен) – програмою, яка приховує IPадресу і шифрує всі дії в інтернеті». 29. «Іноді я проходжу жартівливі тести в інтернеті та соцмережах, наприклад: "Який я герой фільму?" і т.п.». 30. «Я вважаю проблему захисту персональних даних в інтернеті наразі дуже актуальною».
	- практики створення власного медіаконтенту	31. «Я можу самостійно зняти відео, відредагувати та розмістити його в інтернеті». 32. «Я ставлюсь до ведення власного профілю в соцмережах як до інструменту формування професійної та ділової репутації». 33. «Чи розміщували ви власні фото, відео, публікації в соцмережах чи месенджерах за останній місяць?».
	- обізнаність та використання штучного інтелекту	34. «Чи користуєтесь ви системами штучного інтелекту?». 35. «Штучний інтелект не здатний створювати / поширювати неправдиву інформацію». 36. «Виробники медіаконтенту повинні позначати матеріали, які були створені з використанням

		штучного інтелекту». 37. «Я майже завжди можу визначити фото / відео, яке було зроблене штучним інтелектом».
IV. Чутливість до спотвореного медіаконтенту (9 індикаторів)	- чутливість до дезінформації	38. «Сьогодні багато говорять про неправдиві новини, дезінформацію, яка поширюється в медіа. Наскільки ця проблема актуальна особисто для вас?». 39. «За якими ознаками ви визначаєте достовірну новину?». 40. «Скажіть, будь ласка, ви перевіряєте отриману в медіа інформацію на достовірність додатково чи ні?» . 41. «Як саме ви перевіряєте інформацію на достовірність?». 42. «Які з цих джерел інформації ви вважаєте надійними? Оберіть усі варіанти, які вважаєте правильними».
	- чутливість до маніпулятивного медіаконтенту	43. «Кажуть, що медіа можуть впливати на громадську думку не тільки через дезінформацію, а й за допомогою маніпуляцій, викривлення інформації. Наскільки ця проблема актуальна особисто для вас?» 44. «За якими ознаками ви визначаєте маніпулятивне повідомлення / новину?».
	- чутливість до різноманітних маніпулятивних технік	45. «Кажуть, що медіа можуть іноді розміщувати замовні / проплачені матеріали – приховану рекламу під виглядом звичайних матеріалів. Наскільки ця проблема актуальна особисто для вас?». 46. «За якими ознаками ви визначаєте замовні матеріали?».

Додаток В

Шкала сприйнятого стресу (PSS-10)

Шкала сприйнятого стресу – класичний інструмент для оцінки рівня стресу. Хоча шкала була розроблена у 1983 році, вона залишається популярною тому, що допомагає зрозуміти як різні ситуації впливають на наші почуття і стрес, який ми відчуваємо. Питання, включені в цю шкалу, стосуються почуттів і думок протягом останнього місяця. У тесті необхідно вказати як часто у респондента виникали певні думки або почуття [60].

Запитання	Варіанти відповідей
1. Як часто протягом останнього місяця Ви турбувалися через непередбачені події	☐Ніколи ☐Майже ніколи ☐Іноді ☐Досить часто ☐Дуже часто
2. Як часто за останній місяць Вам видавалось складним контролювати важливі в Вашому житті речі	☐Ніколи ☐Майже ніколи ☐Іноді ☐Досить часто ☐Дуже часто
3. Як часто за останній місяць Ви відчували нервову напругу чи стрес?	☐Ніколи ☐Майже ніколи ☐Іноді ☐Досить часто ☐Дуже часто
4. Як часто за останній місяць Ви відчували впевненість у тому, що впораєтесь з вирішенням Ваших особистих проблем?	☐Ніколи ☐Майже ніколи ☐Іноді ☐Досить часто ☐Дуже часто
5. Як часто за останній місяць Ви відчували, що все йде не так як Ви цього хотіли?	☐Ніколи ☐Майже ніколи ☐Іноді ☐Досить часто ☐Дуже часто
6. Як часто останнього місяця Ви думали, що не зможете впоратись з усім тим, що Вам треба було зробити?	☐Ніколи ☐Майже ніколи ☐Іноді ☐Досить часто ☐Дуже часто
7. Як часто останнього місяця Ви могли дати собі раду з Вашою дратівливістю?	☐Ніколи ☐Майже ніколи ☐Іноді ☐Досить часто ☐Дуже часто
8. Як часто останнього місяця Ви відчували, що володієте ситуацією?	☐Ніколи ☐Майже ніколи ☐Іноді ☐Досить часто ☐Дуже часто
9. Як часто останнього місяця Ви відчували	☐Ніколи

роздратування?	☐Майже ніколи ☐Іноді ☐Досить часто ☐Дуже часто
10. Як часто протягом останнього місяця Вам здавалося, що труднощі, які накопичилися, досягли такої межі, що Ви не могли їх контролювати?	☐Ніколи ☐Майже ніколи ☐Іноді ☐Досить часто ☐Дуже часто

Бали до відповідей:

 Ніколи – «0» балів;

 Майже ніколи – «1» бал;

 Іноді – «2» бали;

 Досить часто – «3» бали;

 Дуже часто – «4» бали.

Інтерпретація:

 0-13 – слабо сприйнятий стрес;

 14-26 – помірно сприйнятий стрес;

 27-40 – сильно сприйнятий стрес.

Додаток Г

Шкала загальної самоефективності

(адаптація українською мовою І. Галецька)

Методика застосовується для вивчення самоефективності – впевненості (переконань) людини щодо її потенційної здатності організувати та здійснити власну діяльність, необхідну для досягнення певної мети. Також самоефективність розуміється і як продуктивний процес інтеграції когнітивних, соціальних та поведінкових компонентів задля здійснення оптимальної стратегії в різноманітних ситуаціях [61].

Ствердження	Ніколи	Інколи	Переважно, так	Так, завжди
1. Я завжди можу вирішити складну проблему, якщо достатньо постараюсь				
2. Якщо хтось чинить мені опір, я завжди знайду спосіб досягти свого				
3. Мені легко дотримуватися своїх намірів для досягнення мети				
4. Я переконаний, що успішно впораюсь у несподіваних обставинах				
5. Завдяки власній розважливості я впораюсь в неочікуваній ситуації				
6. Я здатний вирішити більшість проблем, якщо докладу необхідних зусиль				
7. Я зберігаю спокій перед труднощами, оскільки вмію долати проблеми				
8.Долаючи проблему, я завжди знаходжу кілька рішень				
9.Коли я в складній ситуації, я зазвичай знаю, що робити				
10. Незалежно від того, що трапилося, я завжди можу зарадити собі				

Ключ до методики: за відповідь «ніколи» – 1 бал, «інколи» – 2 бали, «переважно так» – 3 бали, «так, завжди» 4 бали.

Загальний результат отримується звичайною сумою балів по всім 10 ствердженням.

Інтерпретація результатів:

19 і менше балів – низька самоефективність;

20-24 – нижче середньої;

25-29 – середня;

30-35 – вище за середню;

36-40 – висока самоефективність.

Додаток Д

Методика Ш. Шварца PVQ «Портрет цінностей»

(адаптація Семків І.)

Методика спрямована для дослідження динаміки зміни цінностей груп (культур) у зв'язку зі змінами в суспільстві, життєвими проблемами [63].

Перша частина опитувальника

Інструкція:

«Запитайте себе: Які цінності важливі для мене як керівні принципи в моєму житті? Які цінності менш важливі для мене?

Ваше завдання: оцінити, наскільки важливою є для Вас кожна цінність як керівний принцип у Вашому житті».

- 7 – виключно важлива цінність як керівний принцип Вашого життя (зазвичай таких цінностей буває одна-дві);

– 6 – дуже важлива;
– 5 – досить важлива;
– 4 – важлива;
– 3 – не дуже важлива;
– 2 – мало важлива;
– 1 – не важлива;
– 0 – абсолютно байдужа;
– 1 – це протилежно принципам, яким Ви дотримуєтеся.

До того як Ви почнете, прочитайте список із 30 цінностей та виберіть одну, яка найбільш важлива для Вас, та оцініть її важливість «7». Далі, виберіть цінність найменш важливу для Вас та оцініть її «-1», «0» або «1» відповідно до її важливості. Потім оцініть цінності, що залишилися (від «-1» до «7»).

Тестовий матеріал

Список цінностей І:

№	Твердження	Шкала для оцінки								
		-1	0	1	2	3	4	5	6	7
1.	РІВНІСТЬ (рівні можливості для всіх)									
2.	ВНУТРІШНЯ ГАРМОНІЯ (бути у мирі із самим собою)									

3.	СОЦІАЛЬНА СИЛА (контроль над іншими, домінантність)									
4.	ЗАДОВОЛЕННЯ (задоволення бажань)									
5.	СВОБОДА (свобода думок та дій)									
6.	ДУХОВНЕ ЖИТТЯ (акцент на духовних, а не матеріальних питаннях)									
7.	ПОЧУТТЯ ПРИНАЛЕЖНОСТІ (відчуття, що інші дбають про мене)									
8.	СОЦІАЛЬНИЙ ПОРЯДОК (стабільність суспільства)									
9.	ЖИТТЯ, ПОВНЕ ВРАЖЕНЬ (прагнення новизни)									
10.	СЕНС ЖИТТЯ (цілі в житті)									
11.	ВІЧЛИВІСТЬ (люб’язність, гарні манери)									
12.	БАГАТСТВО (матеріальна власність, гроші)									
13.	НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА (захищеність своєї нації від ворогів)									
14.	САМОПОВАГА (віра у власну цінність)									
15.	ПОВАГА ДУМКИ ІНШИХ (врахування інтересів інших людей, уникнення конфронтації)									
16.	КРЕАТИВНІСТЬ (унікальність, багата уява)									
17.	МИР У ВСЬОМУ СВІТІ (свобода від війни та конфліктів)									
18.	ПОВАГА ТРАДИЦІЙ (збереження визнаних традицій, звичаїв)									
19.	ЗРІЛА ЛЮБОВ (глибока емоційна та духовна близькість)									
20.	САМОДИСЦИПЛІНА (самообмеження, стійкість до спокус)									
21.	ПРАВО НА ПРИВАТНІСТЬ (право на особистий простір)									

22.	БЕЗПЕКА СІМ'Ї (безпека для близьких)									
23.	СОЦІАЛЬНЕ ВИЗНАННЯ (схвалення, повага інших)									
24.	ЄДНІСТЬ З ПРИРОДОЮ (злиття з природою)									
25.	МІНЛИВІСТЬ ЖИТТЯ (життя, наповнене проблемами, новизною та змінами)									
26.	МУДРІСТЬ (зріле розуміння світу)									
27.	АВТОРИТЕТ (право бути лідером або командувати)									
28.	ІСТИННА ДРУЖБА (близькі друзі)									
29.	СВІТ КРАСИ (краса природи та мистецтва)									
30.	СОЦІАЛЬНА СПРАВЕДЛИВІСТЬ (виправлення несправедливості, турбота про слабких)									

«Тепер оцініть, наскільки важливою є кожна з наступних цінностей для Вас як керівний принцип вашого життя. Ці цінності виражені у способах дії, які можуть бути більш менш важливими для Вас.

Спробуйте розрізнити цінності наскільки це можливо, використовуючи всі номери. Для початку прочитайте цінності в списку 2, виберіть те, що для Вас найважливіше, оцініть на шкалі (позначка «7»). Потім оберіть цінність, яка суперечить вашим принципам (позначка «-1»). Якщо такої цінності немає, виберіть цінність найменш важливу для Вас та оцініть її відмітками «0 «або «1» відповідно до її значущості. Потім оцініть решту цінностей.

Список цінностей II:

№	Твердження	Шкала для оцінки								
		-1	0	1	2	3	4	5	6	7
31.	САМОСТІЙНИЙ (що сподівається лише на себе, самодостатній)									
32.	СТРИМАНИЙ (уникає крайнощів у почуттях і діях)									
33.	ВІРНИЙ (відданий друзям, групі)									

34.	ЦІЛЕСПРЯМОВАНИЙ (працелюбний, натхненний)									
35.	ВІДКРИТИЙ ДО ЧУЖИХ ДУМОК (терпимий до різних ідей та вірувань)									
36.	СКРОМНИЙ (простий, що не прагне привернути до себе увагу)									
37.	СМІЛИВИЙ (який шукає пригод, ризикує)									
38.	ЗАХИЩАЄ НАВКОЛИШНЕ СЕРЕДОВИЩЕ (зберігає природу)									
39.	ВПЛИВОВИЙ (має вплив на людей та події)									
40.	ШАНУЄ БАТЬКІВ І СТАРШИХ (виявляє повагу)									
41.	ОБИРАЄ ВЛАСНІ ЦІЛІ (відбирає власні наміри)									
42.	ЗДОРОВИЙ (не хворий фізично чи душевно)									
43.	СПРОМОЖНИЙ (компетентний, здатний ефективно діяти)									
44.	ПРИЙМАЄ ЖИТТЯ (підпорядковується життєвим обставинам)									
45.	ЧЕСНИЙ (відвертий, щирий)									
46.	ЗБЕРІГАЄ СВІЙ ІМІДЖ (захищає власне «обличчя»)									
47.	СЛУХНЯНИЙ (виконавчий, що підпорядковується правилам)									
48.	РОЗУМНИЙ (логічний, мислячий)									
49.	КОРИСНИЙ (працює на благо інших)									
50.	НАСОЛОДЖУЄТЬСЯ ЖИТТЯМ (насолода їжею, близькістю, розвагами та ін.)									
51.	БЛАГОЧЕСТИВИЙ (дотримується релігійної віри та переконань)									
52.	ВІДПОВІДАЛЬНИЙ (надійний, що заслуговує на довіру)									
53.	ДОПИТЛИВИЙ (цікавиться усім)									
54.	СХИЛЬНИЙ ПРОЩАТИ (прагне прощати іншого)									

55.	УСПІШНИЙ (досягає мети)									
56.	ОХАЙНИЙ (акуратний)									
57.	ПОТУРАННЯ СВОЇМ БАЖАННЯМ (займається тим, що приносить задоволення)									

Друга частина опитувальника

Інструкція:

«Нижче наведено описи деяких людей. Будь ласка, прочитайте кожен опис та подумайте, наскільки кожна людина схожа або не схожа на Вас. Поставте хрестик в одній із клітинок праворуч, яка показує, наскільки описана людина схожа на Вас».

Профіль особистості

Твердження	Дуже схожий на мене	Схожий на мене	Певною мірою схожий на мене	Трохи схожий на мене	Не схожий на мене	Зовсім не схожий на мене
1.Вигадувати щось нове і бути винахідливим для нього важливо. Він любить чинити по-своєму, на свій лад.						
2.Для нього важливобути багатим. Він хоче, щоб у нього було багато грошей та дорогих речей.						
3.Він вважає, що важливо, щоб з кожною людиною у світі поводилися однаково. Він вірить, що всі повинні мати рівні можливості в житті.						
4.Для нього дуже важливо показати свої здібності. Він хоче, щоб люди захоплювалися тим, що він робить.						
5.Для нього важливо жити у безпечному оточенні. Він уникає всього, що може загрожувати його безпеці.						
6.Він вважає, що важливо робити багато різних справ у житті. Він завжди прагне новизни.						

7. Він вірить, що люди повинні робити те, що їм кажуть. Він вважає, що люди повинні дотримуватись правил завжди, навіть коли ніхто не бачить.						
8. Для нього важливо вислухати думку людей, які відрізняються від нього. Навіть якщо він не погоджується з ними, він все одно хоче їх зрозуміти.						
9. Він вважає, що важливо не просити більшого, ніжмаєш. Він вірить, що люди повинні задовольнятися тим, що мають.						
10. Він завжди шукає привід для розваг. Для нього важливо робити те, що приносить йому задоволення.						
11. Для нього важливо самому вирішувати, що робити. Йому подобається бути вільним у плануванні та виборі своєї діяльності.						
12. Для нього дуже важливо допомагати оточуючим.Він хоче дбати про їхнє благополуччя.						
13. Для нього дуже важливо досягти успіху в житті. Йому подобається справляти враження на інших людей.						
14. Для нього дуже важливою є безпека його країни. Він вважає, що держава має бути готова до захисту від зовнішньої та внутрішньої загрози.						
15. Він любить ризикувати. Він завжди шукає пригод.						
16. Для нього важливо завжди поводитися належним чином. Він хочеуникати дій, які б вважали б невірними.						
17. Для нього важливо бути Головним та вказувати іншим, що робити. Він хоче, щоб люди робили те, що він скаже.						

18. Для нього важливо бути відданим своїм друзям. Він хоче присвятити себе своїм близьким.						
19. Він щиро вірить, що люди повинні дбати про природу. Дбати про довкілля важливо для нього.						
20. Бути релігійним важливо для нього. Він намагається слідувати своїм релігійним переконанням.						
21. Для нього важливо, щоб речі утримувалися в порядку та в чистоті. Йому справді не подобається безладдя.						
22. Він вважає, що важливо цікавитись багатьом. Йому подобається бути допитливим та намагатися зрозуміти різні речі.						
23.Він вважає, що всі народи світу повинні жити в гармонії. Сприяти встановленню миру між усім а групами людей важливо для нього.						
24. Він вважає, що важливо бути честолюбним. Йому хочеться показати, наскільки він здібний.						
25. Він думає, що найкраще чинити відповідно до встановлених традицій. Для нього важливо дотримуватися звичаїв, які він засвоїв.						
26. Для нього важливо отримувати задоволення від життя. Йому подобається «балувати» себе.						
27. Для нього важливо бути чуйним до потреб інших людей. Він намагається підтримувати тих, кого знає.						
28. Він вважає, що завжди повинен виявляти повагу до своїх батьків і людей старшого віку. Для нього важливо бути слухняним.						
29. Він хоче, щоб з усіма чинили справедливо, навіть з людьми, яких він не знає. Для нього важливо захищати слабких.						

30. Він любить сюрпризи. Для нього важливо, щоб його життя було сповнене яскравих вражень.						
31. Він намагається не захворіти. Збереження здоров'я дуже важливе для нього.						
32. Просування вперед у житті важливе для нього. Він намагатиметься робити все краще, ніж інші.						
33. Для нього важливо прощати людей, які образили його. Він намагається бачити хороше у них і не тримати образи.						
34. Для нього важливо бути незалежним. Йому подобається покладатися на себе.						
35. Мати стабільний устрій важливо для нього. Він переймається збереженням громадського порядку.						
36. Для нього дуже важливо завжди бути ввічливим з іншими людьми. Він намагається ніколи не дратувати та не турбувати інших.						
37. Він по-справжньому хоче насолоджуватися життям. Добре проводити час дуже важливо для нього.						
38. Для нього важливо бути скромним. Він намагається не привертати увагу.						
39. Він завжди хоче бути тим, хто ухвалює рішення. Йому подобається бути лідером.						
40. Для нього важливо пристосовуватися до природи,бути її частиною. Він вірить, що люди не повинні змінювати природу.						

Облік балів здійснюється за схемою:

Дуже схожий на мене	Схожий на мене	Певною мірою схожий на мене	Трохи схожий на мене	Не схожий на мене	Зовсім не схожий на мене
6	5	4	3	2	1

Ключ для обробки результатів:

Тип цінностей	Номер пункту опитувальника	
	Огляд цінностей (рівень нормативних ідеалів, список I та II)	Профіль особистості (рівень пріоритетів)
Конформність	(п11+п20+п40+п47) /4	(п7+п16+п28+п36) /4
Традиції	(п18+п32+п36+п44+п51) /5	(п9+п20+п25+п38) /4
Доброзичливість	(п33+п45+п49+п52+п54) /5	(п12+п18+п27+п33) /4
Універсалізм	(п1+п17+п24+п26+п29+п30+ п35+п38) /8	(п3+п8+п19+п23+п29+п40) /6
Самостійність	(п5+п16+п31+п41+п53) /5	(п1+п11+п22+п34) /4
Стимуляція	(п9+п25+п37) /3	(п6+п15+п30) /3
Гедонізм	(п4+п50+п57) /3	(п10+п26+п37) /3
Досягнення	(п34+п39+п43+п55) /4	(п4+п13+п24+п32) /4
Влада	(п3+п12+п27+п46) /4	(п2+п17+п39) /3
Безпека	(п8+п13+п15+п22+п56) /5	(п5+п14+п21+п31+п35) /5

Додаток Е

Індивідуальні психологічні рекомендації за компонентами інформаційно-психологічної стійкості

Компонент інформаційно-психологічної стійкості	Ключові рекомендації	Методи роботи	Очікувані результати
Когнітивний	системний розвиток критичного та аналітичного мислення; формування навичок усвідомленого сприйняття інформації; навчання розрізняти факти, інтерпретації та оцінні судження; розширення знань про когнітивні викривлення та маніпулятивні технології; стимулювання рефлексії власних мисленнєвих процесів (метакогніція);	психоосвітні методи: лекції, семінари, міні-курси з критичного мислення; ознайомлення з основами логіки, аргументації, аналізу інформації; навчання принципам медіаграмотності. аналітичні та рефлексивні методи: аналіз кейсів (реальних і змодельованих ситуацій); порівняння альтернативних точок зору; вправи на виявлення логічних помилок і когнітивних викривлень; рефлексивні запитання («чому я так думаю?», «на чому ґрунтується мій висновок?»).	підвищення рівня критичності мислення; здатність до глибшого аналізу та синтезу інформації; зменшення впливу когнітивних викривлень; формування адекватної та цілісної картини світу; підвищення якості прийняття рішень; зростання інформаційно-психологічної стійкості; розвиток інтелектуальної самостійності та відповідальності.
Емоційно-вольовий	розвиток емоційної усвідомленості та здатності розпізнавати власні емоційні стани; формування навичок емоційної саморегуляції та контролю імпульсивних реакцій; зміцнення вольової сфери (наполегливість,	психоосвітні методи: інформування про природу емоцій і стресу; ознайомлення з механізмами емоційної регуляції; навчання принципам емоційної грамотності методи емоційної саморегуляції: дихальні техніки; вправи на релаксацію та зниження напруги;	підвищення емоційної стабільності; розвиток навичок усвідомленого контролю емоцій**;** зниження рівня тривожності та імпульсивності; зміцнення вольових якостей (витримка, рішучість, самодисципліна);

	витримка, самодисципліна); зниження рівня деструктивної тривожності та емоційного напруження**;** розвиток здатності діяти цілеспрямовано в умовах стресу та невизначеності**;**	техніки усвідомленої паузи перед реакцією; вольові тренінгові методи: вправи на розвиток наполегливості й самоконтролю; постановка коротко- і довгострокових цілей Психологічні тренінги та практики тренінги стресостійкості; рольові ігри та моделювання складних ситуацій; когнітивно-емоційні вправи з переосмислення емоційних реакцій; робота з фрустраційними ситуаціями.	підвищення стійкості до стресових і кризових ситуацій; збереження працездатності в умовах емоційного та інформаційного тиску; зростання рівня психологічної та інформаційно-психологічної стійкості**.**
Поведінковий	формування усвідомленості власної поведінки та її наслідків; розвиток адаптивних стратегій реагування у складних і стресових ситуаціях; закріплення конструктивних поведінкових моделей; зменшення імпульсивних та дезадаптивних реакції; підвищення відповідальності за власні дії та рішення**;** сприяння перенесенню набутих навичок у реальні життєві та професійні	поведінкові та тренінгові методи: тренінги соціальних і комунікативних навичок; вправи на формування навичок самоконтролю; навчання алгоритмам дій у типових і кризових ситуаціях моделювання та рольові методи: рольові ігри; відпрацювання сценаріїв поведінки; імітація професійних або соціальних ситуацій із подальшим аналізом корекційні методи: формування альтернативних моделей поведінки; підкріплення позитивних змін;	зростання усвідомленості та передбачуваності поведінки**;** формування конструктивних поведінкових стратегій; підвищення ефективності дій у складних і нестандартних ситуаціях; зменшення імпульсивних та ризикованих вчинків; підвищення рівня соціальної та професійної адаптації; узгодженість поведінки з цінностями та цілями особистості;

	ситуації.	корекція неефективних або ризикованих дій метод навчання через дію: виконання практичних завдань; закріплення навичок у реальному середовищі.	зміцнення психологічної та інформаційно-психологічної стійкості**.**
Ціннісно-смисловий	сприяння усвідомленню власних життєвих цінностей і смислів; формування цілісної системи ціннісних орієнтацій; забезпечення узгодженості між цінностями, цілями та реальною поведінкою; підтримка розвитку відповідальної життєвої позиції; стимулювання рефлексії життєвого досвіду та особистісних пріоритетів; прийняття до уваги індивідуальних та соціокультурних особливостей особистості.	рефлексивні та смислоорієнтовані методи: методи саморефлексії та самоаналізу; смислові запитання та інтерв'ювання; аналіз життєвих подій і рішень психоосвітні методи: обговорення понять цінностей, сенсу життя, життєвих цілей; аналіз соціальних, моральних і професійних норм; ознайомлення з етичними стандартами та суспільними цінностями проєктивні та наративні методи: написання життєвих історій, есе, автобіографій; робота з метафорами та символами; аналіз значущих ролей і ідентичностей діалогічні та групові методи: групові дискусії та обговорення ціннісних дилем; робота в малих групах; тренінги особистісного розвитку цілепокладальні	підвищення рівня усвідомленості життєвих смислів і цінностей; формування внутрішньо узгодженої системи орієнтирів; зростання мотивації до цілеспрямованої діяльності; підвищення рівня відповідальності за власні рішення; зміцнення морально-етичних установок; формування стійкої життєвої позиції; зростання психологічної та інформаційно-психологічної стійкості.

		методи: постановка життєвих і професійних цілей; співвіднесення цілей із цінностями; планування шляхів особистісної самореалізації.	